T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ: KASIMPAŞA UN FABRİKASI

Cansu KIŞLA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Koruma ve Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Mart, 2021

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜSTRİ MİRASININ YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ: KASIMPAŞA UN FABRİKASI

Cansu KIŞLA tarafından hazırlanan tez çalışması 02.03.2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Koruma ve Planlama Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Neslihan DOSTOĞLU, Üye
İstanbul Kültür Üniversitesi _____

Doç. Dr. Bora YERLİYURT, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN sorumluluğunda tarafımca hazırlanan Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesi: Kasımpaşa Un Fabrikası başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Cansu KIŞLA

Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Koordinatörlüğü' nün 1245A numaralı projesi ile desteklenmiştir.

Aileme

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın gelişmesinde bilgi ve tecrübeleriyle katkı sağlayan, yön veren ve bu süreci keyif alarak geçirmemi mümkün kılan değerli danışmanın Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN'e ve her daim maddi manevi desteklerini benden esirgemeyen canım annem Semra Mis'e, babam Adnan Kışla'ya ve abim Bora Kışla'ya teşekkürlerimi borç bilirim.

Cansu KIŞLA

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ ix

TABLO LİSTESİ x

ÖZET xi

ABSTRACT xiii

1 GİRİŞ 1

1.1 Literatür Özeti ... 1

1.2 Tezin Amacı ... 2

1.3 Orjinal Katkı ... 3

2 SÜRDÜREBİLİRLİK ADINA YENİDEN İŞLEVLENDİRME KAVRAMI VE ENDÜSTRİ MİRASI 4

2.1 Yeniden İşlevlendirmenin Tanımları ... 4

2.2 Yeniden İşlevlendirmenin Kazanımları, Oluşumu ve Genel İlkeleri ... 8

2.3 Endüstri Mirası Kavramı, Önemi ve Uluslararası Sözleşmedeki Yeri ... 10

2.4 Endüstri Miraslarının Sürdürebilirlik Adına Yeniden İşlevlendirmesini Gerektiren Nedenler ... 13

2.5 Endüstri Miraslarının Yeniden İşlevlendirmesinde İzlenecek Yöntemler, Gerekli Parametreler ... 16

3 YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ MİRASI ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ÇIKARIMLAR 22

3.1 Türkiye'de Un Fabrikası Dönüşüm Örnekleri ... 22

3.1.1 İzmir, Tarihi (Tuzakoğlu) Un Fabrikası ... 22

3.1.2 İstanbul, Paşalimanı Un Fabrikası ... 29

3.2 Yurtdışında Un Fabrikası Dönüşüm Örnekleri ... 34

3.2.1 New Town, Crago Un Değirmeni ... 34

3.2.2 Minneapolis, Washburn Un Değirmeni ... 39

3.3 Bölüm Sonu Değerlendirme ... 44

4 ÇALIŞMA ALANI: KASIMPAŞA UN FABRİKASI'NIN ENDÜSTRİ MİRASI OLARAK KORUMA VE YENİDEN KULLANIM ÖNERİSİ 46

4.1 Kasımpaşa Un Fabrikası Hakkında Genel Bilgi 46
4.1.1 Kasımpaşa Un Fabrikasına İlişkin Yapı Analizi 49
4.2 Çalışma Alanının Bulunduğu Bedrettin Mahallesine İlişkin Çevre Analizleri 55
4.2.1 Konumu ve Erişilebilirliği 57
4.2.2 Sosyo-Kültürel Yapısı 62
4.2.3 İşlev Analizi 66
4.3 Bir Endüstri Mirasına Yeniden İşlevlendirme Önerisi 72
5 SONUÇ VE ÖNERİLER **77**
KAYNAKÇA **86**
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **92**

KISALTMA LİSTESİ

FICCIM	1. Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Kongresi
SICCIM	2. Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Kongresi
TICCIH	Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odalar Birliği
ICOMOS	Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Yeniden İşlevlendirme kavramının tarihsel geçişleri (Tez kapsamında üretilmiştir) 12

Ş**ekil 3.4** Sultantepe'den denize bakan Paşalimanı Un Fabrikası ve Zahire Ambarları [4] 30

Şekil 3.5 Bertrand Ivanoff ışıklandırma proje 31

Şekil 3.6 Bertrand Ivanoff ışıklandırma projesi [5] 31

Şekil 3.7 Crago Un Fabrikası'nın kurulduğu dönemden bir fotoğraf [6] 36

Şekil 3.8 Crago Un Fabrikası'nın güncel hali..... 37

Şekil 3.9 Crago Un Fabrikası'nın güncel hali iç mekan fotoğrafları [7]..... 37

Şekil 4.2 Kasımpaşa Un Fabrikası'nın geçirdiği aşamalar (Tez kapsamında üretilmiştir) 49

Şekil 4.4 1998 tarihli restitüsyon zemin kat planı (Ezgeç, 1998)..... 53

Şekil 4.11 Ulaşım analizi (Tez kapsamında üretilmiştir) 59

Şekil 4.12 Kasımpaşa Un Fabrikası yakın çevre ağ yoğunlukları analizi (Tez kapsamında üretilmiştir) 61

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 Tuzakoğlu Un Fabrikası ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir) 24

Tablo 3.2 Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir) 28

Tablo 3.3 Paşalimanı Un Fabrikası ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir) 29

Tablo 3.4 Paşalimanı Un Fabrikası'nın yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir) 33

Tablo 3.5 Crago Un Değirmeni ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir) 35

Tablo 3.6 Crago Un Fabrikası'nın yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir) 38

Tablo 3.7 Washburn Değirmeni ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir) 39

Tablo 3.8 Washburn Değirmen'nin yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir) 43

Tablo 4.1 Kasımpaşa Un Fabrikası genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir) 72

ÖZET

Endüstri Mirasının Yeniden İşlevlendirilmesi: Kasımpaşa Un Fabrikası

Cansu KIŞLA

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

Tarihin kırılma noktalarından sanayi devrim ürünü endüstri mirasları dönemin toplumsal yapısını; politik, kültürel, ekonomik, sosyal örgüsünü; endüstriyel dilini ve teknolojik anlayışını yansıtması, geçmişe dair somut bir kanıt olması günümüzdeki durumunun ne denli değerli olduğunu göstermektedir. Ne yazık ki hızlı kentleşme ile günün gereksinimlerine cevap veremeyen ve yeterli kalamayan sanayi yapıları şehir içinde orijinal işlevleri kaybolmuş atıl halde bırakılmış, sahip oldukları mimari dil ve kentsel bellekteki yeri göz ardı edilmiştir.

Çalışmada da değinilmek istenen unutulmuş endüstri miraslarının önemini hatırlatarak, kente tekrar kazanımına iten sebepleri incelemek ve sürdürülebilirliği adına koruma ve kalkınma aracı olan yeniden işlevlendirme kavramı ile yeni kamusal kullanım alanları ortaya çıkarmaktır. İdeayı daha net bir çerçevede anlamak adına gerek avantajlı konumu gerek hala koruduğu tarihi dokusuyla potansiyeli yüksek ancak pek itina gösterilmeyen bir bölge olan Kasımpaşa'daki katmanlı mimari dili ve dönemin teknolojisini yakalayan nadir endüstri

örneklerinden biri olan Kasımpaşa Un Fabrikası çalışma sahası olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda söz konusu çalışma alanının kente kazanımı sırasında nitel araştırmalarla akılcı bir yöntem bilimini sağlayarak, uygun işlev önerisi ve doğru uygulama modelini bulmak; endüstri mirası kavramı adına farkındalık yaratmak ve sürdürebilirliğinin nasıl, ne olacağına dair fikir veren bir çalışma ortaya koymak istenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Endüstri mirası, yeniden işlevlendirme, sürdürebilirlik, Kasımpaşa Un Fabrikası

ABSTRACT

Adaptive Reuse of Industrial Heritage: Kasımpaşa Flour Mill

Cansu KIŞLA

Department of Urban and Regional Planning

Master of Science Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Elif ÖRNEK ÖZDEN

One of the breaking points of history is industrial revolutionary legacies which reflect political, cultural, economic, social network; industrial language and technological understanding of the social structure of the period that it is a concrete evidence of the history shows how valuable at the present. Unfortunately, industrial buildings that could not respond the requirements of the day; remained inadequate and were left disabled in the city. Its original functions were lost, architectural language and urban memory were ignored with the rapid urbanization.

The aim of the study is to reminding the importance of forgotten industrial heritages, examine the reasons that push the city to regain and to reveal new public areas of use with the concept of re-functioning which is a tool of protection and development in the name of sustainability. In order to understand the idea in a clear framework; Kasımpaşa Flour Factory which is one of the rare architectural industry examples that catches the technology of the period has been determined as a work area in Kasımpaşa which is a region with high potential with

advantageous location and historical texture but left unelaborated. Accordingly, researchers are trying to create a study that aims to raise awareness and gives an idea about how and what its sustainability will be about the concept of industrial heritage by providing a rational methodology with quality research and the right application model.

Keywords: Industrial heritage, adaptive reuse, sustainability, Kasımpaşa Flour Mill

1
GİRİŞ

1.1 Literatür Özeti

Çalışma atıl kalmış endüstri miraslarının kent içinde yeniden işlevlendirme kavramı ile tekrar nasıl kullanılabilir hale getireceği üzerine yaklaşımları irdelemektedir. Doğru işleyişe ulaşırken çalışmanın konusu olan Kasımpaşa Un Fabrikası örneğinin adaptasyonu üzerine sorulacak sorular ilerleyişe yön vermiştir. Başlarken irdelediğimiz birincil sorular; Yeniden işlevlendirme kavramı nedir? Bu kavramın taşıdığı önem, gereklilikleri ve getirdikleri nelerdir? Kavramı koruyacak tanımlar ve kurumlar var mıdır? Kültürel bir mirasın yeniden işlevlendirilmesine iten sebepler nelerdir? Girizgahı ve diğer başlıkları oluşturan bu ve benzeri sorular 5 bölümde cevaplanmak üzere gruplanmıştır.

Birinci bölümde tez kapsamına ilişkin çalışmanın hangi araçlarla yapıldığına ve ne amaçla yürütüldüğüne dair kısımlara değinilmiştir.

İkinci bölümde ise kültürel mirasların sürdürebilirliği adına önemli bir konu olan yeniden işlevlendirme kavramının farklı müdahaleler ile oluşan tanımlarına, önemine ve sağladığı kazanımlardan bahsedilmiştir. Ardından tezin temel inceleme alanı olan endüstri miras kavramı, bu kapsamda geçerli uluslararası anlaşmaların nasıl evrildiği ve miras üzerinde yeniden işlevlendirme müdahalesini tetikleyen unsurlar ele alınmıştır. Tezde yer verilen çalışma alanı Kasımpaşa Un Fabrikası'nın sahip olduğu kimliğin dönüşüm süreci gerçekleşirken hassasiyet gösterilmesi gereken noktalar, uygulamanın işleyebilmesi için izlenecek parametreler devamında aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde işlevlendirme uygulanırken ikinci kısımda değinilen doğru bir müdahalenin somut örneklerde sağlanıp sağlanamadığını görmek ve yeni işleve fikir vermesi adına; tezin çalışma alanının eski işleviyle aynı olan ancak dönüşen un fabrikası örnekleri detaylı olarak irdelenmiştir.

Dördüncü bölümde çalışma alanı ve bulunduğu alan olan Kasımpaşa semti; yeniden canlandırma sürecinde potansiyelleri ve sorunları saptamak, yeni işlevin ne olması gerektiğini ortaya koymak adına detaylı bilgiler ve analizler verilmiştir. **Beşinci ve son kısımda ise;** üzerine çalışılan Kasımpaşa Un Fabrikası'na, verilen kriterlerin yardımıyla en uygun işlev önerisi yapılmış ve ana fikir bu parametrelerle açıklanmıştır. Endüstri mirası kavramı adına özellikle kentin içinde yok sayılan Kasımpaşa Un Fabrikası'nın canlandırılması, günümüze taşınması adına yararlı bir çalışma ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.2 Tezin Amacı

Çalışmanın amacı, unutulan endüstri miraslarının özgünlük değerini ilgili tüzükler ve ilkelerle vurgulamak, gerekli literatürlerin de yardımıyla sürdürebilirlik gündemini açmak ve yeniden işlevlendirme ile kentsel verimlilik sağlayacak ilgili bilgileri bir yerde toplayıp duyarlı bir tasarımla bu tutumu nasıl yerleşik ve yaygın hale getirileceğini aktarmaktır.

Yerel farklılıkları yansıtan, bölgesel kimlik özelliğini halen korumakta olan ancak iyileştirme adına adımların atılmadığı, kullanıcının bölgedeki endüstriyel miras ile ilgili pek bilinçlendirilmediğini anladığımız; Haliç'in önemli semtlerinden Kasımpaşa'da bulunan Kasımpaşa Un Fabrikası'nın gerek enderlik değeri, erişilebilirliği, kent hafızasındaki yeri ve tarihi rolü sebebiyle araştırmanın çalışma sahası olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda Kasımpaşa Un Fabrikası'nın bağlam kurması, kültürel, ekonomik, sosyal ve çevresel nitelik sağlaması; estetik değerini yeniden kazanması adına yeni fonksiyonu ile kullanıcı ve kent için cazip hale getirmek istenmektir. Yeniden işlevlendirme sürecinde mirası korumakla ve sürdürülebilirlikle ilişkilendirilen yöntem ve parametrelerle uygun öneriler sunup teorik kısmı tamamlamak; uluslararası örneklerde bu yaklaşımların nasıl olduğunu eleştrisel bir bakış açısıyla incelemek hedeflenmektedir. Böylelikle etkisiz kalmış anı değerine sahip endüstri mirasımızı kavramsal ve rasyonel çerçevede kazanımını tekrardan sağlayabileceğimizi gösterebilmek umulmaktadır. Neticede tezin endüstri mirası kavramını anlama, yeni bir yaklaşım biçimine teşvik

etme adına örnek bir çalışma olması, yeniden işlevlendirmenin her anlamda karlı bir seçenek olduğunu yorumlayıcı bir araştırma ile ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.3 Orjinal Katkı

Çalışmanın araştırma yöntemi çoğunlukla basılı yayın, arşiv, gözlem yöntemi, web ve dijital platformlarda literatür taraması yapılarak ilerlemiştir. Teze altyapı yaratabilmek adına kavramsal çerçeve yeniden işlevlendirme, endüstri mirası ve ikisi arasında bağlam kurularak oluşturulmuştur. Teorik kısmın çalıştığını, Kasımpaşa Un Fabrikası'nın yeni fonksiyon ile nasıl sistematik işleyebileceğine rehber olması amacı ile yurtdışından ve ülkemizden işlevlendirilmiş un fabrikası örnek uygulamalar belli haber kaynaklar ve çalışmalardan yararlanılarak irdelenmiştir.

Çalışma alanı, gerekli saptamaları dağılmadan yapabilmek için küçük ölçekte tutularak; mirasın yer aldığı Kasımpaşa, 0,24 km² yüzölçümüne sahip Bedrettin Mahallesi ile sınırlandırılmıştır. Dokuyu ve bölgeyi anlamak, potansiyelini görmek ve sorunlarını anlamak adına ise; alanda yaşayan insanlarla mülakat, yerleşke sentezi ve gözlem yöntemiyle veri toplayarak işlev dağılımını aktaran, erişebilirliği ve sosyo-ekonomik dilini anlatan analizler yapılmıştır. Tespitleri pekiştiren ve belirleyen yöntemler çalışma alanını başka sahalarla karşılaştırmak ve eleştiri getirmektir diyebiliriz. Ancak alan tespitleri pandemi dönemi içerisinde yapıldığından bu anlamda kısıtlı hareket edilmiş sınırlı kullanıcı sayısı ile mülakat aşamasında kalınmıştır. Kasımpaşa Un Fabrikası ile ilgili ise alan çalışmaları olsa dahi yapısal ve kültürel geçmişine değinen en kapsamlı verileri bulunduran yazılı kaynak; mimar Pınar Ezgeç'in 1998 yılında yayınlanan "Kasımpaşa Un Fabrikası Restorasyon Projesi" yüksek lisans tezi birçok noktada referans olmuştur. Literatür taramasında ise yaklaşık 20 yabancı kaynaktan yararlanılırken 40'a yakın yerli makale ve tez referans alınmıştır.

Araştırmanın son kısmında; planlama sürecine yol gösteren analizlerin ve bulguların, kuramsal çerçevenin ışığında değerlendirilerek çalışma alanı için öneri oluşturulmuş, parametrelerle yorumlanmıştır.

2
SÜRDÜREBİLİRLİK ADINA YENİDEN İŞLEVLENDİRME KAVRAMI VE ENDÜSTRİ MİRASI

Günümüzde yaşam içinde dünya kaynakların tükenmesi adına kaygılandığımız bir çok konuya "sürdürebilirlik", "geri-dönüşüm", gibi yeni kavramlar ve endişeler eklenmeye başlamıştır. Giderek kaynakları tükenen dünyanın korunabilmesi adına artık küçük ölçek geri dönüşüm konuları haricinde; kentlerin, binaların dahi hem fiziki tasarrufu hem de kültür ve tarihi birikiminden dolayı dönüşümü için önlemler alınmaya ve kullancıları bu konularda bilinçlendirmeye çalışıldığı söylenebilir. Yeniden işlevlendirme bu dönüşümün gerçekleşmesinde en etkili yöntemlerden biridir. (Apserou, 2013). Yeniden değer kazandırmanın önemli bir konu haline gelmesi 20.yy'da artmaya; ülkemizde de benzer şekilde duyulmaya kültürel miraslarda uygulanmaya başlanmıştır.

2.1 Yeniden İşlevlendirmenin Tanımları

Yeniden işlevlendirmenin endüstri mirası kavramı içinde en anlaşılır ve bilinen haliyle; ilerleyen ve gelişen teknoloji, değişen politika, sosyolojik evrimler gibi çevresel etkilerin yanında fiziki ömrü, ekonomik ve üretim yönünü tamamlamış, artık yetersiz kalmış anıtların, yapıların, yerleşkelerin yeni fonksiyonlarla veya mevcut işlevlerine ek onarılarak varlıklarının yeniden canlandırılması ve kente kazanımının sağlanması adına yapılan bir koruma yöntemidir (Kerr, 2004). Yeniden işlevlendirme aslında bir koruma müdahalesinden öte yeni bir yaşam sahası yaratmak, hayati bir kazanım olarak da ifade edilebilir.

Hatta kavramın tanımı ile ilgili farklı görüşler tartışılmıştır. Bu görüşlerden ilki yeniden işlevlendirme kavramını bir koruma yöntemi, sağlıklaştırma olarak tanımlarken bir diğer görüş yeni fonksiyon ile yapının işleyen standart sisteminin değişeceğini ve bu kullanım değişikliğinin korumadan çok yeni bir mimari usul,

doku dönüşümü olduğunu savunmuştur. Ancak bütün görüşlerin bu yaklaşım ile belirlediği kural yapının fiziki ve tarihsel kimliğinin sürdürebilirliğinin sağlanması gerektiğidir (Kocabıyık, 2014 ve İnan, 2013; akt. Konak, 2019). Bu sebeple belli değişkenler doğrultusunda bu kavramını tanımlayacak genel bir terim yoktur. Terminolojilerinin bu denli çeşitlilik göstermesi ve kalıcı bir tanıma sahip olmamasının sebebi ise mirasın değişim miktarı ve sahip olduğu potansiyel ile ilgilidir. Her duruma göre farklı bir uygulama getirdiği birden fazla tanım yapılabilmektedir (Jahromi, 2015). Bu alternatif tanımların yabancı literatürde yerli kaynaklara kıyasla kelime karşılıkları olsa da bizdeki popüler terimleri şu şekilde kümelenebilir:

Adaptasyon (Readaptation, Revalorisation)

Müdahale hedefi; yapının performansının, kapasitenin, mevcut işlev veya önerilecek işlevin değişkenliğine göre bakımının yapılmasıdır. Ancak bu bakım sırasında değişikler eskiye yaraşır olmalı, mirasın özgün dokusunu tehdit edecek durumlarla karşı karşıya kalmamasına özen gösterilmelidir (Icomos New Zealand, 2010, s. 7-8).

Eskiyen ve yetersiz kalan yapıların tekrardan onarılarak farklı işlev veya mevcut işlevi ile yeniden kullanımı hedeflenir. Mirasın belgesel değerine zarar vermeden bir kullanım biçimi tavsiye edilmektedir (Uğursal, 2011).

Onarım, Tadilat (Renovation, Refurbishment, Alteration)

Yok olmakta olan bozulmuş yapıların ıslah olması, bakımının yapılması, yeni bir dokunun yaratılması anlamına gelmektedir. Özgünlük ve bütünlük koruma değeri altında sağlanmalıdır (Özden, 2000, s. 257).

Önceki işlevi dahi yeni teknolojik düzenlemelere ihtiyaç duyduğundan binanın güncel standartlara adapte edilmesi amaçlanır. Binayı iyi duruma getirirken yenileme kapsamında hiçbir ek yapı dahil olmaması gerekmektedir. Böylece mevcut binanın değerini sürdürmek mümkün olur diye düşünülmektedir (Giebeler, Fisch ve Krause, 2009).

Rehabilitasyon, Sağlıklaştırma, İyileştirme (Revitalization, Rehabilitation)

Çağdaş dünyaya ayak uydurabilecek fonksiyon standartlarına getirmek adına zarar görmüş yapı veya yerleşkelerin düzenleme yapılarak sağlıklaştırılmasına denir. Temel amacı yapının genel olarak iyileştirilmesidir (Çetiner, 1985). İşlev ile uyumlu yapının vasfını ve estetik özelliklerini koruyarak; tamir etmek, güçlendirmek hatta gerektiğinde eklenecek yeni yapılar ile yapıyı desteklemek hedeflenir. Böylece işlevsel ve sembolik değeri yeniden yeterli hale gelmektedir (Douglas, 2006).

Diğer bir tanım ile rehabilitasyon; yapının fiziksel olarak yıpranması ya da gereksinime cevap vermemesi durumunda, mevcut binaların veya çevrenin daha iyi yaşam standartlarına kavuşturulması için toplum yapısını bozmadan bazı müdahalelerle kullanılabilir hale getirilmesidir. Bir nevi tekrardan hayat bulma durumudur (Roders, 2007).

Dönüştürme (Recycling, Conversion)

Kaybolmakta olan kent yaşamını ve kültürünü; onu oluşturan yapıları veya yapı gruplarını diriltmek adına yapılan bir yenileşme, canlandırma müdahalesidir. Alanları tekrardan kullanılabilir hale getirmek, modern yaşam şartlarına ayak uydurmasını sağlamak aynı zamanda özgünlüğünü de koruyabilecek dönüşümler oluşturmaktır (Birsel, Polat ve Yılmaz, 2003).

Yeni işlev ile yapının tarihsel, teknik ve folklorik birikimini modernizasyon yoluyla kullanıma açma yaklaşımıdır. Yeniden işlevlendirme sırasında istenen küçük, büyük ölçek alana ya eskisine yakın bir fonksiyonu atamak ya da tek veya çoklu farklı işlev ile değerlendirmek doğru bir dönüştürme olacaktır (Douglas, 2006).

Yeniden Canlandırma (Revitalization)

Mevcut yapının ömrünü uzatmak adına tarihi niteliğini koruyan miras ile çağdaş ihtiyaçların gerekliliklerini bir noktada uzlaştırmak ve iyileştirmeye teşvik etmektir. Köhneleşmeye neden olan unsurları temizleyerek bölgeyi yeniden kazandırmak hedeflenir (Sağlık, 2020).

Günümüzde koruma adı altında geliştirilen ancak yasaların suistimal edilerek kültürel mirasların yıkılıp yeniden yapıldığı "Rekonstriksiyon" kavramı da hayatımızda yer etmeye başlamıştır. Yerli örneklerde tanık olduğumuz, fiziki durumu güçlendirme ve yeniden işlevlendirme ihtimali gözardı edilen; Bursa Merkez Binası, Karayolları Binası ve Tolon Fabrikası gibi simge yapıların bu çerçevede kentsel belleklerine zarar verilmektedir. Özgün mimariyi çağdaş teknolojik uygulama teknikleriyle yeniden taklit etmek, formunu ve orjinal strüktürünü uydurmaya çalışmak mirasların ruhuna ve otantik özelliklerine zarar vermektedir. Konservasyon pratiğine ters düşen ancak ona hizmet ediyormuş gibi davranan bu terim, koruma felsefesiyle çelişmektedir.

Başarılı bir şekilde inşa edilmiş yeniden kullanım projeleri, ICOMOS'a (2010) göre; kültürel miras değerini korurken miras ile uyum içinde olan projelerdir. Ancak mirasın ekonomik temelli, mevzuata dayalı ya da değişen yaşam algısını tamamlamak gibi meydan okuması gereken durumlar da olabilir (Sugden, 2017). Kültürel değere sahip formları kullanmanın yaratacağı ihtimalleri düşünerek bu tür projelerin üstesinden gelebilmek adına; geliştiricinin özverili olması çok önemlidir. Bu noktada mekanın gerçekliğine zarar vermeden, bu süreçte radikal kararlar alırken yapı ile programın gereksinimi düşünerek ticari faaliyetlerin tesiri altında kalmadan yapılacak strateji; doğru bir planlama olacaktır (Plevoets ve Leempoel, 2011). Yukarıda maddelenen yaklaşımların bir arada ancak her birinin kendi içgörülerini ve sorunlarını sunarak tanımlanması, projenin aradığı ihtiyaca göre seçilmesi gerekse de; ortak fikir ve kaygılar aynı olmalıdır.

Sonuç olarak tüm bu tanımlar araştırmanın anahtar kelimelerinden biri olan "Yeniden İşlevlendirme" terimiyle ilgilidir. Bahsedilen müdahalelerinin tamamının hedeflediği ortak nokta ise yapının mimari, tarihsel, yarattığı belleği ve karakteristik özelliklerini koruyarak günümüze ve geleceğe aktarılmasını sağlamaktır. Önceden var olan ile yeniden işlevlendirme kavramının birbirine entegre olması, korumayla da ilişkilendirilen duyarlı bir tasarım oluşturmak bu anlamda ortak bir anlayıştır (Plevoets ve Leempoel, 2013). Ömrünü tamamlamış yapı veya dokunun sorununa çözüm üreten en rasyonel yaklaşımla; koruma

ideolojisi altında çevresiyle etkileşimi arttırmak, yarattığı sorunu çözüme çevirip hem kendini hem de konumunun canlandırılmasını hedeflemek yeniden işlevlendirmenin birincil konusudur diyebiliriz. Bahsedilen yaklaşımların sonucu yaratıcı çözümlerle desteklenerek bu benzersiz yapılara ideal çözümler sunulmalıdır.

2.2 Yeniden İşlevlendirmenin Kazanımları, Oluşumu ve Genel İlkeleri

Yeniden işlevlendirmenin ihtiyaç duyulduğu bir durum; fonksiyonel değişiminin yanında çevresiyle dengeyi bulabilmek, uzun süreli kalmanın formülünü yakalamak, ekolojik ve minimal etkilerin içinden çıkmamak, fiziki tadilatında tutarlı ve yeni işleve uyum sağlayabilecek nitelikte olmak gibi karşılaşacağı zorluklar vardır. Ancak bu sancılı sürecin getirileri ve katkıları genel çerçeveye bakıldığında sonuç ürün önemli bir kazanımdır (Yaldız ve Asatekin, 2016).

Günümüzdeki kültürel mirasların bulunduğu kesimde sahip olduğu işleve göre bölgede oluşturduğu bir dil, his ve kimlik vardır. Bu yaratılan mekansal ruhu yok etmemek bölgenin sosyo-kültürel yapısını korumak adına yeniden işlevlendirmenin sağladığı yararlardan biridir. Bunun yanında yeni bir tasarım ve imar sürecine girmeden canlandırmayla tasarruf edici bir yaklaşım da olduğu kaçınılmazdır (Lewis, 2019). Fiziki getirilerine baktığımızda yapının rehabilitasyon ile güçlenmesine, daha uzun hizmet vermesine hatta önceki durumunda sağlayamadığı mekanik ve statik sistemlerin daha iyi çalışmasına imkan verebileceği söylenebilir. Böylelikle yapı daha kaliteli, sağlam ve etrafıyla uyum içinde bir yaşama sahip olacaktır.

Yenilemenin tarihsel gelişimini incelediğimizde; "restorasyon" kelimesi ilk kez Viollet le Duc'un ansiklopedisinde bireysel ve bağımsız tadilatların çıkardığı düzensiz sonuçların neticesinde geçmiştir. Ardından koruma çalışmalarının devamında Luca Beltrami'nin ortaya çıkardığı yenileme esnasında arge yapılması, belgeler ile çalışılması gerektiğini anlatan "Tarihsel Restorasyon" kuramı ortaya çıkmıştır (Jokiehto, 1986; akt. Ersen, 2015). Tartışılan tüm fikirlerin toplandığı

‘’Çağdaş Restorasyon” kuramı ile ise Camillo Boito 1800’lü yılların sonunda yapılan her değişimin minimum düzeyde olması, kimliğin ve karakteristik özelliklerin muhafaza edilmesi, her yapılan işlemin kayıt altında tutulup belgelenmesinin gerekliliğinden bahsetmiştir. Ardından Camillo Boito’nun geliştirdiği bu kuramın yapı ölçeğinden çıkılıp daha geniş ölçeklerde bakılması, kullanıcılarında bu anlamda bilinçlendirilmesini savunan Gustavo Giovannoni’nin görüşleri bilirkişiler tarafından Atina konferansında tartışılıp 1932 yılında ‘’İtalyan Restorasyon Tüzüğü” olarak tescillenmiştir (Arabacıoğlu ve Aydemir, 2007).

Yeniden işlevlendirmenin felsefesi olan ’’süreklilik” kavramı ise 1964 yılında II. Uluslararası Tarihi Anıtlar, Mimar ve Teknisyenler konferansının sonuç ürünü olan Venedik Tüzüğü'nde bahsedilmiş; tüzüğün 3. Maddesinde bahsedilen temel amacın anıtların ya da yapıların kıymetli bir eser gibi düşünüp doğru müdahaleler yapmak için tarihi belge olarak saklanması gerektiği belirtilmiştir (Erder, 1977, s. 172).

Aynı tüzüğün 4. Maddesinde;

‘’*Anıtların korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır”* (Venedik Tüzüğü, Madde 4) denerek süreklilik;

‘’*Anıtların korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da bezemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir”* (Venedik Tüzüğü, Madde 5) denerek yeniden işlevlendirme vurgusu yapılarak yapıların korunmasının ve sürekliliğinin sağlanmasının bir araç olarak işlev değişikliği kabul görmüştür (Erder, 1977, s. 172).

Günümüzde gelişen teknolojinin imkan verdiği yeni mimari üsluplar ile kaygısızca yapılan yıkımların tarihi ve kültürel dokuda yarattığı hasarların sonucu üzerine düzensiz yapılaşma ve bilinçsiz yenileme modelleri meydana gelmiştir. Bu sebeple bahsedilen ilkelerin ve yayınlanan tüzüklerin ışığında bu tür zorlukların önüne geçmek ve mirasın özgünlük değerini sürdürmek adına gerekli hususların ve

denetimin altında modern yaşama adapte olmalarını sağlamak yeniden işlevlendirmenin kapsamındadır.

2.3 Endüstri Mirası Kavramı, Önemi ve Uluslararası Sözleşmedeki Yeri

Endüstri devriminden sonra kent planlamasında yaşanan bilinçsiz ilerleyişler, kontrolsüzce artan nüfus ile kent kimliği kaybolma durumu ile karşılaşmıştır. Bu durum kent içinde vakit geçtikçe; ortak değerlerin, kimliğinin, kültürel, manevi ve benzeri toplumsal değerlerin birikiminin oluşturduğu ”Kültürel Miras” anlayışının önem kazanmasına sebep olmuştur. Zamanla kültürel miras gelişerek ”Endüstriyel Miras” gibi bir çok farklı alt kavramlar meydana getirmiştir. Ancak odaklanılan konu üretimin mekansal anlamının yanında, İngiltere'de adımların atıldığı Sanayi Devrimi ve fikri üzerine olmuştur (Kariptaş, Erdinç ve Dinçer, 2015).

Kültürel mirasın kalan her bir parçasından oluşan endüstri mirası üretimin olduğu her yer; fabrika, yapımevi ve türevleri; fonksiyonuna dair barındırdığı mekanları, makine ve parçaları; taşımacılığı ve tüm strüktür yapısı dahi endüstri ile ilişkili her uzantıyı içerir. Yani endüstri mirası küçük ölçek makinalardan, büyük ölçek geniş endüstriyel bölgelere kadar olan bütün fiziksel elemanları kapsamaktadır (Nijni Tagil Tüzüğü; akt. TMMOB Ankara Şubesi, 2006, s. 4). Devrin koşullarını, yürütme şeklini, iktisadi durumunu, sosyal kimliğini ve yine o dönemin gelişmişlik düzeyini yansıtmak adına; bir bakıma kültürün, yaşanmışlıklarının somut bir belgesi olan endüstri mirasının günümüzdeki öneminin ve sürekliliğinin sağlanması bu gerekçelerden dolayı önem taşımaktadır. Bu tür alanlar, kent gelişimindeki önemi, sanat tarihindeki yeri, kent silüetine ve doğal çevreye olan etkisi, kullanım değeri gibi sebeplerle de muhafaza edilmelidir (Altınoluk, 1998). Endüstriyel mirasın bahsedilen getirileri sağlamasına etken olmasının yanı sıra, artan nüfus ve günümüzün gereksinimleri; konumlandığı kentsel alan itibariyle kimi zaman mimarlık ve şehircilik anlayışı devre dışı bırakılsa da rant ve ekonomik değeri cazip kılan diğer bir sebeptir.

Her ülkede Endüstri Mirasına farklı yaklaşımlar ve hedefler görülse de ortak gaye değişen dış etkenlerin sonuçları olarak kullanımdan kalkan ve çıkar baskıları dolayısıyla yıkılması gündeme gelen endüstri yapılarını belgelemek ve korumaktır. Ülkemizde hedefin sadece rantsal getiri gözetildiği planlamalara kıyasla diğer ülkelerde hükümetin gündeminde, mirasların değerlendirilmesine yönelik planlamanın önemli bir yer kapladığı görülmektedir. Örneğin Birleşik Krallık'ta uzun vadeli çözümlerin aranması, sürdürebilir malzemelerin uygulamada standartlaşmaya başlaması, enerji verimliliği odaklı kalkınma planlarının ön plana çıkması ve değerlendirilmesi gibi bize uluslararası pencerede farklı hedef ve politikaların ön plana çıktığını ifade etmektedir (Godwin, 2011).

Endüstri Mirasının korunmasına yönelik müdahale ilk olarak sanayinin doğduğu İngiltere'den çıkmıştır. Endüstri arkeolojisi konusunda uzmanlaşan Neil Cossons'un önerisiyle 1973 yılında, FICCIM (First International Congress on the Conservation of Industrial Monuments) - Birinci Uluslararası Endüstri Anıtlarını Koruma Kongresi adı altında 8 ülkenin de katıldığı bir kongre düzenlenmiştir. 5 yıl sonra, 1978 yılında ikincisi Almanya'da gerçekleşen SICCIM (Second International Congress on the Conservation of Industrial Monuments) kongrenin üçüncü ayağı TICCIH (Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi) için yeni bir örgütlenme meydana getirmiştir. Bu örgütlenmenin önemi; kongrenin isminde yer alan Endüstri Anıtları ifadesi Endüstri Mirası ile değiştirilip, koruma kapsamını daha kapsamlı bir alanda yayılması gerekliliğininin önemi vurgulanmasıdır (Neumann, 1986, s. 3; akt. Köksal, 2005).

Endüstri odaklı kurulan ilk uluslararası örgüt ise Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesidir (TICCIH). Endüstri anıtları ve yapılarının tarihsel, kültürel ve öğretici niteliğine katkı sağlayıp korunmasına yönelik adımlar atan uluslararası işbirliği görevi üstlenen TICCIH, 1965 yılında Varşova'da kurulan Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi, ICOMOS ile bir araya gelmiştir (Özolcay, 2018). Böylece ICOMOS'un endüstri mirası konusundaki uzman komitesi haline gelen TICCIH, daha geniş ölçekteki uluslararası örgütleri (Birleşmiş Milletler) ağına dahil olmuş, iş birliğine girmiştir. Kavramın uluslararası halden çıkıp

evrenselleşebilmesi endüstri mirasının daha iyi tanınmasına ve disiplinlerarası programların, gönüllülerin ilişkilerinin gelişmesinde büyük pay sağlamıştır (Saner, 2012, s. 55).

2003'te ise Endüstri Mirasının Korunması Uluslararası Komitesi (TICCIH) Endüstri Mirası için bu alandaki koruma ve konservasyonu yönlendirecek ilk uluslararası başvuru kaynağı olan Nizhny Tagil Tüzüğü'nü geliştirmiştir. Nizhny Tagil Tüzüğü'nün benimsediği ilkeler ise; endüstri mirasının tanımı, değeri ve bu değerlerin araştırılması, yasal koruması; halkın dahilinde ilerleyen bir süreç olması ve sürdürebilirliği adına çevresiyle ilişkili bir koruma yaklaşımı üzerinedir (ICOMOS, 2003, akt. Manav ve Urak, 2019).

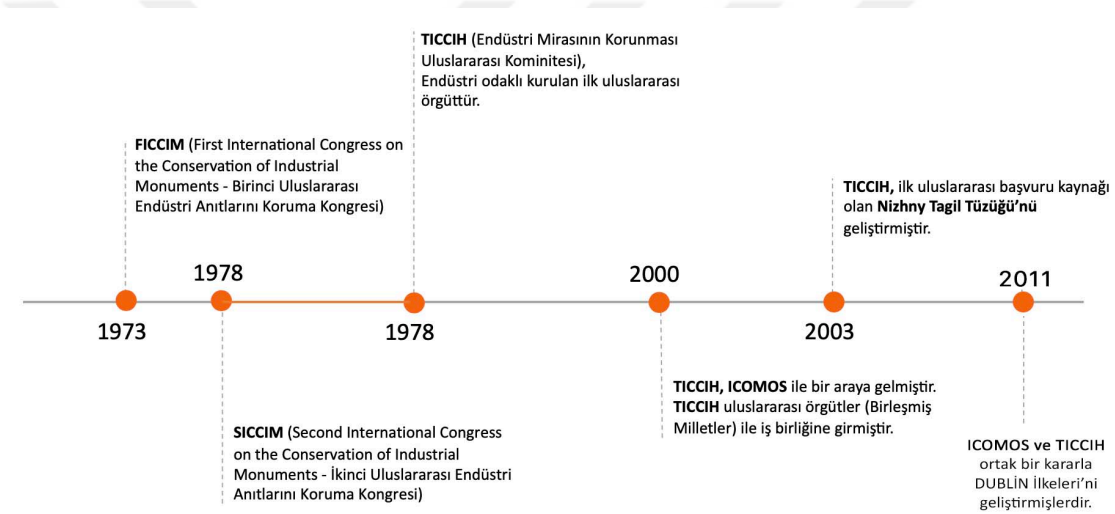

Şekil 2.1 Yeniden İşlevlendirme kavramının tarihsel geçişleri (Tez kapsamında üretilmiştir)

Endüstri Mirası için "Nizhny Tagil Tüzüğü" geniş bir yapı grubunun yani sanayi kültürünün her kalıntısının bu çerçevede değerlendirilmesi gereğini vurgulamak ile birlikte kamuyu bilinçlendirmek adına içeriğini endüstri mirasının tanımı ve günümüzde taşıdığı değeri aktarma amacıyla başlamış ardından bu süreçte kimliğin, kayıt tutmanın ve araştırma yapmanın ne denli gerekli olduğuna değinmiş ve bozulmaması sağlıklaştırma, koruma gibi kavramların dikkatli anlaşılmasının, uygulanmasının önemine değinmiştir (Nizhny Tagil Tüzüğü, 2003, Madde 3.3).

2011 yılında ise ICOMOS ve TICCIH ortak kararla endüstri mirasına dair yapı, alanlar, peyzaj izleri ve sitlerini koruması adına DUBLİN İlkeleri'ni geliştirmişlerdir. Endüstri miraslarının karşılaştığı zorluklara yönelik; arşiv oluşturma, etkili ve kapsayıcı koruma, konservasyonun sürekliliğini ve halkın katılımını sağlama, miras hakkında bilinci arttırma ilkelerin odağında yer almıştır. Bu doğrultuda 14. Maddesinde endüstri mirasının devamlılığı ve farkındalığını arttırmak için tarihin ve kültürün merkezinde, insan ve meslek odaklı fonksiyonların hedeflendiği, mirasın hikayesinin aktarıldığı planlamaların yapılması gerektiğinin altı çizilmiştir (Dublin İlkeleri, 2011) (Şekil 2.1).

Endüstri mirasını koruma adına kurulan bu örgütlerin kısaca ortak ölçüsü; günümüzde işlevini kaybetmiş, bozulmuş veya unutulmuş mirasların gelecek nesillere ulaştırabilmesi, kimliğinin ve geçmişinin aktarılabilmesidir. Ancak bu değer sağlanırken belli ölçütler ile adım adım, kayıt altında işleyen, gerekli araştırmalarla tekrardan çevresiyle uyumlu bir işlevle destekleyip endüstri geçmişi konusunu halka tercüme ederek kente kazandırmak; zamanın değişen yönlerini de düşünerek gerçekleştirmek kurumların belirlediği basamaklardır. Endüstri miraslarının korunması yolunda doğru hamleler yapılmalı, hassasiyet ile planlanmalı; yıkım ve rant merkezli tartışmalara, farklı odak ve hedeflerin altında kalmamalıdır.

2.4 Endüstri Miraslarının Sürdürebilirlik Adına Yeniden İşlevlendirmesini Gerektiren Nedenler

Koruma değerine sahip olduğu orijinal işlevlerini kaybetmiş çağın ihtiyaçlarına karşılık vermeyen ancak kente sağladığı sembolik katkısı ile bir mekanın vereceği hizmetten fazlasını sağlayağını bildiğimiz endüstri mirasların daimîliğinin sağlanması adına yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenler üç ana başlık altında toplanabilir.

Tarihsel ve Kültürel Nedenler

Dönemin hem sosyal hem kültürel hem de ekonomik yönlerine ivme kazandıran endüstri yapıları; tarihsel örgüye, yaşam biçimlerine, mimari ve teknik yapılarına

ilişkin de pek çok veriyi taşımaktadır. Taşıdıkları veriler ise bize dünü, bugünü, geleceği anlamamızı sağlayan somut ve soyut kanıtlardır. Bu sebeple, endüstri yapıları toplumun maddi manevi değerlerini yansıtan önemli yapılardır. Fakat değişen teknoloji, değerler, koşullar ile toplumsal yapı sürekli evrime ve değişime uğramaktadır. Yeni biçim ve düzenlemeler gelmekte ve bunun sonucu olarak endüstri yapıların konumu da etkilenmektedir. Korunmaya değer sanayi yapılarının bu nedenlerden kullanım dışı kalması ve çözüm olarak yerinden edilip başka bir yapı ile doldurulması yaklaşımı, yapının tarihteki yerinin, toplumsal bellekte oluşturduğu yeri silmesine ve toplumsal kimliğine zarar vermektedir (Asatekin, 2004).

Tarihsel geçmiş; eskinin özgün değerlerini içeren bir çevre, toplumun tüm duyularının katılımını sağlayan, görüşünü zenginleştiren, nitelikli ve anlamlı bir yaşam sunma imkanı verdiğinden önemlidir.

“Geçmişe ait birikimleri, uygarlıkların gelişim sürecini anlamak için geçmiş, bugün ve gelecek arasında güçlü bağlar kurarken aynı zaman da bu birikimleri içeren zengin bir çevre, bireyi duygu ve düşünce açısından uyaran yaratıcı bir ortam oluşturur” (Kuban, 2000, s.50; akt. Çanakkale, 2012).

Bu sebeple tarih ve endüstri kültürün ifadesi olan endüstri yapıların topluluklar ve yapılı çevre ile bağının korunabilmesi adına koruma kavramı çerçevesinde yeniden değerlendirilip canlandırılması gerekmektedir. Ancak koruma stratejisi gerçekleştirilirken yalnız teknik, yapısal ve mekânsal özellikler ön planda olmamalıdır. Zira fiziksel veya yaşam alanlarının oluşumları altında kültürel ve tarihsel geçmiş ile ilişkilendirilen bir temel mevcuttur. Bu nedenle koruma olgusu pratikte mirasın tarihsel ve kültürel bütününü düşünerek çalışmalıdır (Tapan, 2007, sf. 44; akt. Buner ve Okca, 2016). Bu gerekçeler geçmiş ve gelecek ile bağ kurmak, kentin kimliğini hatırlatmak, tarih bilinci yaratmak ve kültürel sürdürebilirlik sağlamak; endüsti mirasların korunması adına yeniden işlevlendirilmesi kente tekrardan kazandırılması açısından önemlidir.

Ekonomik Nedenler

Yeniden işlevlendirmenin aynı zamanda, toplumsal kalkınmanın etkin bir aracı olduğu kabul edilmektedir. Koruma, kente bir çok açıdan yeni bir ekonomik canlılık getirmektedir. Endüstri mirası, doğru şekilde planlandığında yerel ekonomileri canlandırır, yeni iş alanları açar, yeni iş kolları yaratır (Kiper, 2004). Kent merkezlerinin, geniş alanlar kaplayan endüstriyel bölgelerin yenilenmesine yönelik olarak yapılacak koruma uygulamaları ile istihdam yaratılıp; ofis, ticaret, barınma, sosyal ve kültürel aktiviteler için iyileştirilmiş özgün mekânlar sunulabilmektedir. Hem tasarlandıkları işlevlerin gerekliliği nedeniyle büyük boyutlu, yekpare mekanlara sahip hem de konum açısından kolay ve merkez yerlerde bulunan endüstri yapılarının; yıkılıp yeniden yapılmasının getirdiği maliyetin yerine, yeniden işlevlendirilerek değerlendirilmesinin ekonomiye yararı rasyonel bir karar olacaktır. Yeniden yapılandırmaya kıyasla temizleme, bütünleme, yenileme gibi yöntemlerin uygulama maaliyetlerinin çok daha az ve ekonomik olacağı kuşkusuzdur (Kariptaş ve Kariptaş, 2020).

Yeni bir projenin mimarisinin ve konstrüksiyon planlamasının eski bir yapının sahip olduğu strüktür sistemin, mimarisinin iyileştirilmesi ve yeni işleve adaptasyonuna kıyasla daha uygun olacağı fikri günümüzde yaygın da olsa yanılgıdır. Halihazırdaki elektrik ve su tesisatları, haberleşme, su pompa odaları, lağım ve kanalizasyon sistemleri gibi altyapı tesislerinin hazır olması güncellenmesi gerekse bile maliyette fark edilir bir avantaj sağlayacaktır. Bunun yanında yapının var olan parçalarından ötürü inşaat sürecinin kısalması finansal bakımdan kıyaslandığında; hem uygulama değeri düşürülmüş hem de erken bitirilen projenin gündelik yaşama karışması daha çabuk olacağından mali geri dönüşümü de hızlı olacaktır (Wahab, Hamdan, Lop ve Kamar, 2016). Bunun yanında yapının veya yerleşkelerinin fiziksel görünümünün iyileştirilip kültürel ve tarihi duruşunun tekrardan kazanımının getirdiği merak ile turistik kazanımının alana sağlayacağı ekonomik katkı da göz ardı edilmez.

Çevresel Nedenler

Endüstri yapısının etrafındaki yaşamsal ihtiyaçların değişimi, yapının işlev yenileme isteğine mecbur bırakan diğer önemli nedenlerden biridir. Çevresel zorlukların ve sosyolojik faktörlerin etkisinde kalan endüstri yapısının kendi içinde, kent ve kullanıcı ile ilişki kuramaması kaybolmaya yüz tuttuğunu destekler niteliktedir. Yapı veya yerleşim yerinin konumlandığı çevre bir yap-boz gibi düşünülmeli; birbirleri ile etkileşimleri, değişen çevre koşullarıyla, ihtiyaç duyulan işlev doğrultusunda yeniden sağlanmalı; alt ölçekten, üst ölçeğe kadar fizik mekanı, sosyo-ekonomik ve kültürel dengelerle birlikte yorumlanmalı, stratejilerinin belirlenip doğru uygulanması gerekmektedir. Birlikte değerlendirildiğinde; endüstri yapısının toplumsal bellekteki hem yeri korunmuş olur hem de yaşanabilir, duyarlı ve sürdürülebilir bir kazanım kente sağlanmış olur (Uğursal, 2011). Böylece yeniden işlevlendirilip kente tekrardan kazandırılan miraslar çevre içindeki önemini kaybetmez ve varlığını çevre ile uyum bir şekilde devam ettirmiş olur.

Tüm bu nedenler durağan olmayan dünyanın kaçınılmaz sonuçlarıdır. Demografik, siyasi ve sosyolojik beklentiler, doku değişimlerinin yarattığı düzensiz kentsel planlama; tarihi ve kültürel değerlere sahip bu mekanların üstünde yarattığı baskı, kültürel mirasların git gide çürümesine sebep olacaktır. Yaşanan köhneleşmeyi durdurmak için ise mirasların sadece bulunduğu sınırların içine ait olmadığını bilmek; kent dokusunun yaşayan parçasıymış gibi davranıp birbirlerine entegre olması gerekmektedir. Soyutlamadan, yaşama dahil edilmelerinin tek çözümü ise en uygun kullanım ile kentin yeni dinamiğine tekrardan uyum içinde olmalarını sağlamaktır.

2.5 Endüstri Miraslarının Yeniden İşlevlendirmesinde İzlenecek Yöntemler, Gerekli Parametreler

Endüstri miraslarının kent içindeki yaşamını yitirmesine neden olan en baskın faktörler; değişen yaşam standartları ve üretim şekilleri, teknolojik gelişmeler, nüfus artışı ve kentsel yoğunluğun getirdiği yeni isteklerin fiziki, fonksiyonel

değişimi ve toplumsal eğilimlerin farklılaşmasıdır. Bu unsurların neticesi olarak etkisiz durumunda olan endüstri alanlarının yeniden yorumlanıp değişime ayak uydurmasının en etkin ve sağlıklı yöntemi yeniden işlevlendirmedir (Özden, 2000).

İşlevsel ve fiziksel dönüşüm çevresel kalitenin de gelişimi ile ilişkilendirilmektedir. İşlevini ve önemini yitirerek sorunlu duruma gelen endüstri yapılarının kentsel dönüşümü hedef alan bütüncül planlama yaklaşımlarıyla çağdaş yaşam koşullarına uygun olarak yeniden kazandırmak ve yeni mekanlar sağlamak kentin kalkınması adına uygun bir strateji olacaktır (Roberts ve Skyes, 2000). Dünyadaki endüstri miraslarının dönüşüm projelerinde yeniden canlandırma önemli bir olgu ve tercih olarak görülmektedir. Ancak işlevlendirmenin fizik-mekan-fonksiyon çerçevesinde sanayinin kentte yaptığı tahribatın ortadan kaldırılması, kentin potansiyeline katkı sağlaması, anı değeri ve eskiyle bütünleşik bir deneyim içeriğinin yanı sıra fonksiyon yenileme sürecinin başarıya ulaşabilmesi, disiplinlerarası boyutları ile bir bütün olarak ele alınması sonucuna bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Bahsedilen anlayışlar çerçevesinde David C. Thorns'un Kentlerin Dönüşümü kitabında da değindiği üzere endüstri mirasının işlevlendirilmesinin yönelik bir takım prensiplerin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Tolga, 2006). Bu bağlamda, yapılara önerilecek yeni işlevlerin ve içlerinden uygun olanının seçimi aşamasında yapılacak değerlendirmelerin kapsamı ve sınırlarının iyi belirlenmesi gerektirmektedir. Bu kapsam ve sınırlar:

Noktasal olmayan, makro alan kullanım planlaması

Endüstri mirasının kent ile ilişkisinin ve bağlamının anlaşılabilmesi adına bütüncül planlama çok önemlidir. Kentin önceliklerinin değişmesi, günümüz yeni istekler ve benzeri gelişmelere yetersizliklerin artması; kentin zayıflıkları hakkında bize ipucu vermektedir. Bu anlamda endüstri mirasının yeniden işlevlendirilmesi ile sunulan yeni yaşam döngüsünün, içinde yer aldığı kentsel çevreyle bütün ve uyum içinde olup olmadığına yönelik araştırmalar yapılmalı, değişimlerin analizleri belgelenmelidir. Bu takibin sonucu ve devamlılığı sağlandığında, kentin gereksiniminin ne yönde ilerlediği ve ilerleyeceğini daha net anlaşılabilecek ve

alanın bu konudaki beklentisini dikkate alınarak yeni bir kentsel düzen oluşturulabilecektir.

Sonuç olarak yeniden işlevlendirme yaparken kapsamlı düşünülmeli; tamamlayıcı, çözümleyici birbirini destekleyen, bağlayan işlevlendirmeye gidilmelidir. Kentteki her bir parçanın önemi olduğu ve olmadığında bütünün tamamlanamayacağı bilinmelidir. Bütünsel ihtiyaç doğrultusunda hareket edilirse çözüm daha eksiksiz olacak; sadece yapıya cevap veren değil mirasla kent arasındaki bağlamı anlayan bir sonuç elde edilecektir (Kayın, 2013). Böylelikle planlanan kentsel tasarı kentin dinamiğini canlı tutulacak ve rehberlik edecek; görsel ve sosyo-kültürel değerleri ile alanın kent içinde çekim merkezi haline gelmesini sağlayacaktır.

Dengeli ve faydaya dayalı ekonomik tutum

Endüstri miraslarının tarihsel-kültürel kazanımın yeniden sağlanmasının ve bir çok getirisinin yanında mali teşviklerin dönüşüm adına önemli bir strateji boyutu da bulunmaktadır. Yapının veya bulunduğu alanın tamamı yerinin yapılıp yıkılması maliyet açısından daha büyük yükler getirirken, düzenli ve rasyonel çalışmalar ile büyük meblağlara ihtiyaç duymadan, tutarlı yatırımlarla miraslar kente tekrardan döndürülebilir olması göz önünde bulundurulmalıdır. Beraberinde yeni fonksiyonun bölgeye sağlayacağı istihdam ile yeni iş kollarını oluşturmak, kullanıcıyı da ekonomik açıdan destekleyebilecektir. Böylece bölgeyi hem ekonomik anlamda besleyecek bir alan daha oluşturulmuş hem de mirasın orijinal yapısı korunarak devir daimliği en hesaplı bir biçimde sağlanmış olur.

Yeni ek yapılara yeterli olmak adına mevcut yapıların güçlendirilmesi

İşlevlendirme aşaması sadece fonksiyonel değişimle sınırla kalmamalı; fizik-mekan açısında da sanayi yapıları yenilenip, iyileştirilmelidir. Böylece yapıların veya yerleşim yerlerinin yaşam süreleri uzatılıp, uzun vadede dayanaklı hale gelebilir, taşıdıkları tarihi imaj ve edindikleri yeni fonksiyon ile uyum içinde günümüzde kalabilirler. Bunun yanında getirilen yeni yapıların varolanlarla kurduğu ilişkinin nitelikli olması; miras unsurları ve çevresi ile bağlamsal ilişki kurmayı başarıp başaramadığına yönelik irdelemelerin de yapılması

gerekmektedir (Şimşek, 2006). Yeni yapı ile mevcut mirasın birlikte çalışması ve birbirlerini tamamlaması hem mirası yama ve uyumsuz birlikten uzak tutar hem de taşıdığı somut ve soyut sorumluluğu korumasına yardımcı olur.

Yeni işlev ile çevrede ekonomik, sosyal ve kültürel verimlilik sağlanması

Mirasın bulunduğu çevrenin, bölgenin kullanıcısının eksiklikleri ve artıları atanacak yeni fonksiyonu belirlerken büyük ölçüde yön göstericidir ve ihtiyacın ne olduğuna dair fikir verir. Uygulanacak işlevin kentin eksikliliğini doldurabilecek, ihtiyacı duyduğu bir fonksiyon olarak seçilmesi, kente katkısının sağlanması geniş kapsamlı analizler ve araştırmalar ile çalışılıp sağlanmalıdır. Analizler sonucunda katalizör etkisi verebilecek doğru işlev seçildiğinde miras için planlanan hikaye daha iyi işlenebilecek ve sonuç vericektir. Doğru bir kurgu ile bölgede değişen algı; alana deneyimleme istediğini; beraberinde ise ekonomik canlılık, kültürel katkı gibi benzersiz faydalar getirmektedir.

1846 yılında Liverpool'da liman ve depolama alanı olarak kullanılan Albert Limanı'nın daha sonra otel, müze, eğitim atölyeleri, tarihini hatırlatan denizcilik ile ilgili sergi alanları, yeme-içme mekanları gibi fonksiyonel müdahaleler ile kentin cazibe, kültürel, eğlence merkezi haline gelmesi, kalbi olması bu parametreyi açıklayacak günümüzdeki somut bir örnektir (Stratton, 2000).

Endüstri peyzajını iyileştirecek ve okunmasını sağlayacak bir yaklaşım

Endüstri peyzajının da, endüstri mirasının ayrılmaz bir parçası olduğu unutulmamalıdır. Endüstri mirası, endüstri tarihi adına küçük bir makina parçasından sanayi yerleşim alanlarına kadar geniş bir alanı kaplar. Bu bağlamda her ince detay düşünülüp, es geçilmeden planlamaya dahil edilmelidir. Kullanılır bir peyzajı tamamlayan endüstri yapısına ya da yerleşim alanlarına ait tarihi katmanlarını aktaran her bir donatı, dönemin teknolojisine ait öğeler, yapı parçası veya peyzaj izi ile beraber yeniden işlevlendirilmesi, hem alan kullanıcıları, hem de alanın zenginliği açısından olumlu bir uygulamadır (Kayın, 2013).

Artık endüstri objelerini muhafaza ederek günümüze aktarılmasının sağlanması

Endüstri alanlarının onarımı sırasında, yapının geçmiş tarihini unutmamak, tarihi bir yanılgı yaratmamak adına sanayi yapılarından kalan parça veya yapıların muhafaza edilmesi kültürel mirasın bellekteki yerini korumak adına gerekli bir tutumdur. Endüstri mirasına özgü karakteristik özelliklerini, üretim tekniklerini ve dönemin yansımalarını korumak mirasın kültürel sürdürebilirliği açısından vurgulanmalıdır. Her bir parçanın tarihe ait bir iz ve yön gösterici olduğu hatırlatılmalı; değerlendirilerek alan kullanıcılarına, alanın geçmişini bilmeyen nüfusa aktarılması sağlanmalıdır.

Ekolojik planlama anlayışına uygun, içinde bulunduğu doğal çevre ile entegresinin sağlanması

Mirasın üretim yaptığı dönemde, eski teknolojik yöntemlerinin çevrede yarattığı tahribat ve kirliliğin olumsuz etkilerini silmek için adımlar atılmalı, yapı bazlı rehabilitasyonun yanında çevresinin de iyileştirilmesi göz önünde bulundurulmalıdır. Sonradan dahil olacak ek yapıların cephe malzemesi seçimlerinin ve sürdürebilir anlayışın öncelikli olduğu bir uygulamanın benimsenmesi de ekolojik tasarıya uygun olacaktır. Bunun yanında sağlıklaştırma esnasında, endüstri mirasının içinde veya yakın çevresinde yer alan yeşil doku, su öğeleri, yeraltı kaynakları, topoğrafik çıkıntılar vb. doğaya ait özel parçalar üzerinde üstünlük sağlamadan ilişki içinde, özenli bir dengenin kurulması da önemli diğer bir husustur (Kayın, 2013).

Yeniden işlevlendirme sürecinde kent kullanıcısının katılımı

Kamuoyu yoklamaları ile kültürel mirasların yeniden işlevlendirilmesinin, plan aşamasında yerel nüfusun ne istediğine dair, ihtiyacının ne olduğu konusunda fikir alışverişinin yapılması hem demokratik bir yaklaşım olacak hem de kent ile dialogu birincil olan kullanıcının beklenti ve şikayetlerinin proje aşamasında katkısı en doğrusu olacaktır. Bu nedenle çalışma alanınında yaş, meslek, kütük, sosyo-ekonomik, kültürel vb. her aralığa ait yaşayan kullanıcıların çözümlemesi

ve iletişime geçilmesi ile endüstri mirasına ve etrafına dair bir sonuç hazırlanmalıdır. Analizlerin çıkaracağı sonuç çalışmanın fikir aşamasında projenin gidişatına yön verecektir.

Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin korunmasına dayalı planlama

Kenti homojen olarak ele almak, tek bir anlayış ile oluşturmaya çalışmak kentin eksik, zaman içinde tekdüzeleşen bir hale gelmesine sebep olur. Çünkü bir kenti şekillendiren içinde yaşayan tüm bağıntıların fikirleri, yaşam biçimidir. Dolayısıyla kent için sağlanacak yeni tasarı, sadece belli bir kesime değil çeşitliliğe, farklı jenerasyonlara, köklere, tüm inanışlara ve taleplere yanıt vermesi gerekir. Bu yaklaşım bölgenin ayrı zaman dilimlerinde de sürekli kullanılmasını temin edecek, saygı duyan çözüm üreten bir sosyal sistem yaratacak, kentin huzur ve düzenini sağlayacaktır.

Yeniden hayat verme olgusu, bahsedilen stratejilerin uygulanmasıyla ancak sağlıklı bir dönüşümü mümkün kılabilecektir. Bu değişkenlerle değerlendirildiği zaman mirasların kente kazandırılması adına yeniden işlevlendirmenin tek bir etkenle uygulanmasının doğru olmadığı, kentin yapısının her boyutuyla yorumlayarak; yaşanabilir, kaliteli, sürdürülebilir ve kentsel ihtiyaçlara cevap veren tek bir projeymiş gibi ele alınması kalıcı çözümlerin bulunmasını sağlayacaktır (Tolga, 2006).

Sonuç olarak sürdürülebilir bir planlama gerçekleştirmek için yeniden işlevlendirme aşamasında parametreler, yayınlanan tüzük ve ilkeler göz önüne alındığında; bölgeye özgü geliştirilen yaklaşımların endüstri mirası üzerinde duyarlı ve verimli bir sonuç oluşturacağı mümkündür. Fakat bu süreçte başarılı bir kalkınmaya ulaşılabilinmesi için her aktörün kendi payına düşen görevi eksiksiz yerine getirmesi de oldukça önemlidir.

3
YENİDEN İŞLEVLENDİRİLEN ENDÜSTRİ MİRASI ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN ÇIKARIMLAR

Bu kısımda yeniden kullanıma yönelik gerçekleştirilen un fabrikası örnekleri incelenmiştir. Yeniden işlevlendirme kavramının farklı ülkelerde yönetim yapısını karşılaştırmak adına Türkiye'den İzmir Tuzakoğlu, Paşalimanı Un Fabrikası; yurtdışı örneklerinden Washburn ve Crago Un Fabrikası yorumlanarak çalışmaya referans olması beklenmiştir.

3.1 Türkiye'de Un Fabrikası Dönüşüm Örnekleri

Yeniden işlevlendirme olgusu batı ülkelerinde öne çıkmaya başladığı 1980'li yıllarda, kentsel yıkım ve yapım gibi benzer konular ile Türkiye'de de konuşulmaya başlamıştır. İlerleyen dönemlerde gerekli düzenlemeler ile içeriğini destekleseler de ekonomik çıkarlar ve politik yaklaşımların olumsuz etkilerinden korunmak adına yasalar getirmeli ve yeniden işlevlendirmenin Türkçe'deki literatür karşılıklarını çeşitlendirip günümüzdeki yeri fiilen daha aktif olmalıdır (Masatlıoğlu, 2018).

Koruma hassasiyeti ile oluşmuş bu kavramının yavaş yavaş anlaşıldığı; yeniden hayat verme fikrinin Haliç'teki Koç Müzesi, Santral İstanbul Bomonti, Bursa'da Merinos ve İzmit'te yer alan Seka Fabrikası'nın ve yeni başlayan Haliç Tersanesi haricinde makro alanlarda dönüşüm adına çalışmalara pek rastlamasak da; yapı bazlı, mikro uygulamaların çokça olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.1 İzmir, Tarihi (Tuzakoğlu) Un Fabrikası

20. Yüzyıl başlarında gelişen ve fabrikalaşma politikasını benimseyen bir çok ülkenin gerisinde kalan Osmanlı Devleti küçük atölye tipi üretimden çıkamamış yeni kalkınma parametrelerini benimseyememiştir. Cumhuriyet'in ilanı ile ilerleyen düzene ayak uydurmak, izlenecek ulusal sanayi politikasının temellerini

saptamak adına gerçekleşen I. İzmir İktisat Kongresi ile ekonomik faaliyetler hızlanmış ve İzmir'in sanayileşme tarihinde önemli bir yeri olduğu kanıtlanmıştır. 1913-1915 ve 1927 yıllarında yapılan sanayi sayımı verilerine göre Türkiye'nin üretiminin %50'sinin İstanbul ve İzmir'in oluşturması da bu durumu destekler niteliktedir (Cangören, 2011). İzmir geçmişte olduğu gibi günümüzde de İstanbul'dan sonra Türkiye'nin iktisadi yönünü besleyen; sahip olduğu coğrafi konum, yatırıma elverişli olması ve sahip olduğu kuruluşlar ile önemli bir sanayi şehrimizdir. Bu sanayi yatırımlarından biri inceleme konusu olan un fabrikaların örnek olarak seçilen Osmanlı döneminden günümüze ulaşan Eski İzmir Un Fabrikası diğer bir adıyla da Tuzakoğlu Un Fabrikası 1908 yılında; sermaye, altyapı, ulaşım gibi noksanların ortaya çıkardığı dönemin tekelinin azınlık ve yabancıların yatırımlarında olduğu zamanda; İzmir'in Konak ilçesinde sahip olduğu üretim yapıları ile bir sanayi mahallesi diyebileceğimiz Halkapınar mahallesinde kurulmuştur (URL-1, 2019).

T**ablo 3.1** Tuzakoğlu Un Fabrikası ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir)

TUZAKOĞLU UN FABRİKASI	
Tam İsmi	Tuzakoğlu Un Fabrikası
Konumu	Konak, İzmir
Kuruluş Yılı	1908
Özgün İşlevi	İlk işlevi un üretimidir. Bir dönem ekmek fabrikası olarak da değerlendirilmiştir (1922). Daha sonra Devlet Güvenlik Mahkemesi yapıya ev sahipliği yapmıştır
Koruma Durumu	Müdahale Görmüş
Önemi	İzmir'de gıda endüstri sektöründe en büyük işletme özelliği
Atıl kaldığı Yıl	Tarih verilmemektedir
Yeni İşlevi	Meslek Fabrikası – Eğitim (Fablab)

Birden çok fonksiyon ile değerlendirilmiş olsa da asıl ve ilk işlevi un fabrikası olarak bilinmektedir (Tablo 3.1). Kurucularının Yuan Tuzakoğlu ve Vasil İstefanidi'nin olduğu endüstri mirası 1908 yılında inşa edilmiş, 1914 yılında ise kendi sektörü gıda endüstrisi dahil bütün sektörlerde en büyük işletmelerle yarışır hale gelmiştir. 1922 yılına kadar un üreten Tuzakoğlu Un Fabrikası, 1922'den sonra bir süre ekmek fabrikası olarak işlevine devam etmiştir (Şekil 3.1). Ardından Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından kullanılmıştır. Bir çok işlev ile kullanılmaya devam edip sürekliliği sağlanan Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın atıl kaldığı bir aralığa kaynaklarda ulaşılamamıştır (Bolulu, 2019).

2014 senesinde ise yapının yeni fonksiyonu için İzmir Kent Koleji ve istihdam odaklı mesleki ve teknik kurslar için restorasyon projesi hazırlanmıştır. Ancak daha sonra kolej işlevi fikri yeni düzenlemelerle günümüzde sadece İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne ait içinde kurs merkezlerinin bulunduğu, istihdamın sağlandığı, kişisel çalışma ortamı yaratıldığı (Fabrikalab İzmir), branşların edinildiği ve projelerin çalışıldığı bir "Meslek Fabrikası" olarak değerlendirilmiştir (Şekil 3.2). Kent içindeki tarihi yapısına, mimari imajına zarar verilmeden korunarak taşınan yapı günümüzde teknolojik araştırmaların yapıldığı, girişimciler için fikirlerinin ve projelerinin somutlaşabileceği Fabrikasyon Laboratuvarı olarak adlandırılmış bir bünye oluşturmuştur (Karadağ ve İncedere, 2020).

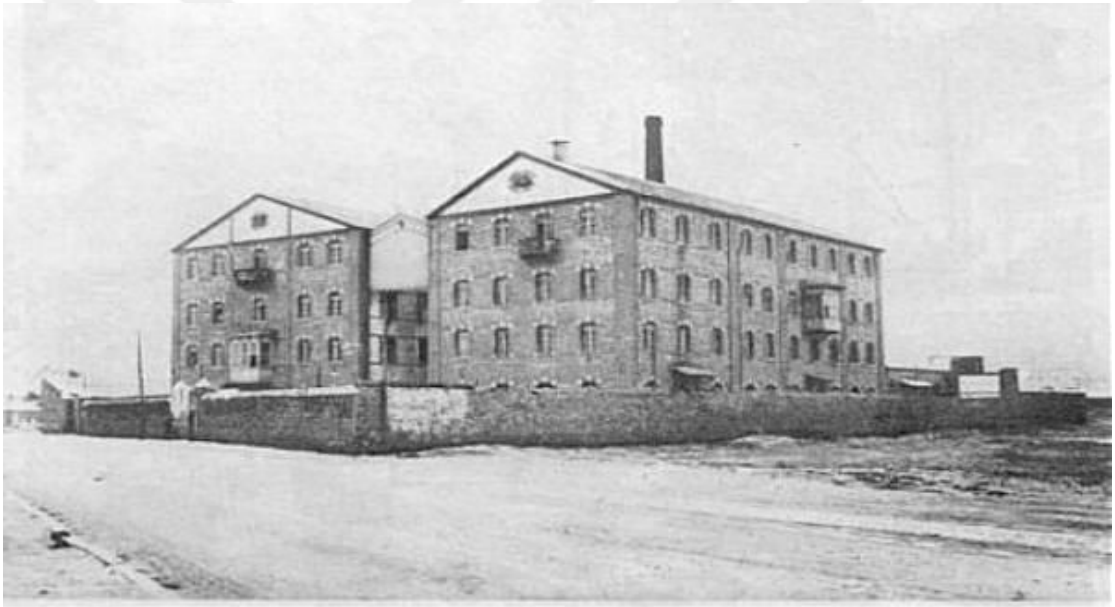

Şekil 3.1 Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın tarihi belli olmayan eski bir fotoğrafı [1]

Şekil 3.2 Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın güncel fotoğrafı [2]

Değerlendirme:

Yeni işlevine nitelikli insan kaynağı çeşitlendirmesine yönelik sunduğu olanaklar ve yenilikçi fikir sahibi sanatçılara, girişimcilere, tasarımcılara yarattığı çalışma alanı Fabrikasyon Laboratuvar'ı ile bulunduğu semt için vazgeçilmez bir nokta olabilmiş ve kenti geliştiren bir yaklaşım getirmiştir diyebiliriz. Projenin fikir aşamasında, kamuoyu yoklaması yapılıp yapılmadığına dair bilgiye rastlanmasa da, yeni fonksiyonun insan gereksinimleri doğrultusunda düşünüldüğü söylenebilir. Fiziki yenilemede; yeni işlevleri atanırken, yerleşimdeki binaların peyzaj dahil bakımı ve iyileştirilmesi yapılmış ve daha uzun yaşanabilir hale getirilmiş asgari müdahale ile günümüze taşınmıştır. Eski ve yeni durumunun karşılaştırılması yapıldığında mimari şemasının doğru şekilde korunduğu gözlemlenmektedir. Barındırdığı işlevlerle de kentin kullanıcılarını toplayıp sosyo-kültürel ve eğitim açıdan beslediği söylenebilmektedir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 Tuzakoğlu Un Fabrikası'nda kurs sonrası sertifikaların takdim edildiği güncel bir fotoğraf [3]

Ancak yeni fonksiyonun kullanıcılara ulaşabilmek adına kullandığı dijital platformlarda ve yerleşkenin içinde yapını tarihi örgüsüne değinmemesi; işlevlerin ve fiziki bir parçasının dahi geçmişe atıfta bulunmaması, özgün dokusunun kaybolması eksik bir yaklaşımdır. Mirasın geçmişine dair tek bir veri bulunmasada tarihine ithafen yapıya özgü eski görsellerin sunumla aktarılma çabası dahi kültürünün taşınmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. (Tablo 3.2).

Tablo 3.2 Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir)

SÜRDÜREBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ	
Noktasal olmayan, makro alan kullanım planlaması	**OLUMLU**
Dengeli ve faydaya dayalı ekonomik tutum	**OLUMLU**
Yeni ek yapılara yeterli olmak adına mevcut yapıların güçlendirilmesi	**OLUMLU**
Yeni işlev ile çevrede ekonomik, sosyal ve kültürel verimlilik sağlanması	**OLUMLU**
Endüstri peyzajını iyileştirecek ve okunmasını sağlayacak bir yaklaşım	**OLUMLU**
Artık endüstri objelerini muhafaza ederek günümüze aktarılmasının sağlanması	**OLUMSUZ**
Ekolojik planlama anlayışına uygun, içinde bulunduğu doğal çevre ile entegresinin sağlanması	**OLUMLU**
Yeniden işlevlendirme sürecinde kent kullanıcısının katılımı	**OLUMSUZ**
Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin korunmasına dayalı planlama	**OLUMLU**

3.1.2 İstanbul, Paşalimanı Un Fabrikası

Haliç tersanesi ile sanayileşmenin ilk adımlarının atıldığı İstanbul; gıda, deri, enerji, tekstil, kimyasal madde üretimi, maden, toprak, ve ağaç işleme gibi birden çok sektöre sahip ve kurulu ulaşım ağları ile üretimin yayıldığı ayrıca ulaşabildiği ticari bir odak noktası, üretim merkezidir. İstanbul'un fethinden Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar izlenen bu yolda yapılan sanayi hamleleri genel anlamda; diplomatik anlaşmaların neticesiyle liberal bir ekonomi anlayışına yer vermemek üzereydi. Ancak Cumhuriyet'in ilanı ile serbest piyasa dönemine geçilmiş, çeşitli yatırımlar ile önceliğin Istanbul olduğu Türkiye genelinde istihdam sahaları kurulmuştur. Yoğunlukla Haliç bölgesi, Kadıköy ve Üsküdar tarafına yatırımlar yapılmış. Böylece bu bölgeler İstanbul'un kent merkezi, büyüme yönünü belirleyen noktalar haline gelmişlerdir (Doğan, 2013).

Tablo 3.3 Paşalimanı Un Fabrikası ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir)

PAŞALİMANI UN FABRİKASI	
Tam İsmi	Paşalimanı Un Fabrikası
Konumu	Üsküdar, İstanbul
Kuruluş Yılı	Belirsizdir. Bazı kaynaklarda 1858 ya da 1863 olarak geçmektedir
Özgün İşlevi	Gıda Sektörü – Un Üretimi
Koruma Durumu	Müdahale Görmemiş
Önemi	İstanbul'un ilk Un Fabrikası
Atıl kaldığı Yıl	1940
Yeni İşlevi	**Hedeflenen İşlev:** Sinpaş Holding Merkez Binası **Kullanılan Dönemsel İşlev:** Kültürel açık sergi alanı, çalışması

İstanbul'un zamanında yoğun sanayi hareketlerinin bulunduğu Üsküdar ilçesinin Paşalimanı caddesinde bulunan Paşalimanı Un Fabrikası farklı kaynaklarda yapım yılı 1863 olarak geçse de, 1858 yılı da Sultan III. Selim tarafından inşa edildiği daha genel bir bilgidir (Tablo 3.3). Özensiz ekonomik faaliyetlerin planlanmaya başlandığı Abdülmecid döneminde (1839-1861) su kenarında konumlanmasının bölgeyi ve fabrikayı keşife müsait bir bölge yapması sebebiyle; gıda kategorisinde öncelikli bir ihtiyaç dolmasıyla tercih edilen ve kurulan ilk işletmelerden biridir (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 Sultantepe'den denize bakan Paşalimanı Un Fabrikası ve Zahire Ambarları [4]

Bünyesinde 3 buhar kazanı, 14 öğütme makinası barındıran tarihi un fabrikası hem 1883 yılında yaşadığı yangın hem de o dönemdeki değirmen işletmelerinin fazlalığından tesise ihtiyaç duyulmadığından kapatılmıştır (Müller Wiener, 1992, s. 80; akt. Köksal, 2005). Ancak 1910 senesinde yangından hasar gören yapı onarılmış ve yapının üretim haznesi arttırılıp kentin un ihtiyacını karşılamak adına yeniden kente kazandırılmıştır. 1940 yılında ise üretimi duran ve atıl kalan değirmen günden güne harap olmuş, bir çok mimari parçalarını kaybetmiş sadece dış kabuğu kalmıştır (Ökçün, 1997). 2011 senesinde mirası görünür kılmak ve hatırlatmak adına bir çalışma yapılmış; sanatçı Bertrand Ivanoff "Rainbow Box

Işık Yerleştirmesi" kamusal sanat projesi adı altında sadece 4 duvarı kalmış bu endüstri mirası ve ışık enstalasyonu arasında bir köprü kurmuştur (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Bertrand Ivanoff ışıklandırma proje [5]

Şekil 3.6 Bertrand Ivanoff ışıklandırma projesi [5]

Günümüzde bu gibi çalışmaların devamlılığını görmek pek mümkün olmasa da Paşalimanı Un Fabrikası şu anki durumuyla bir sembol, açık sergi alanı görevi gördüğü söylenebilir (Şekil 3.6). Anıtsal durumu ile dahi ziyaret edilen ve kent silüetine görsel katkı sağlayan bir değerdir de denenebilir. Dönüşüm için diğer bir hareket ise 2013 senesinde haberlerde geçen Sinpaş Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı A.Ş tarafından ofis binasına dönüşmesi için satın alınmasıdır ancak uygulaması gerçekleşmemiştir. Yapı adına uzun vadeli herhangi bir yaptırımın yapılmaması, bekletilmesi değirmenin sürdürebilirliği açısından düşündürücüdür.

Değerlendirme:

Paşalimanı Un Fabrikası günümüzde belli bir planlama dahilinde yeni bir fonksiyonla tamamen dönüşmediği için kenti birden fazla konuda besleyen bir endüstri mirası olduğu söylenemez. Kentin içinde tarihi bir figür olarak her kullanıcının ziyaretine açık, şehre sosyal, kültürel açıdan dokunan bir mirastır ancak farklı bir öyküyle yeni ihtiyaçlara katkı sağlayamamakta ve cevap vermemektedir.

Mirasın fiziki yapısı açısından da yapı tamamen arıtılarak geriye sadece kabuğu bırakılmış kentin içinde endüstrinin bıraktığı kirlileşme ekolojik bir tutumla ortadan kaldırılarak ekonomik açıdan minimum yatırım yapılsa da finansal katkı sağlayacak, istihdam yaratacak herhangi bir kullanıma yer verilmemiştir. Ancak bu yenilenme sırasında mirasa ait tek bir parça dahi bırakılmamıştır. Bu durum mirasın kimliğini günümüzde anlamamıza olumsuz bir etki yaratmaktadır (Tablo 3.4).

Tablo 3.4 Paşalimanı Un Fabrikası'nın yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir)

SÜRDÜREBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ	
Noktasal olmayan, makro alan kullanım planlaması	**OLUMSUZ**
Dengeli ve faydaya dayalı ekonomik tutum	**OLUMLU**
Yeni ek yapılara yeterli olmak adına mevcut yapıların güçlendirilmesi	**OLUMLU**
Yeni işlev ile çevrede ekonomik, sosyal ve kültürel verimlilik sağlanması	**OLUMLU**
Endüstri peyzajını iyileştirecek ve okunmasını sağlayacak bir yaklaşım	**OLUMLU**
Artık endüstri objelerini muhafaza ederek günümüze aktarılmasının sağlanması	**OLUMSUZ**
Ekolojik planlama anlayışına uygun, içinde bulunduğu doğal çevre ile entegresinin sağlanması	**OLUMLU**
Yeniden işlevlendirme sürecinde kent kullanıcısının katılımı	**OLUMSUZ**
Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin korunmasına dayalı planlama	**BAŞARILI**

3.2 Yurtdışında Un Fabrikası Dönüşüm Örnekleri

Kent içindeki yoğun sanayi alanlarının fonksiyonlarının kaybetmesiyle oluşan kirliliğe çözüm üretmek, bölgeyi ekonomik, sosyal ve fiziki anlamda iyileştirmek adına ilk farkındalıklar batı ülkeleri ile bilhassa kavramsal boyutuyla Amerika'da yaşanmıştır. 80'lerin başında problem haline gelen ve kent kimliğinden kopan bölgelerin dönüşümü için tarihi kimliğini koruma, aktarma gibi temel ilkelerin çerçevesinde belli çalışmalar yapılmış konuya meşrutiyet kazandırmak için yasal düzenlemeler oluşturulmuştur. Ancak hala gelişmekte ve yayılmakta olan bu literatürün doğduğu bölgelerde yapılan çalışmalarda dahi doğru sonuçlara gidilemediği söylenebilir (Atanur ve Ürkmez, 2016).

Kritiğini yapabilmek adına aynı eski işleve sahip iki mirasın dönüşümünün farklı yorumlarını incelemek; Türkiye'ye kıyasla uygulamasına daha aşina, kavramsal boyutta çeşitliliğin daha çok olduğu yurtdışında, pratiği yapılırken ne denli yaklaşıldığını ve ayrımlara gidildiğini görmek anlamlı olacaktır.

3.2.1 New Town, Crago Un Değirmeni

Crago Un Fabrikası diğer bir adıyla Federal Değirmeni 1896 yılında Avustralya'nın batı kısmı Sidney, New Town bölgesinde inşa edildi (Tablo 3.5). Önceden sanayi bölgesi olarak bilinen New Town'da; kimliğini, sosyolojik yapısını şekillendiren deniz taşımacılığı, liman ticaretinin istikrarlı bir biçimde düşüşünden sonra; birçok fabrika, depo, atölyeler ve küçük tersaneler kapanmıştır. 1960'lara gelindiğinde ise hizmet bölgesi olarak şekillenmeye başlamıştır. Bölgenin geçirdiği diğer bir dönüşüm ise sosyolojik değişimidir. Endüstri yapılarının atıllaşmasıyla sanayi bölgelerinde oluşan boşluk ile gerek düşük kira beklentisi gerek mirasların sahip olduğu estetik kaygının bölgedeki endüstriyel havanın yarattığı etkiyle bölge sanatçılar için ilgi çekici, yaşanılacak bir yer olmuştur (URL-2, 2019).

Tablo 3.5 Crago Un Değirmeni ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir)

CRAGO UN FABRİKASI	
Tam İsmi	Crago Un Fabrikası
Konumu	Sidney, Avusturalya
Kuruluş Yılı	1896
Özgün İşlevi	Gıda Sektörü – Un Üretimi
Koruma Durumu	Müdahale Görmüş
Önemi	Üretim çeşitliliği ve fazlalığı ile kente katkısı
Atıl kaldığı Yıl	1984
Yeni İşlevi	Dans okulu, kafe, sanatçılar ve zanaatlar için kiralanabilen stüdyo

Crago Un Fabrikası ise yapıldığı dönemde günlük üretimi ve ürettiği un çeşitliliği ile verimli bir endüstri yapısı olarak bilinmektedir (Şekil 3.7). Zaman içinde sürekli onarım görmesine rağmen ilerleyen teknolojiye ayak uyduramaması ve bölgenin endüstriyel yapısının körelmesiyle 1984 yılına kadar işlevini sürdürebilmiştir. 1986 yılında ise Avusturalyalı iki mimar Nixon ve Allen tarafından yapı yeniden ele alınıp tasarlanmış seçilen yeni işlevlerle alanda yaratıcılığın çalıştığı mekanlar ve çekici bir pazar oluşturmak hedeflenmiştir. Bunun yanında en çok fabrikasının kent içindeki karakterini zedelenmeden gereğinde, yeni eklentiler ve birden fazla işlev ile yeniden kente kazanımı, hatırasını korumak istenmiştir (URL-3, 2019) (Şekil 3.7).

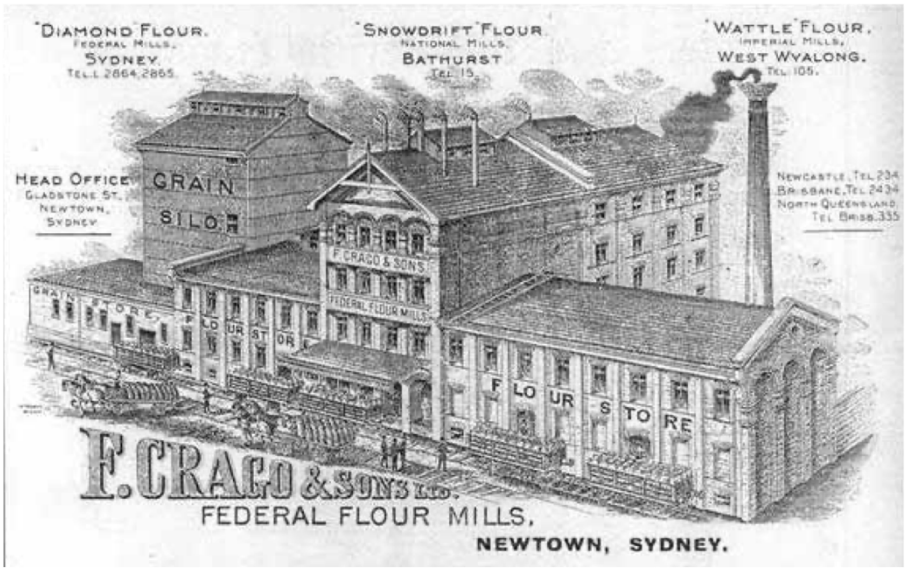

Şekil 3.7 Crago Un Fabrikası'nın kurulduğu dönemden bir fotoğraf [6]

Dönüşümde dikkat edilen diğer bir husus ise bölgede yaşanan sosyolojik değişimin yeni fonksiyonu belirlemede etkili olmasıdır. Bölgede yoğunlukta yaşayan heykeltıraş, zanaatkarlar, tasarımcılar, sanatçılar düşünülerek, çeşitli işlevleriyle ilgi noktası olması hedeflenen; dans okulu, kafe, atölyeler, çalışma alanları ve stüdyo gibi fonksiyonlar sağlanmıştır. Günümüzdeki ismi artık Flourmill stüdyoları olarak bilinmektedir (URL-3, 2019).

Değerlendirme:

Kültürel katkının yoğun, insana mesleki uzmanlık anlamda fayda sağlayacak fikirlerin odak olduğu bir tasarı hedeflenmiş ve sağlanmıştır. Fonksiyonun seçiminde Dublin İlkeleri 14. maddenin bu anlamda referans olduğu gözlemlenmiştir. Planlama yaparken kamuoyuna sunulup sunulmadığına dair bir bilgiye ulaşılmasa da kentin kullanıcısının ne istediğine kulak verilmiştir. Ancak sosyo-kültürel anlamda; sanatçılar ve zaanatçılara özel stüdyolar, atölyeler servis vermeleri sadece bir kesime dönük bir uygulama olduğunu düşündürtebilir.

Fiziki restorasyon da ise yapıya ait önemli olmayan parçalar ayrılmış, değişen çevrenin içinde kalmış mirasın, yeniden okunaklı kılabilmek için dışarıyı içeriye

yönlendiren rasyonal bir sirkülasyon sağlanmıştır (Şekil 3.8). Yapının tasarım aşamasında dış kabuğu en az müdahale ile restore edilmiş, yapıya eklenen ilave yapılar en yalın şekilde eklenmiştir (URL-4, 2019). Açık alanların doluluk-boşluk oranları eskiye kıyasla neredeyse aynı tutulduğu görülmektedir. Taşınan endişelerin yanında iç mimaride; atıl kalmış sanayi makineleri korunup dekorasyon olarak kullanıldığı bazı kısımlarda da tarihini anlatan açıklamaların yapıldığı, yapının endüstri tarihinin yaşatıldığı görülmektedir (Şekil 3.9) (Tablo 3.6).

Şekil 3.8 Crago Un Fabrikası'nın güncel hali [7]

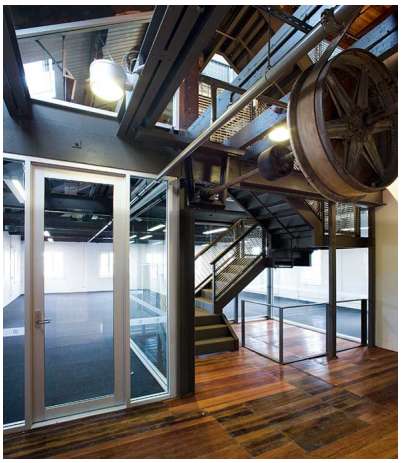

Şekil 3.9 Crago Un Fabrikası'nın güncel hali iç mekan fotoğrafları [7]

Tablo 3.6 Crago Un Fabrikası'nın yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir)

SÜRDÜREBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ	
Noktasal olmayan, makro alan kullanım planlaması	**OLUMLU**
Dengeli ve faydaya dayalı ekonomik tutum	**OLUMLU**
Yeni ek yapılara yeterli olmak adına mevcut yapıların güçlendirilmesi	**OLUMLU**
Yeni işlev ile çevrede ekonomik, sosyal ve kültürel verimlilik sağlanması	**OLUMLU**
Endüstri peyzajını iyileştirecek ve okunmasını sağlayacak bir yaklaşım	**OLUMSUZ**
Artık endüstri objelerini muhafaza ederek günümüze aktarılmasının sağlanması	**OLUMLU**
Ekolojik planlama anlayışına uygun, içinde bulunduğu doğal çevre ile entegresinin sağlanması	**OLUMLU**
Yeniden işlevlendirme sürecinde kent kullanıcısının katılımı	**OLUMLU**
Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin korunmasına dayalı planlama	**OLUMLU**

3.2.2 Minneapolis, Washburn Un Değirmeni

Eski adıyla Washburn değirmeni 1874 yılında Amerikalı iş adamı Cadwallader C. Washburn tarafından Minneapolis'te kurulmuştur. Birden fazla sahip olduğu yapılarıyla endüstri yerleşkesi diyebileceğimiz bölgeyi Minneapolis'de yıllar boyu destekleyecek başka endüstri dalları da oluşmuş ve Washburn şehirdeki kuvvetli rolü ile kentin etrafında gelişmesine yön vermiştir (Schmidt, 2018) (Tablo 3.7).

Tablo 3.7 Washburn Değirmeni ile ilgili genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir)

WASHBURN UN FABRİKASI	
Tam İsmi	Washburn Un Fabrikası
Konumu	Minneapolis, Minnesota - ABD
Kuruluş Yılı	1874
Özgün İşlevi	Gıda Sektörü – Un Üretimi
Koruma Durumu	Müdahale Görmüş
Önemi	Geniş üretim haznesi, geniş Pazar ağına sahip olması
Atıl kaldığı Yıl	1965
Yeni İşlevi	Mill City Müzesi – Müze, aktivite alanları, atölyeler

Yapıldığı sırada dünyada un üretiminin başkenti olarak bilinen Washburn Değirmeni üretim kapasitesi, çevredeki kaynaklara yakınlığı ve bulunduğu konumun avantajı sayesinde Kanada gibi komşu ülkelere, Amerika'nın doğusuna demiryolu aracılığı ile ulaşıp üretimini büyük bir pazar haline getirdiği için önemli bir endüstri yapısıdır (Şekil 3.10). Ancak yapının geçirdiği üç yangın işlevinin ve fiziki değerinin zarar görmesinde etkili olmuştur. Bunlardan en büyük zararı 1878

yılında yaşadığı patlama vermiştir. Bu durum 18 kişinin yaşamını yitirmesine ve üretim kapasitesinin yarı yarıya inmesine sebep olmuştur (Danbom, 2003, s. 278)

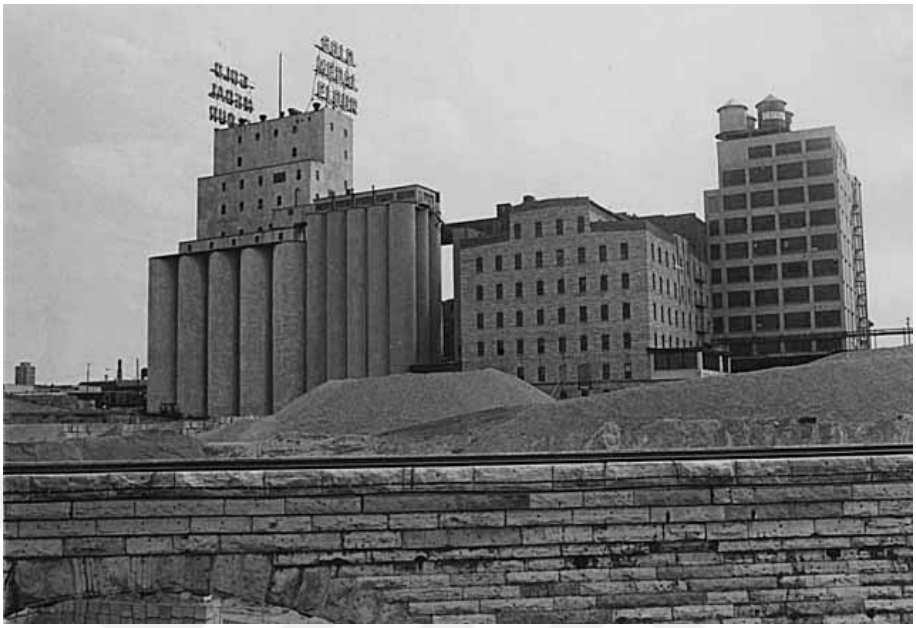

Şekil 3.10 Büyük patlama gerçekleşmeden önce Washburn Değirmeni, 1878 [8]

Değirmenin geçirdiği diğer önemli olay ise 1928 yılında yaşadığı yangındır. Yangından sonra gerekli müdahaleler ile tekrarlanmasına engel olunsa da; 1960'lara gelindiğinde gelişen teknoloji ve 1. Dünya Savaşı sonrası Birleşik Devletlerin bölgenin üretimi için belirlediği daha uygun bir yere, şehrin dışına taşınmasının faydalı olacağını düşünmesi yapının fonksiyonunu ve fiziki önemini kaybettirmiştir. 1965 yılında değirmen açılmamak üzere kapanmıştır (Nathanson, 2013).

1971 senesinde "National Register of Historic Places" listesine alınmış, 1983'de ise bölgenin sembolik simgelerinden biri haline gelmiştir. Atıl kaldıktan sonra evsizler için kalacak bir yer haline gelen yerleşke 1991 yılında tekrardan son bir yangın geçirmiş cephesi ve duvarları oldukça zarar görmüştür. Ancak koruma kurulu kalıntıları dahi güçlendirerek yapının ayakta kalmasını sağlamış, bölge ile ilgili canlandırmaya yönelik plan yapmaya başlanmıştır (URL-5, 2020).

Şekil 3.11 Mill City Müzesi'nin güncel fotoğrafı [9]

Çalışmalar neticesinde 2003 yılında Washburn değirmeni yeni işlevi ile Mill City Müzesi olarak tekrardan kente kazandırılmıştır (Şekil 3.11). Müzenin dijital platformunu incelediğimizde içinde endüstri makinaları, unun nasıl işlendiğini gösteren rutin mini gösteriler, panoramik görseller ve bölgeyi görüp yorumlayabilmek için yapılmış gözlem tepesi mevcuttur. Bunun yanında müzenin içinde yerel sanatçıların yaptığı işlerin sergilendiği alanlar, restoran, cafe gibi yemek alanları, kitapçılar, açık hava konserleri ve herkese hitap eden atölye çalışmaları gibi farklı fonksiyonlarda yer almaktadır (URL-6, 2020) (Şekil 3.12).

Şekil 3.12 Mill City Müzesi; iç ve dış mekanlara ait güncel fotoğraflar [9]

Değerlendirme:

Yeni işlevine eski fonksiyonu anlatan bir yaklaşımla un üretiminin nasıl, hangi endüstri ürünlerinin üretim sırasında yardımcı olduğunu, sistemin nasıl işlediğini anlatan bir müze olarak devam etmesi yerleşkenin tarihi, kültürel yapısını koruyan bir tavırdır. Bıu yerleşim ile birlikte atıl kalmış yapıya ait sanayi makinalarının dahi korunarak kent kullanıcısının bilgilendirilmesi; kimliğinin sürdürebilirliği adına doğru bir tutumdur. Ayrıca haftanın belli günlerinde verilen mini konserler, yeni ticari alanlar ve gençlere yönelik atölye çalışmaları, hatta nikah gibi kişisel kutlamaların da olduğu farklı fonksiyonlar ile kentin gelişen yönüne; değişen isteklerine katkı sağlayarak uyum sağlamış, çeşitli sosyo-kültürel seviyedeki insanları bir arada olmalarını destekleyen bir yaklaşım olmuştur.

Fiziki dönüşüme bakıldığında ise kalıntıların güçlendirildiği, eski mimari çizgisini zihnimizde canlandırabileceğimiz müdahalelerin yapıldığı gözlemlenebilir. Ek yapılarda kullanılan malzeme ise yerleşkenin dokusuyla karışmayacak türden seçilmeye özen gösterilmiş, açık alanlara herhangi gereksiz bir yaklaşım olmadan doluluk-boşluk hassasiyeti korunmuştur. Ancak diğer örneklerde olduğu gibi planlama sırasında kamuoyunun yoklandığına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Sonuç olarak parametrelerin uygulandığı başarılı bir yeniden işlevledirme örneği diyebiliriz (Tablo 3.8).

Tablo 3.8 Washburn Değirmen'nin yeniden işlevlendirme parametreleri ile değerlendirilmesi (Tez kapsamında üretilmiştir)

SÜRDÜREBİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ	
Noktasal olmayan, makro alan kullanım planlaması	**OLUMLU**
Dengeli ve faydaya dayalı ekonomik tutum	**OLUMLU**
Yeni ek yapılara yeterli olmak adına mevcut yapıların güçlendirilmesi	**OLUMLU**
Yeni işlev ile çevrede ekonomik, sosyal ve kültürel verimlilik sağlanması	**OLUMLU**
Endüstri peyzajını iyileştirecek ve okunmasını sağlayacak bir yaklaşım	**OLUMLU**
Artık endüstri objelerini muhafaza ederek günümüze aktarılmasının sağlanması	**OLUMLU**
Ekolojik planlama anlayışına uygun, içinde bulunduğu doğal çevre ile entegresinin sağlanması	**OLUMLU**
Yeniden işlevlendirme sürecinde kent kullanıcısının katılımı	**OLUMSUZ**
Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin korunmasına dayalı planlama	**OLUMLU**

3.3 Bölüm Sonu Değerlendirme

Tüm bu ölçütler doğrultusunda her ülkenin eski un fabrikalarına yaklaşımlarını farklı hassasiyetlerle değerlendirdiğini görmek mümkündür. Endüstri yapısının eski işlevinin yeniden işlevlendirmede fiziki tutarlılığı bakımından bir kriter olmaması ve kamuoyu katılımının tam anlamıyla sağlanmaması tüm örneklerde gözlemlenmiştir. Örneklerin hepsinde farkedilen ortak fikir ise kentin çekirdeğindeki endüstri miraslarının yaşama tekrardan katılımını, akıllı kentsel planlamanın bir parçası yaparak sağlamak; ekonomik döngüsünü, mimari dokusunu bozmadan ve sürdürebilirlik çerçevesinde kültürel, sanatsal konuların işleyişi ile bölgeyi canlandırmaktır (Ersine, 2012).

İrdelediğimiz tüm örneklerde tek tip sanatsal ve kültürel işlevlerin tercih edilmesinin belkide en büyük sebebi kültürel ve tarihsel değer taşıyan mirasların taşıdıkları maneviyata işaret edebilmeleri içindir. Bahsedilen Dublin İlkeleri'nin 14. maddesine ilişkin konunun da dönüşüm sırasında dikkate alındığı söylenebilir. Ancak yerli yaklaşımları yurtdışı yaklaşımları ile kıyasladığımızda Türkiye'deki çoğu dönüşümlerin tam anlamıyla bahsedilen parametrelere uygun sonuçlar verdiğini söyleyemeyiz. Bu anlamda Paşalimanı Un Fabrikası'na önerilen geçici, uzun vadeli olmayan çözümler ile Tuzakoğlu'na kıyasla daha başarısız bir örnek sayılmaktadır. Üstelik yeniden işlevlendirme kavramının gerekliliklerini gösteren, rehber olan bir kılavuzun dahi olmaması; niteliğini yitirmiş, fiziki gücü bitmekte ancak özgünlüğünü koruyan endüstri miraslarının üzerinde gerekli araştırmaların yapılmaması, yeniden kullanım kararları alınmaması, kentsel strateji içine dahil edilmemeleri bu konudaki en büyük eksikliklerimizdendir. Ülkemizde bilimsel çalışmaların yetersizliğinin yanısıra incelediğimiz tüm yeniden işlevlendirme örneklerinde kullanıcının fikrinin öneminin gözardı edilmesi gözlenmiştir. Ayrıca tarihi mirasa referans olacak parça ve obje kalıntıları için herhangi bir ortam yaratılmaması da Türkiye'de uygulanan örneklerde karşılaştığımız sorunlardır. Yeniden işlevlendirme kavramının zaman içinde daha bilinçli ve planlı stratejilerle gerçekleştiği söylenebilir. Ancak halen uluslararası fikir birliğinin, gerekli

teşviklerin ve bilimsel çalışmalarının yapılmasına ihtiyaç vardır.

4
ÇALIŞMA ALANI: KASIMPAŞA UN FABRİKASI'NIN ENDÜSTRİ MİRASI OLARAK KORUMA VE YENİDEN KULLANIM ÖNERİSİ

4.1 Kasımpaşa Un Fabrikası Hakkında Genel Bilgi

Kasımpaşa Un Fabrikası, eski adıyla Balcızade Değirmeni olarakta bilinen bu sanayi yapısı İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde endüstri tarihinin önemli bir bölgesi olan Kasımpaşa semtinin Bedrettin Mahallesinde bulunan Havuzbaşı Değirmen Sokak ve Tali Sokak arasında 119 Pafta 927 nolu yapı adasının 9-7-14 ve 15 parseli üzerine oturmaktadır (Taner, 2011) (Şekil 4.1). Bu bölge, yeraltı suyu, dere yönünden bereketli, sulak bir bölge olduğundan Bizans imparatorluğu devrinde Yunanca pınar anlamına gelen Pegai olarak isimlendiriliyordu. Kökeni Bizans dönemine dayanan Kasımpaşa'da o dönemde (867 - 886) tam anlamıyla yerleşimin gerçekleşmediği sadece imparatora ait yazlık ve sarayın buna ek olarak bir kaç ayazmanın olduğundan söz edilmektedir (Çobanoğlu, 2013). Daha sonra ise Osmanlı döneminde şehit düşen askerlerin yattığı mezarların olduğu ulvi ve dokunulmaz bir bölge olarak tanınmıştır. Fatih Sultan Mehmet Kasımpaşa'yı ele geçirdiğinde buranın boş bir arazi olduğu söylenmektedir (Ergin, 1996).

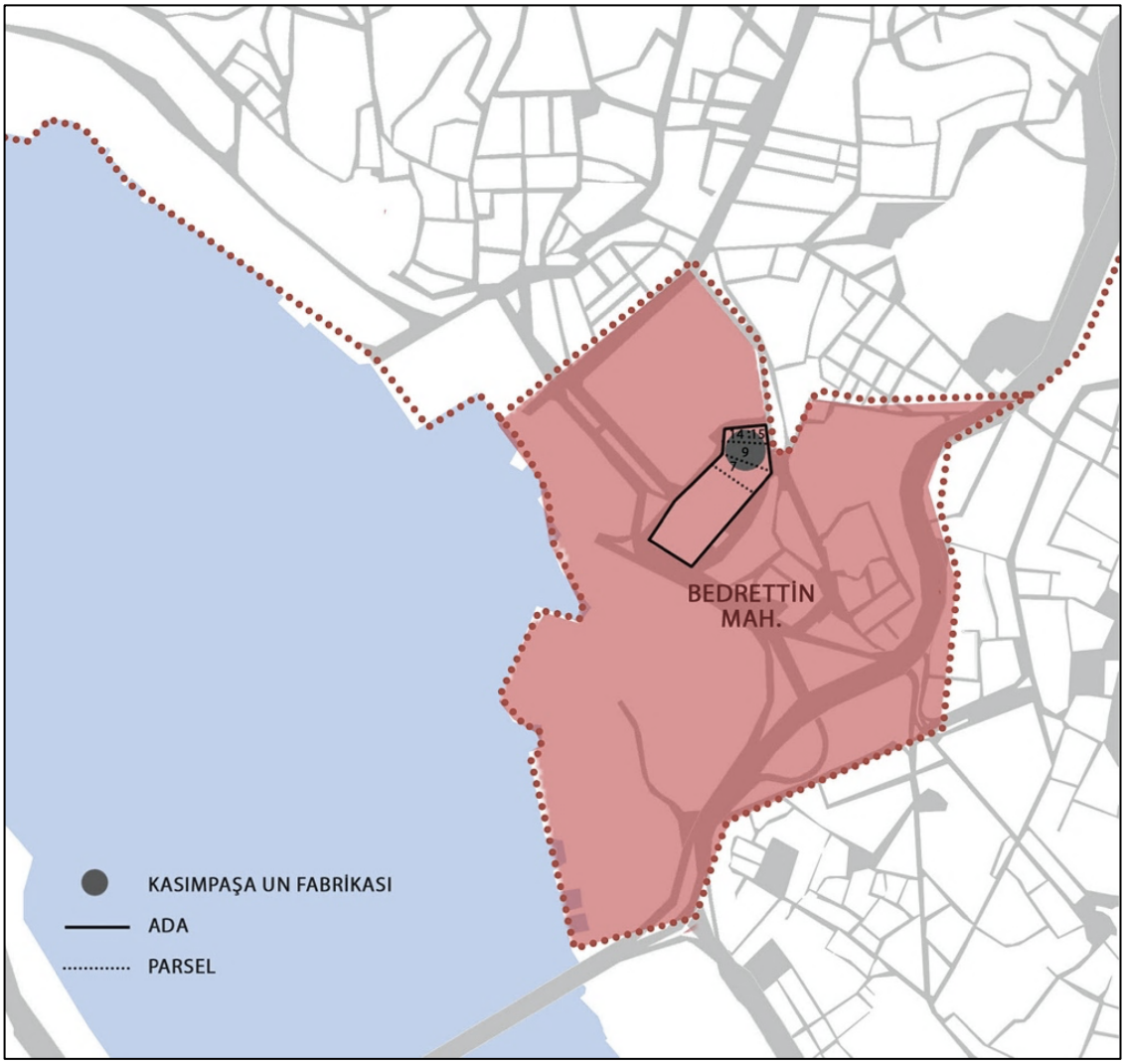

Şekil 4.1 Kasımpaşa Un Fabrikası'nın detaylı konumu (Tez kapsamında üretilmiştir)

Tarihi boyunca özel kuruluşlarla işletilen değirmenin mülkiyeti 1913-1915 yılları Osmanlı Dönemindeki sanayi sayımına göre ''Pilitas Mahdumları ve Madencidis Biraderler''e ait olduğu bilinmektedir. Hatta bir dönem bu adıyla da bilinmekteydi. 1927 yılındaki tapu kayıtlarında ise değirmenin Ahmet Süreyya ve Mehmet Adil'e ait olduğu yazılmaktadır. Daha sonra İş Bankası Kasımpaşa Un Fabrikası mülkiyetini 1937 yılında Türk ekonomisine katkı sağlamak adına, değirmenin işlemesine destek ve maddi güç yardımında bulunmak amacı ile üstlenmiştir. 1941 yılından 1956 yılına kadar ise değirmenin üretimi Türk Tecim Anonim ve Sosyetesi tarafından devralınmıştır. 1956 yılından itibaren değirmenin

adı Kasımpaşa Un Fabrikası olarak geçmektedir. 1960 yılında sağlıklaştırması yapılıp 1968 – 1982 yıllarında işletmesi Sinangil Unları tarafından üstlenilmiştir (Ökçün, 1971).

Günümüzdeki durumu 21 Aralık 2010 tasdik tarihine göre "Koruma Amaçlı Plan" dahilinde "Tescilli Sivil Mimari Eserler" ile "Sosyal ve Kültürel Tesisler Alanı" olarak değerlendirilmektedir. Yapı durumu harabe, boş bina olarak belirtilmiştir (URL-7, 2020). Asıl yapılış amacı tersane bölgesine hizmet vermek, un tahıl ürünlerini depolamak olan Kasımpaşa Un Değirmeni, cephesinden de okunacağı üzere üç yapıdan oluşmaktadır. Her yapı farklı dönemlerde, farklı ihtiyaçlar doğrultusunda inşa edilmiştir. Dönemdeki diğer değirmenlere göre büyük bir kompleks olmayan Kasımpaşa Değirmenin içinde depo binaları, un değirmeni bölümü, ambarlar ve satış birimleri yer almaktadır. Aynı parselde yer alan Tuzambarı da Kasımpaşa Un fabrikasında üretilen unları depolamak amacıyla kullanıldıktan sonra binadan koparak tuz ambarı olarak tersaneye hizmet vermeye başlamıştır (Kariptaş, 2010).

Yapının başlangıç ve bitiş tarihi ile ilgili net bir cevaba ulaşılmasa da, 12 Ocak 1852 tarihinde inşası için ruhsatının alındığı bilinmektedir. Yapımında çelik kolonlar, farklı örgü teknikleri kullanılan, estetik kaygılarla inşa edilmiş bu endüstri yapısının sadece mimari açısından değil dönemin en önemli denizcilik merkezi olan tersaneye sağladığı katkı, Osmanlı döneminde son teknoloji yöntemlerini takip edip uygulayan ilk un değirmeni olması bakımından değerli bir endüstriyel mirastır (Ezgeç, 1998; akt. Kariptaş, 2010). Önceleri buhar gücüyle çalışan 6 değirmenden biri olan Kasımpaşa Un fabrikası gelişen teknolojiyi takip edip 20. yy. başlarından itibaren elektrikli motora geçiş yapmış Osmanlı değirmenlerinde bulunan neredeyse tüm elektrikli motorlara sahip bir değirmen olmuştur.

Şekil 4.2 Kasımpaşa Un Fabrikası'nın geçirdiği aşamalar (Tez kapsamında üretilmiştir)

1982 yılında Haliç'te yapılan temizleme projesinde sonlandırılan endüstri yapıları gibi kuruluşun üretimine son verilmiştir. Bölgede yaşayan insanlardan alınan bilgiye göre 80'li yıllarda yapının içindeki makinalar Konya'ya yeni binasına taşınmıştır (Şekil 4.2). Günümüzde bulunduğu yapı adasındaki ticari yapıların içinde ayakta kalan Tuzambarı ile birlikte tek endüstri yapısıdır. Miras ile ilgili planlanan herhangi bir tasarı da günümüzde konuşulmamaktadır.

4.1.1 Kasımpaşa Un Fabrikasına İlişkin Yapı Analizi

İstanbul'un yoğun nüfusu ve tecrübe ettiği kıtlık meselesi nedeniyle tahıl ve ekmek kavramı tarım ülkesi olarak bilinen Osmanlı için hep önemli bir yere sahip olmuştur. Ancak döneminin yoğun buğday üreten, kapasitesi en fazla devletlerinden olmasına karşın belli bir noktadan sonra un ihtiyacı daha da artmış; fazla ve hızlı ürün elde etmek adına güç kaynağı tipi, üretim tekniği ve teknolojik durumu değişmeye başlamıştır. Bu durum değirmen mimarisine yön veren ana ölçüt olmuştur. İlk olarak hayvan ve insan gücü gibi ilkel yöntemlerin kullanıldığı ardından üretimin daha verimli olması adına makinalaşma ile su, yel (rüzgar gücü) değirmeni takibinde de buharlı değirmenlerin icat edilmesiyle teknolojiye adapte olan mimari şeması biçimlenen yapılar oluşmaya başlamıştır (Çekirdek, 2015).

Genel çerçevede aynı mimari çizgiye sahip değirmenlerin, Kasımpaşa Un Fabrikası örneği üzerinden bir un fabrikasının hangi özelliklere sahip olduğunu tanımlayacak olursak; malzeme tercihinin çoğunda taş olduğu, plan tipinin dikdörtgen, öğütme, yıkama, kurutma, ayıklama, eleme gibi işlemlerin her kata ayrı dağıtıldığı yüksek yapılardır. Buna ek çoğu yapıların önünde un satış mağazalarına ve fırınlara yer verilmekteydi. Kasımpaşa Un Fabrikası da buharla çalışan bir değirmen olduğundan izlemesi gereken işlemler sebebiyle az katlı bir yapı olması mümkün değildir. Ayrıca yoğunluğun kaldırılması için depo binaları ile değirmen binası ayrı ayrı konumlanmaktaydı (Kariptaş, 2002). Kasımpaşa Un fabrikasının Sultan Abdülmecid devrinde (1839 – 1915), değirmen işleminin gerçekleştiği ilk binası 1800'lü yılların ortalarında yapılmış, 1928 yılında da depo ihtiyacını gidermek adına iki katlı buğdayın uzun süre bozulmadan korunmasını sağlayan siloların bulunduğu depo binası ve dört katlı kepek ambarlarının bulunduğu bina inşa edilmiştir (Ezgeç, 1998; akt. Kariptaş, 2010).

Yapının yüzü yani kuzeyi Havuzbaşı Değirmen Sokağa, sırtı Tali Sokak ile Ambar Arkası Sokağa bakacak şekildedir. Dört adet parsel üzerinde konumlanan komplekse dışarıdan baktığımızda bitişik nizamlı üç ayrı cepheye sahip olduğunu görebiliyoruz. Bu çeşitliliğin sebebi ise cephelerin farklı dönemlerde tasarlanmış olmasıdır (Şekil 4.3). Değirmen binası ve batı cephesindeki depo binası zemin + üç kattan; ortadaki depo binası ise zemin + 2 kattan oluşmaktadır. Tümü kırma çatı ile kaplanmıştır. Binaların girişleri ise; kuzeyden, Havuzbaşı Değirmen Sokaktan - 0.5 kotuna inerek sağlanmaktadır. Batı cephesi başka bir yapıya nizamlı olduğu için pencere açıklıkları kuzey, doğu ve güney cephesinde konumlanmıştır.

Şekil 4.3 Kasımpaşa Un Fabrikası vaziyet rölövesi (Ezgeç, 1998) ve güncel fotoğrafları, 2020

Yapının strüktürü incelendiğinde genel olarak duvar içinde tuğla ve taşın kullanıldığı; döşemelerin ise katlara ve binaya göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Üç tip kiriş sistemine rastlanmıştır; değirmen binası eski bir döşeme tekniği olarak tuğla ve çelik profiller, kirişlerle taşınan volta döşeme ve depo binalarında genel itibariyle beton üstü şap veya ahşap döşeme görülmüştür. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise binalar sağlıklaştırma adına betonarme sistem ile tekrardan güçlendirilmiştir (Ezgeç, 1998).

Değirmenin iç çözümlemelerini ve incelemelerini eski restitüsyon ve 1998 yılında mimar Pınar Ezgeç'in hazırladığı rölöve projesi yardımıyla analiz ettiğimizde; tüm yapılardan birbirine geçişlerin olduğu dikdörtgen, ince uzun, benzer plan şeması gözlemlemekteyiz (Şekil 4.4). Ancak değirmen binasının plan şeması diğer iki binaya kıyasla daha çok dik üçgeni andırmaktadır. Depo binalarının cephe uzunlukları 9 ve 11 metre, derinlikleri ise 55 metre civarındadır. Eski değirmen binasının boyutları 9-50-30-20 metre boyutlarındadır. Mevcut durumda özellikle depo binalarının buğday silolarının olduğu kısımlarının iç duvarları yıkılmış, yekpare bir hal almıştır (Şekil 4.5) (Şekil 4.6) (Şekil 4.7).

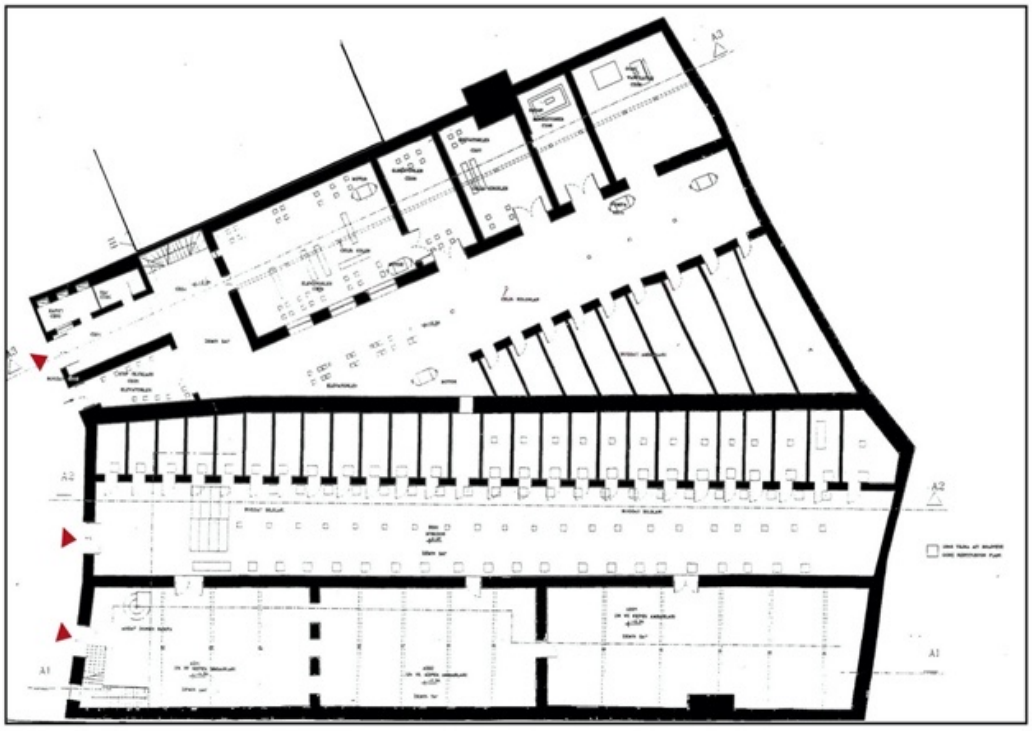

Şekil 4.4 1998 tarihli restitüsyon zemin kat planı (Ezgeç, 1998)

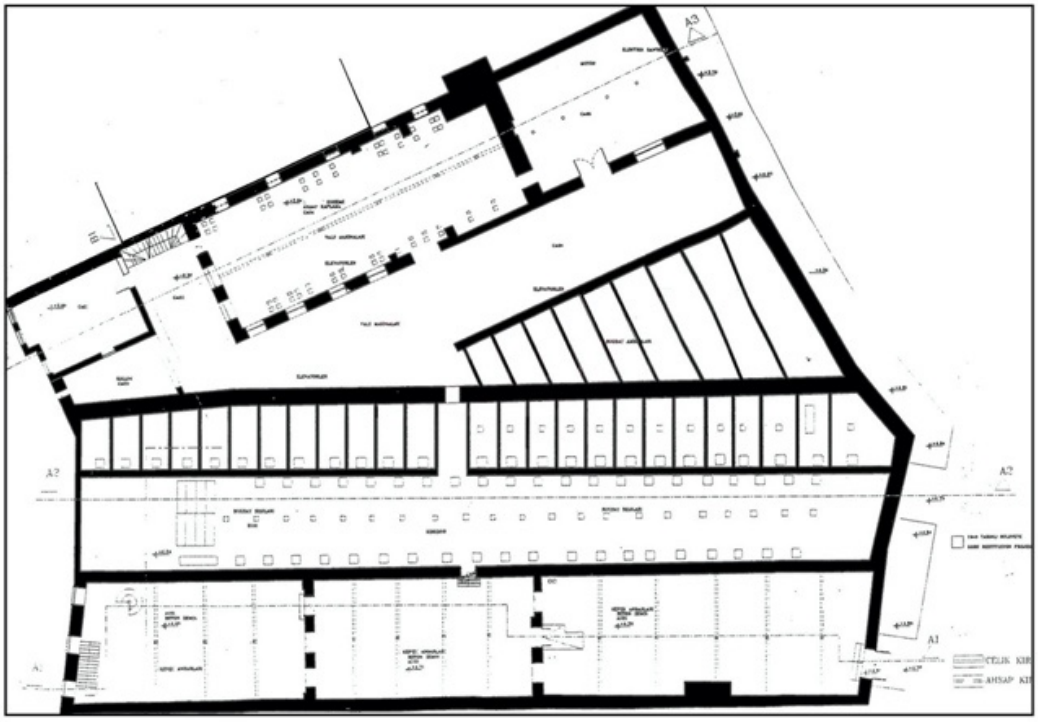

Şekil 4.5 1998 tarihli rölöve 1. kat planı (Ezgeç, 1998)

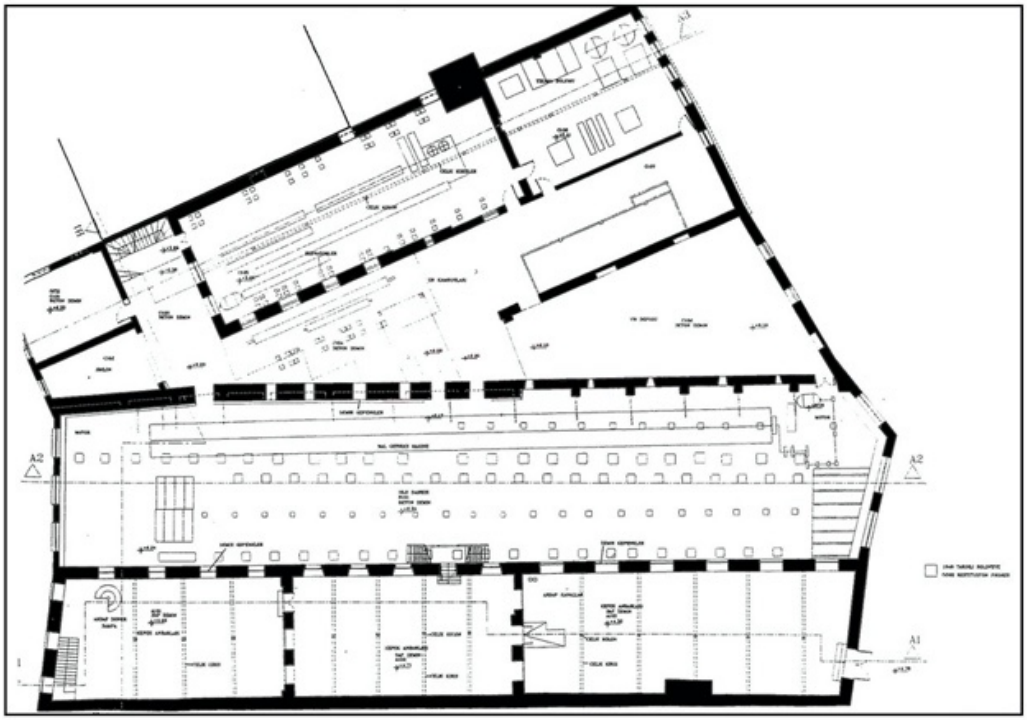

Şekil 4.6 1998 tarihli restitüsyon 2. kat planı (Ezgeç, 1998)

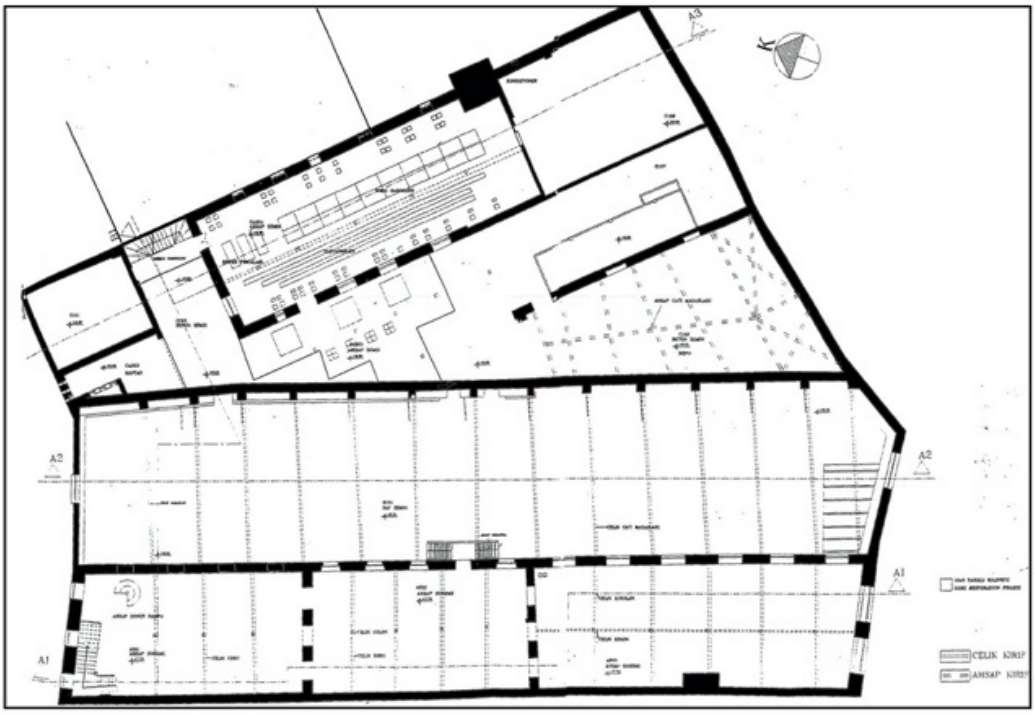

Şekil 4.7 1998 tarihli rölöve 3. kat planı (Ezgeç, 1998)

Cephenin güncel durumuna baktığımızda en fazla yıpranan bölümün eski değirmen binası olduğunu söyleyebiliriz. Cephesinin neredeyse yarısında çoğu kopmuş; iç duvarlardaki fayanslar, içe dair detaylar görünür hale gelmiştir. Depo yapılarının ise cephelerini ve pencere açıklarını hala koruduğu ancak kullanılan malzemelerin, üstünde bulunan sembollerin deforme olduğu görülmektedir. Ayrıca bütün yapıların çatı örtüsü artık bulunmamakla birlikte pencere açıklıkları belirginleşmiş, üstü açık harap halde bırakılmıştır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Kasımpaşa Un Fabrikası'nın cephe deformasyonunu görebilmek için günümüzden çekilmiş fotoğrafı (2020) ile restitüsyon cephe görünüm (Ezgeç, 1998) kıyas çalışması (Tez kapsamında üretilmiştir)

Tarihsel birikimi ve kent belleğindeki öneminin yanında Kasımpaşa Un Fabrikası birden fazla üslup ile katmanlı cephesi, yapımındaki kullanım tekniği ile özgün bir mimariye sahiptir. Yeniden uyarlamayla kültürel mirası korunurken, fiziki durumunun da temizlenip, eksik dokuları tamamlayarak; yeni fonksiyonun getirdiği gereksinimler, eklentiler ile sürekliliği sağlanıp korunmalıdır.

4.2 Çalışma Alanının Bulunduğu Bedrettin Mahallesine İlişkin Çevre Analizleri

Yeniden değerlendirme yaparken kentsel ölçekte bakıp büyük ölçekteki birden fazla soruna cevap vermek, her nokta ile bağ kurmak; öncesinde yol gösterici ve belirleyici olması için belli sınırlar içinde çevre analizi yapılmalıdır. Kasımpaşa'nın genel çözümlemesine bakıp biraz daha yakın ölçeğe inerek derinleşebilmek adına çalışma konusu olan Kasımpaşa Un Fabrikası'nın içinde bulunduğu Bedrettin Mahallesi analiz sınırları olarak belirlenmiştir. Bedrettin Mahallesi Haliç'in, Refik Saydam, Bahriye Caddesi ile Akarca, Hayratçı ve Arıkay Sokağın sınırladığı, 2019

Türkiye İstatistik Kurumundaki verilerine göre toplam nüfusu 684 olan, 29 adet parselden oluşan 0.24 km² yüzölçümüne sahip bir mahalledir (URL-8, 2019).

Çalışma sınırları içinde 17 adet tescilli yapı bulunmaktadır. Bu yapılar cami, tarihi çeşme ve sanayi yapıları dışında Kasımpaşa'nın yapı tipolojisinde; sokak-parsel ilişkisi olan, genelde bitişik nizamlı, maksimum 3 katlı, bazıları bahçeli bazıları cumbalı ahşap binalardır. Özellikle Tarihli, Ahım Şahım ve Güzelce sokaklarında doku tekrarının ve aynı tip yapıların hala korunduğunu fakat iyileştirilmeyi bekler durumda olduklarını söyleyebiliriz. Ancak tarihi binalar kişisel ihtiyaçların ve çevresel faktörlerin etkisiyle; pencere doğramalarında malzeme değişimi, açıklıkların oluştuğu kısımları yamalamak, cepheye eklenen klima dış ünitesi, tesisat giderleri gibi ilaveler ile ihlal edilmiştir. Bu itinasızlığın sebebi ise 90'ların başından beri Bedrettin Mahallesinin bölge sakinlerinin koruma planı kapsamındaki evlerine uzun süre tadilat yaptıramamasıdır. Daha sonra nedeni belirsiz bir şekilde bölge, yenileme alanı kapsamında gösterilmiş ve bireysel müdahalelerin alanda etkin olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak kapsayısı tasarımdan uzak, dokusunu kaybetmeye başlamış bir bölge haline gelmiştir.

Osmanlı'dan günümüze gelen en eski mahallelerden biri olan Bedrettin Mahallesi zaman içinde dokusunda ve kimliğinde değişimler, adaptasyonlar yaşasa dahi alanda yapılan gözlemler doğrultusunda bölgede tescilli ve tarihi önem taşıyan yapıların, mahalle ruhunun hala hissedildiği sokakların olması, gabari sınırlarının çoğunda korunduğu, yapıların tadilatlarında veya yeni yapılarda boyutların mevcut durumla benzer dolulukta olması sahip olduğu potansiyeli göstermektedir. Ancak bölgedeki ihmalsizlik gerekli önemlerin sağlanmaması kentteki hatırasının zedelenmesi ile karşı karşıya bırakmış, kendi içindeki devingenliğini kaybetmiş, oluşan görsel kirliliği ile tercih edilmeyen, çöküntü durumunda olan bir bölge haline gelmiştir.

4.2.1 Konumu ve Erişilebilirliği

Kasımpaşa (Pegai) konumu itibariyle Atatürk köprüsü ile bağlandığı Tarihi Yarımada girintisinin kuzey doğusunda yer alan, kıyı şeridinde Haliç Tersanesi gibi önemli bir limana dokunup, devamında Hasköy'e ve Karaköy'e kadar uzanan, Piyale Paşa, Kaptan Paşa, Kulaksız, Kadı Mehmet Efendi, Küçük Piyale, Sururi Mehmet Efendi, Yahya Kahya, Bedrettin, Cam-i Kebir, Çatma Mescit ve Hacı Hüsrev mahalleleriyle sınırlanmış, Haliç bölgesi, Beyoğlu ilçesi içinde yer almaktadır. Bulunduğu bölgenin liman bölgesi olması, ekonomiye katkı sağlaması açısından tarihi boyunca ulaşabilirliği hep önemli olmuştur (Şekil, 4.9).

Şekil 4.9 Kasımpaşa iskelesi, 1914 [10]

Osmanlı döneminde Kasımpaşa'ya ulaşım su kenarında konumlanmasından ötürü eski İstanbul'da yaşayanlar için daha çok deniz yolu vasıtasıyla sağlanırken daha sonraları Kasımpaşa'ya ulaşımı kolaylaştırmak adına Piyale Paşa semtin içine bir külliye yaptırılmış ve Kasımpaşa deresi üzerinden bir kanal açılarak iki ulaşım ağı birleştirmiştir. Bu proje ile Kasımpaşa'ya ulaşmak daha kolay ve zahmetsiz kılınmış ve deniz yolu ulaşımı ön plana çıkartılmıştır (Egin, 1996). 1845 yılında II. Mahmut tarafından birbirine sınır oluşturan, Haliç bölgesini tanımlayan karşılıklı iki kara parçasını kara yolu ile bağlayıp halkı sandal ve kayık için verdiği ücretlerden kurtarmak için Eski Köprü, Hayratiye Köprüsü veya Cisr-i Atik gibi isimleriyle

bilinen ilk kalıcı köprüyü inşa etmiştir. Daha sonra köprüyü sağlamlaştırmak adına bir çok kez projelendirme yapılmış ve bu köprü günümüze kadar Tarihi yarımada-Beyoğlu bölgesi arası bağlantı sağlamıştır (Akyıldız, 2016).

Karayolu ulaşımına gösterilen önem, deniz yolu ulaşımının cazibesini yitirmesine sebep olmamış ancak yerleşim alanları semtin iç kısımlarına doğru yönelince Kasımpaşa iskelesi seferleri durgunlaşmıştır. Günümüzde Eyüp-Üsküdar Hattı üzerinde Fener–Kasımpaşa–Karaköy seferleri hala devam etmekte ve halk tarafından kullanılmaktadır. İstanbul'u tanımlayan Boğaz, Haliç kavramlarının deniz yolculuklarıyla anlam bulduğu, kentsel bellek adına da önemli bir olgu olduğu unutulmamalıdır. Bu anlamda muhafaza edilmesi gerekmektedir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10 1981 yılında Eminönü'nden Kasımpaşa'ya kalkan motorlar [11]

Karayolu

Kasımpaşa semtine erişen 3 yoğun kapasiteli aks vardır; bunlardan biri ve en önemlisi Fatih bölgesi, Unkapanı semtini bağlayan Atatürk bulvarı ve devamındaki Atatürk (Unkapanı) köprüsüdür. Atatürk köprüsü ve Atatürk bulvarı Kasımpaşa'nın güney batısında yer almaktadır. Köprünün ayağı Haliç Tersanesi'nin eteklerine ulaşmakta ve Refik Saydam Bulvarı ile birleşip alana

erişmektedir. Refik Saydam Bulvarı ise Şişli bölgesindeki yoğun kapasiteli Taksim, Şişhane, Tarlabaşı gibi sanat ve kültürün bol olduğu Beyoğlu'ndaki semtleri bağlayan Cumhuriyet Caddesi, ardından takip ettiği Tarlabaşı bulvarı ile diğer önemli akstır. Üçüncü yoğun aks Kağıthane ve Şişli bölgesine uzanan Piyale Paşa Bulvarıdır. Takibinde aks dallanarak, Bahriye Caddesi ile Kasımpaşa'nın iç mahallerine bağlanır. 2018 yılında bölgedeki trafik yoğunluğunu azaltmak adına bu üç aksın Hasköy'e ve 1. Çevre yoluna bağlanabildiği Kasımpaşa–Hasköy Tüneli projesi hayata geçirilmiştir (Şekil 4.11).

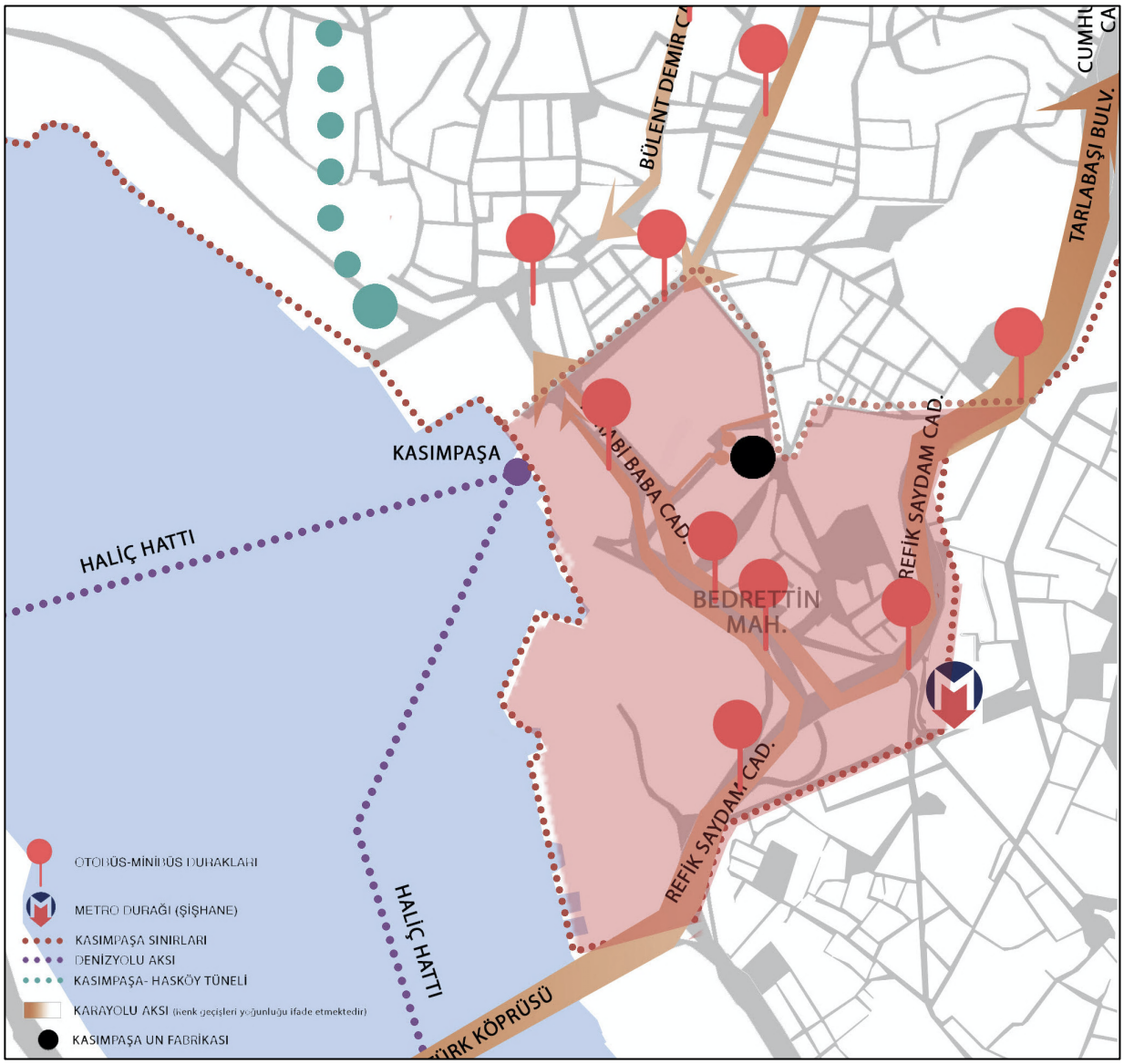

Şekil 4.11 Ulaşım analizi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Deniz Yolu

Değirmenin su kenarında ve kıyıya olan yakınlığı ise deniz yolu taşıma; deniz motorları, deniz otobüsleri, şehir hatları gibi araçlarla ulaşıma imkan kılmıştır. Üsküdar'dan Eyüp'e kadar bir hat izleyen sefer; Karaköy, Fener, Balat, Hasköy, Ayvansaray, Sütlüce ve Kasımpaşa gibi birçok semte uğrayarak hem su aşırı birbirine uzak kalan semtlerin irtibatını koparmayıp ulaşımını sağlamakta hem de Haliç gezisi için izlenebilecek ideal bir güzergah olmuştur. Bedrettin Mahallesi içinde yer alan Cezayirli Gazi Hasan Paşa Parkının önündeki iskeleden Haliç hattına binmek mümkündür. Sefer saatlerinin sıklığı sebebiyle farklı konumlarda ikamet eden öğrenciler ve çalışan insanlar için tercih edilen bir ulaşım yolu olmuştur.

Raylı, Toplu Ulaşım

Değirmene ulaşmanın diğer alternatifleri ise raylı taşıma (metro) ve otobüs, minibüs gibi diğer toplu taşıma araçlarıdır. Eminönü, Hasköy, Şişli, Beylikdüzü, Zeytinburnu, Yenikapı, Yeşilköy, Yenibosna, Başakşehir, Bağcılar gibi uzak–yakın mesafelerden otobüs ve Kasımpaşa Un Fabrikasının üç arka sokağında yer alan Ulaşım Sokaktan minibüs ile bölgeye erişmek mümkündür. Bunun yanında birçok semti birbirine bağlayan İstanbul metro ağı, Yenikapı–Hacıosman hattı vasıtasıyla, Şişhane metro çıkışından Ayni Ali Baba Sokağını takip edip Havuzbaşı Değirmen Sokağa dönüldüğünde de çalışma alanına ulaşılabilmektedir.

Yaya Ulaşım

Yaya ulaşımında yakın ölçekte bizi Kasımpaşa Un Fabrikasına ulaştıran ağları incelediğimizde birincil ağın Refik Saydam Caddesine bağlanan Turabi Baba Caddesi olduğunu söyleyebiliriz. Turabi Baba Caddesi kıyı boyuncaki en geniş akstır. Bu ağ, yoğunluğu az üçüncül ağ Havuzbaşı Değirmen sokak ile birleşip çalışma alanına bizi ulaştırmaktadır. Diğer ikincil ağ diye tanımlayabileceğimiz hizmet ve ticari işlevlerin yoğunlukta olduğu bölgenin içinden geçen Bahriye Caddesi, Hayratçı Sokak ile bağlanıp Havuzbaşı Değirmen sokakla birleşmektedir. Bu bağlamda Kasımpaşa Un Fabrikasının kentin dinamiğinin olduğu kısımlarla

iletişim halindedir diyebiliriz. Dördüncül ağ diye ifade edeceğimiz en az yoğunluklu olanlar ise; genelde meskenler arası kollara ayrılan Ulaşım, Ambar Arkası, Çürüklük, Tarihli, Havuz, Çürüklük, Ezgi, Akarca Sokak gibi kısa dar yollardır (Şekil 4.12).

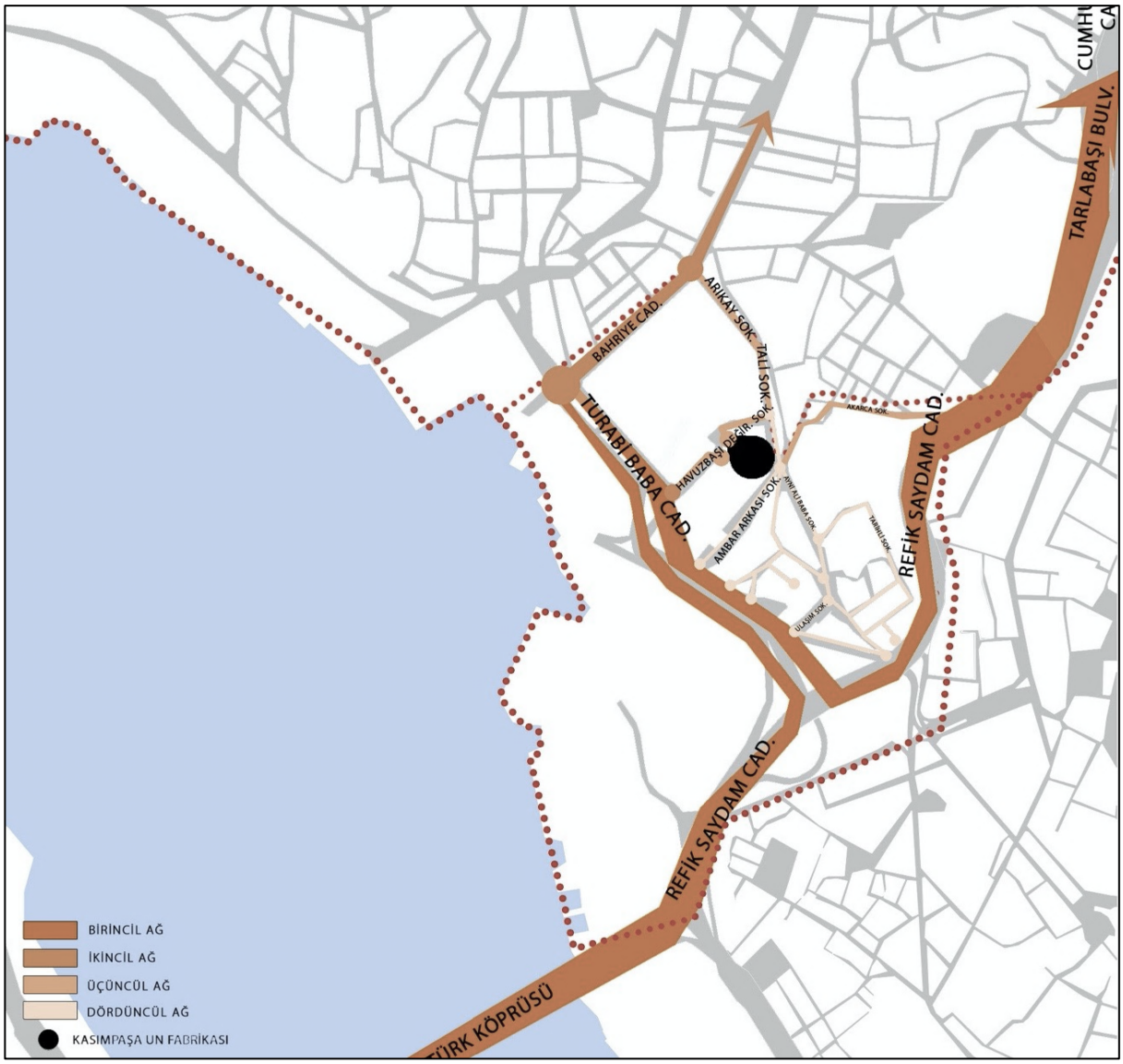

Şekil 4.12 Kasımpaşa Un Fabrikası yakın çevre ağ yoğunlukları analizi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Çatma Mescit, Evliya Çelebi, Emekyemez, Camiikebir mahalleleri ve Haliç suları ile sınırlandırılan Bedrettin mahallesinde yer alan Kasımpaşa Un Fabrikası konum bakımından kolay ve farkedilebilir; türlü ulaşım araçları ve alternatif ulaşım çeşitleri ile erişilebilir bir noktadadır. Bunun en büyük nedeninin Bedrettin mahallesinin; Kasımpaşa'ya, İstanbul'un kalbi semtleri bağlayan en yoğun akslara kapı görevini üstlenmesinden kaynaklı olduğu söylenebilir.

4.2.2 Sosyo-Kültürel Yapısı

Kasımpaşa'da 1453 yılından önce İtalyan Cenovaların ataları Cenevizliler yaşarken, İstanbul'un fethinden sonra bölgelerin müslümanlaştırılması amacıyla Osmanlı nüfusunun da Kasımpaşa'ya yerleşmesi hedeflenmiştir. İçinde Ermeni, Rum, Roman asıllı kişiler tarafından yerleşmeler başlamıştır. Bölgede sadece ekonomik bağlılık sebebiyle gelip giden Yahudiler gibi kesimlerin de olduğu bilinmektedir (Abaç, 1935). Dönemin en çok tercih edilen göç bölgesi olması ile mezhep farklılıklarının bir arada olduğu ve birbirleriyle komşuluk ilişkilerin yoğun hissedildiği bir semt olarak da bilinmektedir. Bu muhaceret hareketi ile Fatih, bölgede iskan ve imar hareketi başlatmış ve bazı yatırımlarda bulunmuştur. Kasımpaşa'dan Haliç'e ilk köprüyü yaptırmış ve cami ile bir çok tersane inşa ettirmiş; önceden var olduğu bilinen bölgedeki önemli bir mezarlığı da düzenlemiştir. (Evliya, II, 97). 1516 yılında bu bölgeyi en büyük denizcilik merkezi yapacak bir hareket ile Gelibolu tersanesi Kasımpaşa'ya taşınmış, butik tersaneler genişletilip Hasköy boyunca yayılmıştır (Kariptaş, 2010).

Tersane-i Amire günümüz ismi ile Haliç Tersane'sinin gelişmesi ve bölgede artan nüfus yoğunluğu, beraberinde kent ihtiyaçlarını da yanında getirmiştir. Bu eksiklikleri tamamlamak adına bölgede görevlendirilen paşaların kendi adını taşıyan; medrese, saray, hamam, cami, çeşme vb. daha çok dinsel ihtiyaç ağırlıklı yapılar inşa edilmiştir. Bu yaptırımlar ile genellikle yüksek gelirli kesimin bölgede yaşamayı tercih ettiği; deniz subayları, tersane kaptanları ve seçme askerlerin yoğunluklu olduğu; bahçeli bostanlı köşk ve konaklarda yaşamlarını sürdükleri bilinmektedir. Elit kesimin, dini ve askeri yerleşimin dışında bölgede sivil iskanın getirdiği yerleşimin geliştiği; tersaneye hizmet veren marangozlar, kaptanlar,

kadırga inşacıları, kalafatçılar, iskelet çatıcıları; küçük esnaf hatta müstakil evlerin bostan ve bahçeleriyle ilgilenen bahçıvanlar, ip cambazları da burada ikamet etmiştir (Seyehatname I. I., s.383). Böylece Kasımpaşa İstanbul'un en değerli semtlerinden biri haline gelmiştir.

Kasımpaşa'ya yapılan faaliyetler 18. yy'da da devam etmekte; tersaneye destek vermek adına hala varolan bölgenin önemli endüstri yapıları Kasımpaşa Un Fabrikası ile Tuzambarı; tuz, un ve tahıl saklamak amacı ile inşa edilmiştir ancak Kasımpaşa, 1821 yılında geçirdiği yangınla özgünlüğünü kaybetme tehditi ile karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan faciadan sonra bölgeden orta gelirli sınıf süzülmüş, Kasımpaşa 19. yy. sonlarında yoksulların, işçi sınıfının ve esnafın yaşadığı bir semte dönüşmüştür İlerleyen zamanlarda kontrolsüz iç göçlerin devam etmesi, bölgenin kentsel dokusu ve mimari imajının aldığı hasar ile eski ihtişamını giderek kaybetmiş; orta gelirli kesimin de bölgeden çekilmesine neden olmuştur. (Tanman 1994; akt. Erol, 2011).

Tarihine bakıldığında Kasımpaşa'nın sosyal yapısını oluşturan ve bölgedeki sosyo-ekonomik farklılıkları buluşturan iki baskın mekan; kahvehaneler ve semt sinemalarıdır (Şekil 4.13). Kahvehane kültürü hala semtin erkekleri tarafından korunmakta ve buluşma noktası olarak kullanılmaktadır. Günümüze taşınan ve en bilineni Sadi Abaç kahvehanesi nostalji havasıyla hala tercih edilmektedir. Ünal, Geyikli, Yavuz ve Zafer Sineması gibi insanların birbirleriyle sosyal ve kültürel alışveriş yapmak için kullandıkları, 1900'lü yıllarda Kasımpaşa'ya girmiş semt sinemaları ise 80'li yıllarda kapanmıştır (Çobanoğlu, 2013).

Şekil 4.13 Kahvehanede toplanıp nargile içen bölge halkı, 1835 [12]

Diğer önemli sosyalleşme alanı olarak ise bölgedeki insanlar çarşı pazarlarını kullanmakta; her bölgenin kendine ait ismiyle (Kulaksız pazarı, Piyalepaşa pazarı vb. gibi) anılan pazarı olması insan ilişkilerini kolaylaştırmaktaydı (Seyehatname I. I., s.383). Günümüzde çarşı ve pazar buluşma alanları olarak hala kullanılırken bunlara ek olarak spor aktivitelerinde insanları bir araya getiren Recep Tayyip Erdoğan eski adıyla Kasımpaşa Stadı; sahilde su ögesi ile buluşabilecekleri Cezayirli Hasan Paşa Parkı bölgenin en yoğun toplanma alanı olarak gösterilebilir.

Kasımpaşa hala kültür çeşitliliğin olduğu bir semt olarak bilinmektedir. Karadeniz bölgesi, güney bölgesinden gelen iç ve dış göç ile insan çeşitliliği bakımından geniş bir yelpazeye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Çoğunlukla Osmanlı'dan bu yana hala var olan Romanlar ve en çok göç aldığı Karadeniz bölgesinden insanlar yaşamaktadır. Romanlar Kasımpaşa'daki kaybolmuş komşuluk ilişkilerini; gerek sokak yaşamlarıyla gerek enerjileri ve kültürleriyle korumuşlar; semtin önemli rolleri haline gelmişlerdir. Bununla birlikte günümüzde halkın genelini asker ve kaptanlara kıyasla hala esnaflar, zanaatçılar ve ustalardan oluşmaktadır.

Bölgenin ekonomik geçmişi incelediğinde büyük bir bölümünü Osmanlı döneminde denizcilik sektörü oluşturmuş, tersanenin ihtiyaçlarını karşılamak için

birçok iş kolu meydana gelmiş, küçük ticari atölyeler yaratılmıştır. Gemilerin ihtiyaçları, eksiklikleri bölgenin iktisadi yapısını yapılandırmıştır; üretilmesi gereken parçalar tersanenin çevresinde yer alan küçük imalat birimleri, el sanatları, marangozlar ve zanaatkarlar tarafından sağlanırken; bunlarla birlikte büyüyen bir diğer ticari ağ ise; tekstil sektörü olmuştur. Tersane çalışanlarının giydikleri cezayir tarzı uzun elbiselerin, kırmızı feslerin dikimi bölgedeki küçük üretim yerlerinde terziler tarafından sağlanmaktaydı (Seyehatname I. I., s.382). Kasımpaşa'ya has diğer bir sektör ise; beyaz simidi, yağlı çöreği, beyaz kurabiyesi, kaymaklı yoğurdu ile gıdadır. Bölgede bulunan Kasımpaşa Un Değirmenin ve değirmenin yanında oluşmuş tuz ambarları, satış birimleri gıdaya yönelik ekonominin gelişmesinde etkili olduğu söylenebilir (Şekil 4.14). Bunun yanında Kasımpaşa'daki yerleşim tipinin oluşturduğu; evlerin bahçelerinde yetişen çiçek, meyvelerin yarattığı pazarın ve onların bakımıyla ilgilenen bahçıvanların da bölgenin ekonomisine katkısı olmuştur.

Şekil 4.14 Kasımpaşa'daki en eski fırınlardan biri olan Bahriye Fırını, güncel fotoğraf, 2020

Şimdilerde Kasımpaşa'nın ekonomisini oluşturan birçok endüstri yapısı özellikle tersane yerleşkesi, bölgeye ve tersaneye hizmet veren sanayi birimlerinin; farklılaşan pazarın, gelişen teknolojinin, kentin değişen büyüme yönünün,

küreselleşmenin ve uluslararası sermaye yatırımlarının yarattığı sonuçlar sebebiyle fonksiyonlarını devam ettirememiştir. Kaybolan endüstrinin yerine Kasımpaşa'da cafe–restoran kültürü yeşermeye başlamış ancak Beyoğlu'nun daha popüler semtlerine kıyasla bu endüstri ağı çok gelişememiştir (Erol, 2011).

Günümüzde alt ve orta gelirli sınıfın oturduğu; bir yanda sınırlı kalmış tarihi yapıların bir yanda bakımsız dokunun birlikte büyüdüğü bir bölge haline geldiği söylenebilir. Bu bölgeye ilişkin koruma çalışmaları yapılmadığı görülmektedir. Oysaki sahip olduğu potansiyel; tarihsel mirası ile köklü mahallelerden biri olması, kendine has dokusu, kent içindeki konumu, ulaşılabilirliği ile korunmaya ve canlandırmaya değer bir semtimizdir.

4.2.3 İşlev Analizi

Değişen dış faktörler insan yaşamını, kültürünü, yaşadıkları mekanları, kentin işlevini ve ihtiyacını farklı yönlerde etkiler; değişime ve güncel kalmaya zorlar. Bu mobiliteye ayak uyduran mekanlar kentin yeni ihtiyaçları doğrultusunda adaptasyon sağlayıp devamlılığını sürdürür; ayak uyduramayanlar ise atıl kalıp bu devinim içinde kaybolurlar (Çakır, Ünay ve Yılmaz, 2015). Kasımpaşa bu tarihi süreçte sadece ticari bir alan ve şehit askerlerinin evi olarak değerlendirilen bir bölge iken, büyümenin getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda kendine konut niteliği ve bu niteliğin getirdiği diğer gereksinimler; yeni işlevler eklemiştir.

Tersane-i Amire'nin yapılmasından sonra yaşanan toplu yerleşme; bölgede yeşil dokuyu koruma ve değerlendirmeye yönelik belli bir konut tipolojisi oluşturmuştur. Çoğunlukla evlerin bahçelerinin olması ve bahçelerinde çiçek, meyve, sebze vb. gibi bölgeye has geçimlerini, ihtiyaçlarını sağlayacak ürünler yetiştirmeye özen gösterilmiş. Bölgede cami bahçeleri dahi bostan olarak değerlendirilmiştir. Piyale Paşa Camisi hala bu hassasiyeti koruyan örneklerdendir. Ancak tarihsel değeri, ekolojik önemi, yeşil doku ağının yoğunluğunu mezarlıklar oluşturmaktadır (Şekil 4.15). Tarihi Kulaksız Mezarı, hemen altında yer alan Zindan Arkası Mezarlığı ve Deniz Hastanesi, Büyük Piyale Paşa, Emineefendi mezarlıkları bölgedeki bilinen ve önemli mezarlıklardır.

Şekil 4.15 1853 yılında Kasımpaşa [13]

Kentsel planlamanın değişmesi ile mevcut yapı tipolojilerin çoğu bu ayrıcalıktan yoksun kalması ile birlikte; eksikliğini bazı mahallelerde yeşil dokudan kalan küçük parklar ile tamamlamıştır. Kalan yeşil fonksiyonların dağılımı ise; bahçe ve park olarak değerlendirilmiştir. Ancak hızlı kentleşmenin sonucu olarak Kasımpaşa ile özleşmiş bağ, bahçeli ahşap kaplamalı sıcak görünümlü sıra ev özelliğini kaybetmiş, yerine düzensiz, düşünülmeden planlanan, yüksek binaların türediği bir bölge haline gelmiştir (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 Kasımpaşa Simal Sokağın karşılaştırması (1922-2019)

Bu gelişmeler yaşanırken; bazı endüstri yapıları (Tersane-i Amire ve içindeki küçük endüstri yapıları, Kasımpaşa Un fabrikası, Tuzamabarı), mescitler (Sarı Lütfi, Divanhane, Kuşkonmaz, Zindan, Tozkoparan Mescitleri) , tekkeler (Yanık Şeyh Ahmet, Ali Fevzi, Muabbir Hasan Efendi, Yahya Ketküda Tekkeleri), eğitim

yapıları (Bedrettin Say Sıbyan, Nefise Hanım, Tersane Emni Hasan Çelebi, Piyale Paşa Sıbyan, K. Piyale Paşa Sıbyan mektepleri) gelişime ayak uyduramamış, yeterliliğini kaybetmiş veya bölgedeki ekonomik yaptırılmalar yetersiz kalmış; bunun sonucunda; ya atıl kalmış ya da bölgeden silinmiştir (Çobanoğlu, 2013). Devinim içinde aslında doğal seleksiyon olan bu durumun, müdahaleler ile devir daimi sağlanmadığı, teknolojiyi yakalamayıp aktüel kalmadığı sürece; dönemin dokusunu, tarihini hatırlatan yapıların yerine niteliksiz ve özensiz yapılar doldurmaya başlayacaktır.

Kasımpaşa'nın gününümüzdeki fonksiyonlarını sıralarsak: resmi kurum, konut, ticari, liman, bostan, dini yapılar, eğitim yapıları, mezarlık, otopark, depo alanları, park, spor aktivite alanları stadyum gibi niteliklerden oluşmaktadır. Bu dağılımda: konut işlevi öne çıkarken, sonrasında ticaret işlevinin yoğunluğu görülmektedir (Şekil 4.17). Bölgenin yeşil alanı; alanda en çok yüzölçümü kaplayan mezarlıklar ve küçük park alanlarından oluşmaktadır. Tarihi tersane, dini ve eğitim yapıları da alanda baskın durumdadır. Çalışma sınırları Kasımpaşa Un Fabrikası'nın yer aldığı Bedrettin Mahallesinin ölçeğine indiğimizde ise eğitim, dini, kültürel-tarihi alan, spor tesisi, yeşil doku, otopark, resmi kurum, mesken gibi sayılan birçok işlevi içermesi homojen bir fonsiyon dağılımının olmadığını bize göstermektedir (Şekil 4.17).

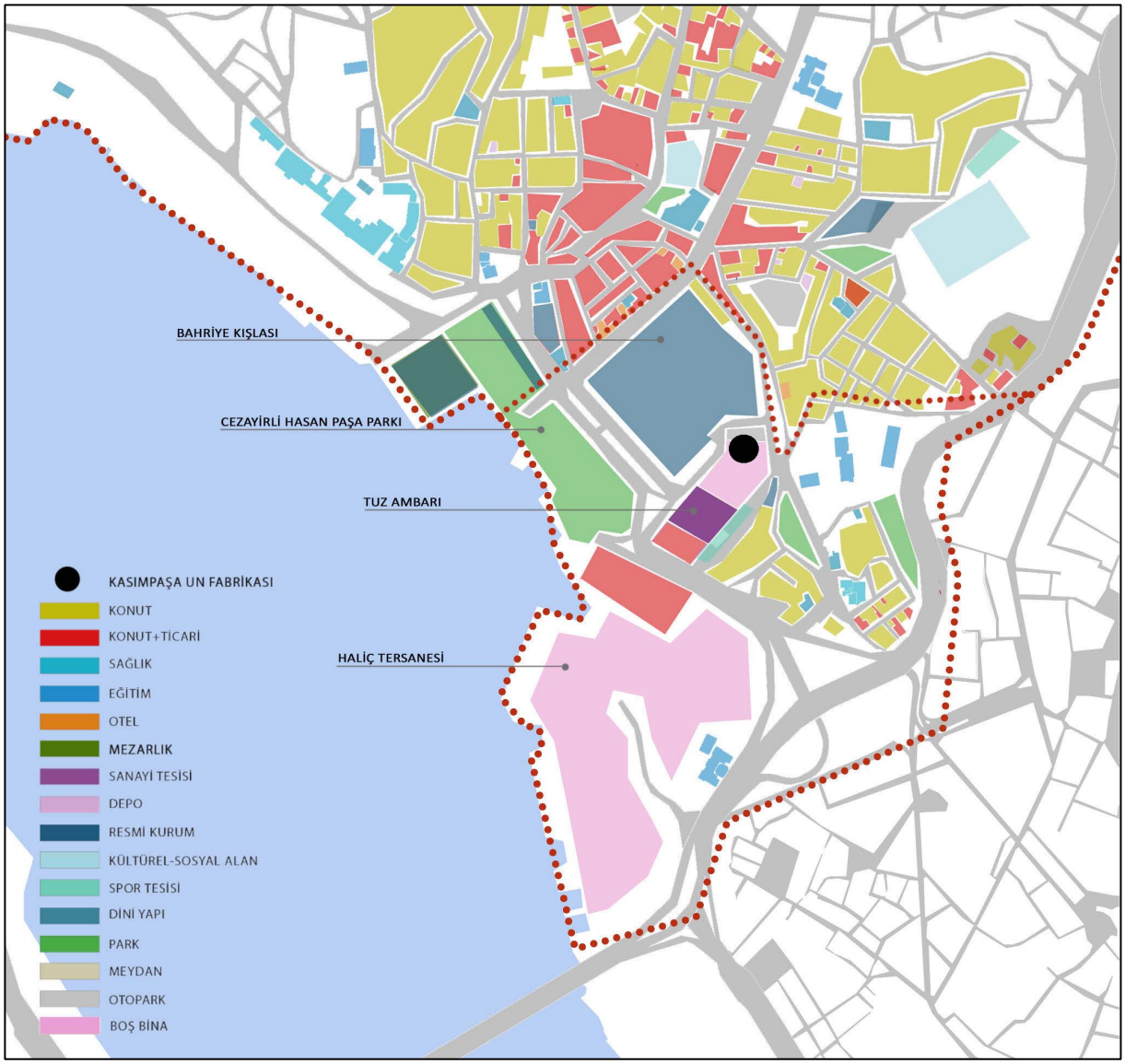

Şekil 4.17 Kasımpaşa Un Fabrikası yakın çevre (Bedrettin Mahallesi) işlev analizi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Bedrettin Mahallesinin içinde bulunan tarihinin en önemli fonksiyonu Haliç Tersanesi (Tersane-i Amire) uzun süre işlevsiz kaldıktan sonra 2019 yılının sonlarında belli kısımları tadilata girerek "Tersane İstanbul" adıyla tekrardan değer kazandırılmış; defile, atölye çalışmaları, bienal ve çeşitli organizasyonlar ile bölgeyi kültürel açıdan canlandırmaya başlamıştır. Öncesinde bu denli değerli bir yerleşkenin boş bir alan olarak bırakılması bölgenin potansiyelini kısırlaştırmaktaydı ancak yeniden işlevlendirilmesinin tekrardan gündeme

gelmesi, üzerine çalışmaların yapılması Kasımpaşa'nın sosyo-kültürel açıdan çeşitlenmesine, kentsel görünürlük kazanmasını sağlamasına yardımcı olacaktır. Çalışma sınırları içindeki diğer önemli yapı Osmanlı dönemine ait sahildeki Kuzey Deniz Komutanlığına bağlı Kalyoncu Kışlası diğer bir adıyla Cezayirli Gazi Hasan Paşa Kışlası olarak da bilinen tarihi yapının bulunduğu parseldir. Ancak 2012 yılında alınan kararla içindeki camii haricinde binaları tamamen yıkılmış günümüzde hedeflenen yeni işlev ve fiziki yapısıyla; eski planı altlık alınarak inşaatı sürdürülmektedir (Karataş, 2020).

Kalyoncu Kışlası'nın önünde konumlanan, Haliç Tersanesinin kuzey-batı sahil yönünde; Bedrettin Mahallesine ait en büyük yeşil doku işlevi olan Cezayirli Gazi Hasan Paşa Parkı yer almaktadır. Bölgenin rekreasyon alanı da diyeceğimiz park kullanıcıyı Haliç ile buluşturup sosyal ve tarihi etkileşime katkı sağlamaktadır. Parkın güneyinde su kenarında konumlanan İBB Kasımpaşa Sosyal Tesisleri, Kasımpaşa Un Fabrikası'nın hemen arka tarafında yer alan İBB Beyoğlu Yüzme Havuzu Tesisi ve önünde bulunan kafe işletmeleriyle de bölgede beşeri merkezli uygulamaların olduğunu söyleyebiliriz. Bunun yanında Ayşe Ege Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Doktor Tevfik İlköğretim Okulu gibi hem içinde hem de etrafında çokça bulunan eğitim yapıları ile bölgenin sosyal ve kültürel yapısı hakkında bize ipucu vermektedir (Şekil 4.18).

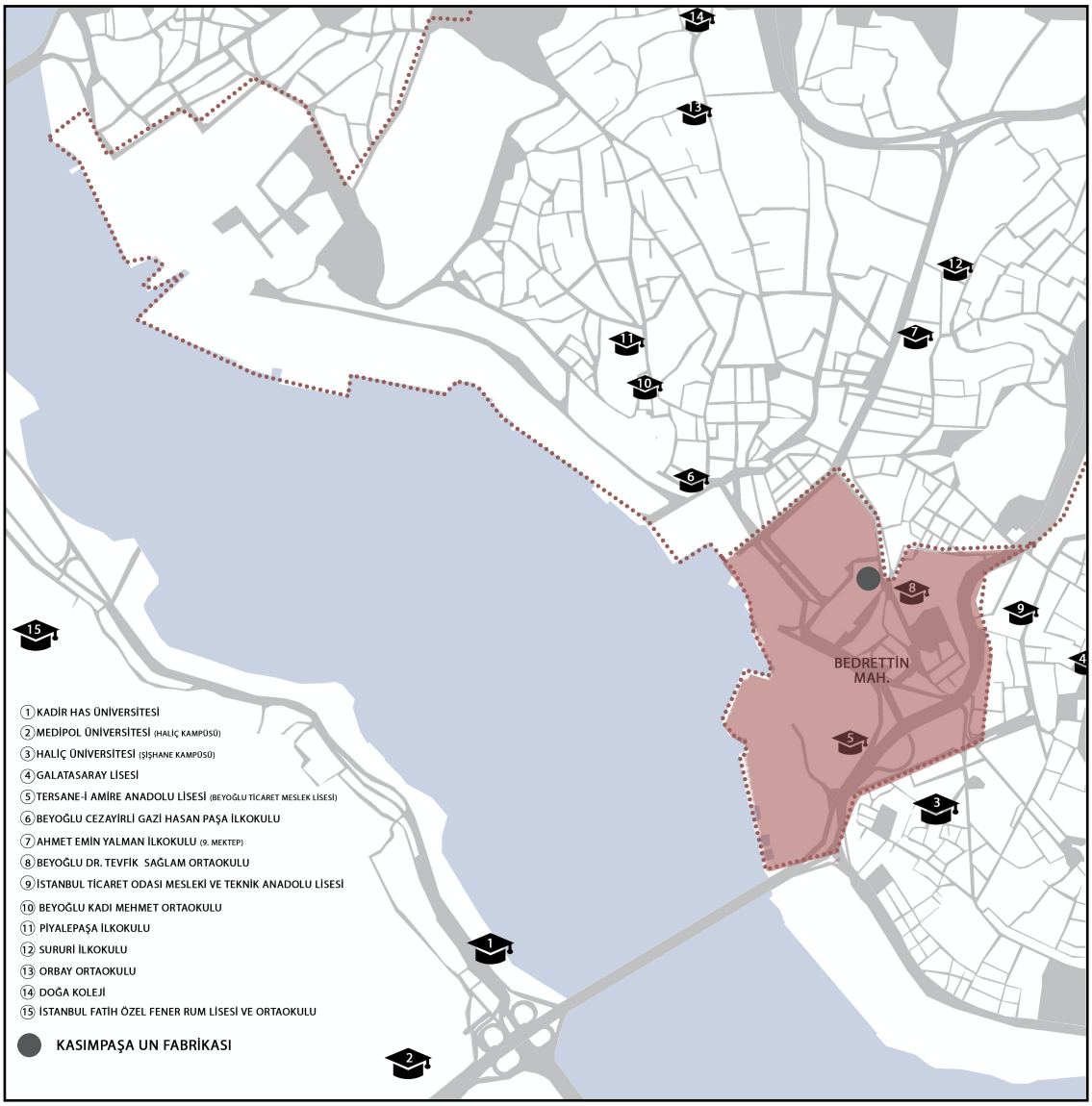

Şekil 4.18 Kasımpaşa Un Fabrikası etrafındaki eğitim yapılarının yoğunluğunu destekleyen bölge analizi (Tez kapsamında üretilmiştir)

Çokça mekansal işlev değişime sahiplik yapmış Kasımpaşa'nın, tarihten günümüze geride bıraktığı veya şu ana taşıdığı her çeşitliliği içinde barındırdığını ve izleyebildiğimizi söyleyebiliriz. Bu çeşitliliği korumak; sosyolojik, kültürel çeşitliliği korumak, kent içindeki dinamiğinin sürekliliğini sağlamak adına bölgede yapılacak iyileştirme, değer kazandırma çalışmaları Kasımpaşa'nın eski popülerliğini yeniden sağlayacaktır. Bu noktada Kasımpaşa Un Fabrikası da erişilebilirliğinin avantajı ile yeniden işlevlendirilip kente dahil olduğunda; bu

çeşitliliğe katkıda bulunacak, kültürün olumlu değerini güçlendirerek bölgenin tanıtımına imkan verecektir.

4.3 Bir Endüstri Mirasına Yeniden İşlevlendirme Önerisi

Yaşam döngüsünün yeni istekleri, binaların değişen algıları; işlev değişimine ilişkin yeniliklere ve yeni kullanım alanlarının teşvikini zorunlu kılmaktadır. Esaslı ya da basit bir onarım ile bu karar işlenirken mümkün olduğunca yapının özgün haline müdahale etmeden bütünlüğünü, belgesel ve sanatsal değerini koruyarak yaklaşmak gerekmektedir. Çalışma kapsamında bu gereklilikler göz önünde bulundurularak birden fazla kullanıcıya hitap eden çok amaçlı fonksiyon grupları kazandırmak istenmiştir. Belirlenen işlevlerin güncel analizler, araştırmalar ve gözlemler doğrultusunda mirasın eski potansiyelini, verimliliğini ortaya çıkarabileceği düşünülmüştür.

Tablo 4.1 Kasımpaşa Un Fabrikası genel bilgiler (Tez kapsamında üretilmiştir)

KASIMPAŞA UN FABRİKASI	
Tam İsmi	Pilitas Mahdumları ve Madencidis Biraderler
Konumu	Kasımpaşa, İstanbul
Kuruluş Yılı	1886
Özgün İşlevi	Gıda Sektörü – Un Üretimi
Koruma Durumu	Müdahale Görmemiş
Önemi	Buhar gücüyle çalışan, teknolojik gelişmeleri takip eden bölgenin ilk sanayi yapılarındandır.
Atıl kaldığı Yıl	1921 – Geçirdiği yangın sebebiyle

Yeni İşlevi	Çok amaçlı işlev hedeflenmiştir. Kurs merkezi, öğrenme atölyesi; gençler için kültür merkezi; un mamülleri satış alanı (fırın) - un ile ilgili yemek atölyesi ve içinde yapının tarihinin aktarıldığı mini sergi alanı.

Kurs Merkezi

İncelemeler sonucunda; yalnız Kasımpaşa kullanıcısı hedeflenmeden sosyo-kültürel seviyeleri, gelir durumları, yaş aralıkları farklı her bireyin dahil olabileceği dil eğitimi, bilgisayar becerisi, özellikle ev kadınlarına yönelik uygulamalı sanat birimleri, mesleki programlar, hobiler ve kişisel gelişim programları gibi istihdam ve kişisel gelişimi sağlayabilecek geniş bir kurs merkezi, öğrenme atölyesi yapının yeni işlevlerinden biri olarak uygun görülmüştür. Bölge ve bölge yakınlarındaki kullanıcıların nitelikleşmesine aracı, işgücü kazanmasına destek olmak; mesleki yeterlilik sağlayabileceği imkanı yaratmak için doğru bir işlev olduğu düşünülmektedir. Böylelikle farklı sektörlerin kullanıcı üzerinden katılımını sağlayıp bölgenin faaliyet anlamında çeşitliliğini ve canlılığını arttırmaya yönelik bir yatırım olduğu söylenebilir.

Gençlik Kültür Alanı

Çevre semtlerdeki ve Kasımpaşa'daki eğitim yapıları, genç kitle düşünülerek içinde digital ve yazılı kaynaklara ulaşabilecekleri, okul eğitimlerine destek programlarına katılabilecekleri, bir araya gelip fikir alışverişi sağladıkları, oyun deneyimi ve sosyal alan diye nitelendirdiğimiz gençlik kültür alanı diğer bir fonksiyon olarak belirlenmiştir. Bu hizmet gençler ve becerilerini geliştirmek adına uzun vadeli faydalar ve kaynak sağlayan; erişebilecekleri imkanlar oluşturur. Sonuçta genç kullanıcıların bu anlamda sosyal etkileşim, kariyer becerileri, kültürel faaliyetler dahil olmak üzere ifade özgürlüğüne ve gelişimine teşvik etme işlevi sağlamak hedeflenmiştir.

Yemek Atölyesi, Kafe

Başka bir fonksiyon olarak yapının tarihi işlevini günümüze yansıtılması, endüstri değerinin vurgulanması adına küçük bir bölümünün ‘’un” tabanlı bölgeye özgü; beyaz simidi, yağlı çöreği, beyaz kurabiyesi gibi mamüllerinin satıldığı kafe işlevi; hamur işlerinin deneyimlendiği mutfak atölyesi önerilmiştir. Kültürel farkındalığı arttırmak, yeni bir deneyim imkanı yaratmak, ziyaretçi akışını güçlendirmek adına yemek kursu fikri faydalı bir yöntem olarak düşünülmüştür. Mirasın eski niteliği ile bağdaşmak adına malzemenin ‘’un” içerdiği Dünya Mutfakları ve Türk Mutfağına değinen; ev yapımı makarna, pizza, ekmek, hamur işi gibi bir çok lezzetin pişirme yöntemini göstererek öğretici bir ortam yaratmak istenmektedir. Bu fikirle bağlantılı kepekli, siyez, çavdar, yulaf gibi un çeşitlerine ulaşabilecekleri; Kasımpaşa’ya mahsus ürünlerin sunulduğu kafenin ise hem sosyal etkileşim hem de hafızayı canlandırma adına hizmet sağlayacağı düşünülmüştür.

Un Fabrikasının Tarihi ve İşleyişi Üzerine Sergi

Dönemin teknolojisini aktaran endüstri makinaları veya parçaları geride kalmasa dahi sistemin nasıl işlediğine değinen iki boyutlu anlatım tekniği ile un fabrikasının tarihi örgüsünün gerçekleştiği mini bir deneyim hedeflenmiştir. Görsel ve işitsel enstalasyonları birleştirirerek ve Kasımpaşa Un Fabrikası’nın hikayesi aktarılıp panoraması çıkarılarak etkileyici bir sunum ile mirasın kentteki hafızası yeniden canlandırmak istenmektedir.

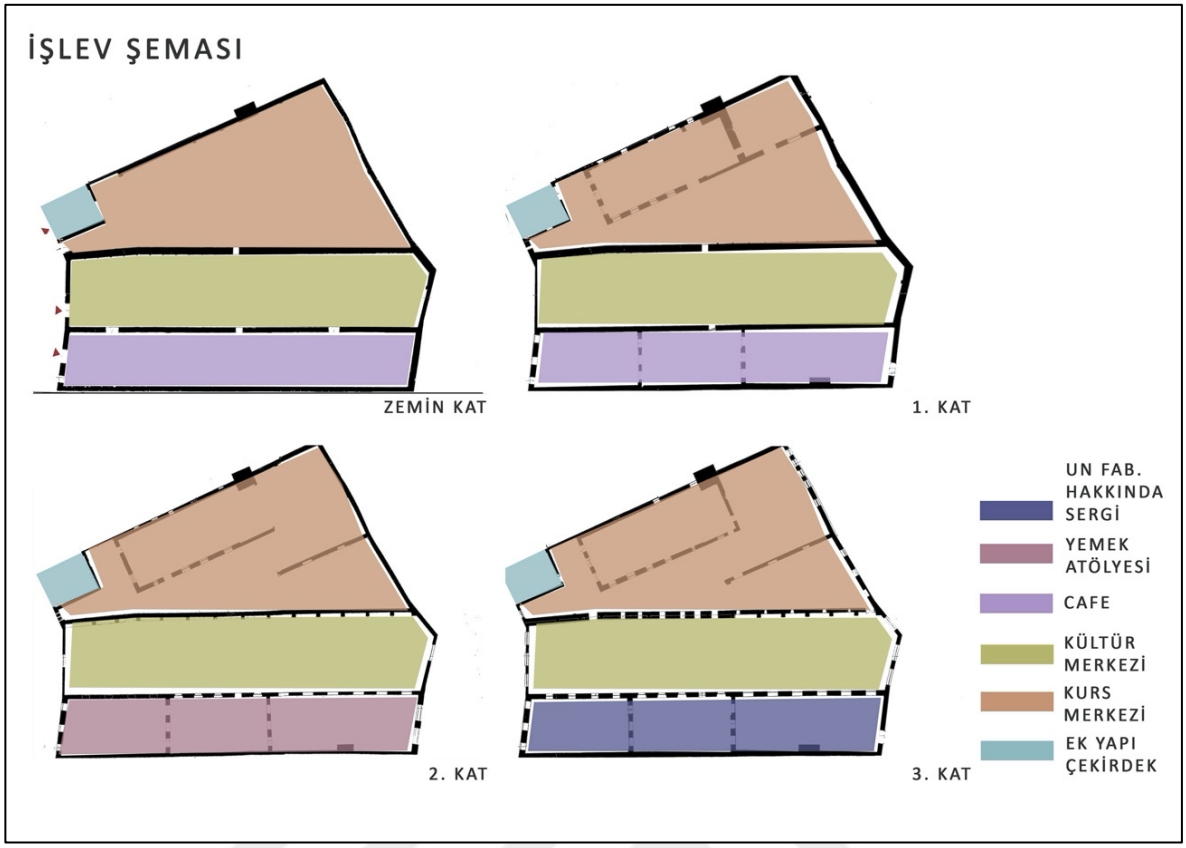

Şekil 4.19 Kasımpaşa Un Fabrikası için belirlenen işlev şeması (Tez kapsamında üretilmiştir)

Değirmene atfedilen işlevleri yönlendiren başlıca neden kent içindeki konumu ve çevresiyle zahmetsiz bir şekilde kurabileceği ittifaktır. Kasımpaşa'nın komşu semtlere kıyasla kültür merkezli fonksiyonlardan yoksun kalması, sosyo-kültürel alanların az olması bölgenin bu profilini çeşitlendirmek adına yararlı bir şeçim olacaktır (Şekil 4.19). Bunun yanında etrafında fazlaca bulunan eğitim yapıları nedeniyle alana çekilebilecek öğrenci profiliyle bölgenin hızlı bir şekilde değer kazanma, canlanma ihtimali ve yapının rehabilitasyonuyla kullanıcıda bellek değerini yeniden oluşturma olasılığı diğer yeniden işlevlendirme sebeplerdendir.

Sonuç olarak Kasımpaşa'nın çevre bilinci, endüstri mirası anlayışı, kültürel kaynakların sınırlı oluşu, estetik ve sanatsal değerlerin eksik kalması belirlenen fonksiyonların yerel kimliğine değer kazandıracağı düşünülmektedir. Hedeflenen bir dizi karma kullanımlar Kasımpaşa'ya ilişkin yaşamı korumak, çeşitlendirmek ve bölgenin komşu çevrelerle bütünleşmesini sağlayarak çekici bir merkez haline

getirip alanın kimliğinin tanıtımı yapmak adına akılcı bir planlama olacaktır. Ayrıca tarihi ve güncel durumu ile hala sermayeden çok emeğe dayalı bir yaşantıya sahip Kasımpaşa bölgesini Kasımpaşa Un Fabrikasına önerilen bilinçlendirme faaliyetleri, sunulan ücretsiz eğitim fırsatlarıyla hem bölgenin sosyolojik parçasını destekleyecek hem de ekonomik kısmında istihdam ve alternatif sağlayarak varlığını devam ettirecektir.

5
SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeniden işlevlendirme aşamasında Kasımpaşa Un Fabrikası'nın yeni fonskiyonunu çalışmada verilen belli parametreler, kapsam ve sınırların doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Noktasal olmayan, makro alan kullanım planlaması

Kasımpaşa İstanbul'un çekirdek bir noktasında yer almasına ve bilinen tarihi mahallelerinden olmasına karşın nitelikli bir planlama içine dahil edilememiştir. Kasımpaşa Un Fabrikası da pozisyonu itibariyle Haliç kıyısında yer alması, birden fazla ulaşım ağlarının bölgeden geçmesi; uygun bir işlev ile kentle güçlü bir ağ oluşturabilme ihtimalini desteklemiştir. Bu sebeple yeniden işlevlendirme yapılırken Kasımpaşa ile ilgili hatta komşu semtlerde dahi büyük ölçekli gözlemler yapılmıştır. Tarihi yükü olan yapıların sahip olduğu imaj sebebiyle geniş ölçekle ilişkilendirmek; bulunduğu bölgenin iyi bir izlenim edinmesini sağlamak, yatırımcıları ve insanları alana çekmek; kreatif çevreler yaratmak adına başarılı bir strateji planı olacaktır. Haliç Tersanesinin yeniden işlevlendirme çalışmalarının başlaması, yenileme adına yapılan birkaç adım ile alanda hareketlenen ve kentin oklarını bölgeye yönlendiren bazı yatırımların olduğunu söyleyebiliriz. Dönüşümü desteklemek, birlik oluşturmak ve kuvvetlendirmek adına Kasımpaşa'nın mahrum olduğu beşeri odaklı kültürel, eğitici, sosyal etkiyi ve hizmeti içeren birden fazla fonksiyonlarla yeni bir hikaye oluşturularak Washburn (Mill City Müzesi) incelemesindeki gibi yeni bir odak merkezi oluşturmak hedeflenmektedir.

Kasımpaşa'daki genel işlev dağılımı, sosyolojik dengesi, ulaşım ağı çıkarılmış; bölgenin hem ulaşılabilirliği, tarihi ve kültürel dokuya yakınlığı ancak komşu olduğu Beyoğlu semtlerine kıyasla geri kalmış olması; birçok üniversite, önemli liselere ve tarihi yapılara yakın olduğu halde genç kitleyi çekebilecek diğer semtlerle kültürel bir mozaik oluşturabileceği ve etrafındaki kullanıcının genişlemesine katkıda bulanacak fonksiyonlarda yetersiz olması gözlenmiştir.

İzmir'deki Tuzakoğlu örneğinde başarılı bir şekilde uygulandığını gördüğümüz eğitici ve istihdam yaratacak işlevlerin bölgeye bu anlamda fayda sağlayacağı düşünülmüştür. Gençlik kültür merkezi ve öğrenme atölyesi işlevi önerisi ile bölgedeki ve yakınlardaki kullanıcıyı çekmek, birden fazla faaliyet ile yoğunluğunu arttırarak alana caziplik, alternatif oluşturup halka öğrenme imkanı sunulabileceği, bir araya gelip çalışma olanağı sağladığı bir kaynak olmak sorunlara cevap olacaktır.

Dengeli ve faydaya dayalı ekonomik tutum

Miras kente tekrardan kazandırılırken, yüksek meblağ oluşturabilecek müdahalelerden uzak, ihtiyaç ve gerekli iyileştirmeler dışında, işlevlerin gereksinimlerine cevap veren ekonomik bir yaklaşımla yeniden işlevlendirme gerçekleştirilecektir. Böylece Kasımpaşa Un Fabrikası'nın endüstri geçmişi, tarihi dokusu ve erişim kolaylığı itibariyle yenilendikten sonra sahip olacağı taktir, turizm getirisi, kültürel caziplik gibi kar esaslı sonuçlar da kaçınılmaz olacaktır. Bunun yanında yemek atölyesi, hizmet kaygısı ve diğer finansal yatırımların eklenmesiyle alana çekeceği tüketici profili ile hem ekonomik geri dönüş sağlayabileceği bir alan yaratılacak hem de halka istihdam sağlayabilecek seçenekler oluşturulacaktır.

Yeni ek yapılara yeterli olmak adına mevcut yapıların güçlendirilmesi

Fabrikanın güncel durumunda değirmen binasının cephesinin yarısı, döşemesi ve içe dair detayları neredeyse tamamen çökmüştür. Tarihi bir yanılgı oluşturmamak adına yıkılan kısmı benzer veya aynısını taklit ederek tamamlamak doğru olmayacaktır. Ancak modern bir tavır, geri dönüşümü olan, çağdaş bir malzeme ile tarihi yapıyla yarışmayacak, önüne geçmeyecek ve özgün mimarisine zarar vermeden bir tasarım oluşturarak mirasa hizmet verecek yeni bir eklenti yapılabilir. Eklenecek yapı cephenin en solunda değirmenin ana giriş kapısında olduğundan yeni çekirdek olarak önerilmesi binanın sirkülasyonu için ideal olacaktır. Mirasın kalan kısımlarında ise dış cephe tahribatına ve çatı gibi tamamlanması gereken yerlerin dışında herhangi bir ek yeni bina daha yapılması

hedeflenmemekte; sağlıklaştırma adına uygulamalar yapılması planlanmaktadır. İç organizasyonu ise uygulanan işlevler doğrultusunda yeniden düzenlenecek ancak bu sırada orijinal strüktürü ve kimliğinin korunması öncelikli olacaktır. İşlev seçiminin iç düzeni bozacak, parçalara bölecek fonksiyonlar olmaması, mekan - işlev uyumunu sağlamak mevcut dokusunu korumamıza yardımcı olacaktır. Bu anlamda Crago örneğinde ihtiyaç dahilinde yaratılan mekanların minimum düzeyde olduğu ve özgünlük değerine zarar vermeden alınan mimari kararların bu kısımda kaynak olduğu söylenebilir.

Yeni işlev ile çevrede ekonomik, sosyal ve kültürel verimlilik sağlanması

Farklı mezhepleri içinde bulunduran ve henüz komşuluk ilişkilerinin kaybolmadığı esasen sosyal ilişkilerin yoğun olduğu Kasımpaşa'da genel olarak eğitim, sağlık, hizmet faaliyetlerinin aktif ancak danışmanlık, sürdürülebilirlik kavramlarının ve genel analizlerde Galata, Karaköy, Taksim gibi Beyoğlu'nun diğer bölgelerine kıyasla sosyo-kültürel iş birliği fikrinin eksikliği gözlemlenmektedir. Bu kusurların giderilmesi adına hedeflenen birden fazla düzenleme ile Kasımpaşa'nın pek de yüksek olmayan okuryazarlık oranının; bilinçlendirme ve bilgi hizmeti sağlayan, kişisel gelişimi, mesleki eğitim programları sunan ayrıca insanlara kentsel bellek edinimi, tarihi bir endüstri figürün aktarılmasına yardımcı olarak arttırılması hedeflenmektedir.

Gençler ile çocuklar için kültür merkezi fikri ile alanda olması gereken gereksinimleri karşılayabileceği; öğrencilere eğitimde destek sağlamak için noksan oldukları konularda çalışmalar, yararlanabilecekleri kaynaklar yaratmak öğrenci profilini alanda canlandırmak ve sosyal etkileşimin artmasına katkı sağlamak adına yararlı olacaktır. Öğrenme atölyesi önerisiyle de kentin farklı kesimlerinden kullanıcıları toplayıp sosyal ve kültürel açıdan kalkınmalarına izin vermek, kullancılara öğrenme bilincini aşılamak, kendini geliştirme imkanı yaratmak, finansal araç sahibi yapmak ve doğru alışkanlıklar edinmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde fırın, mutfak atölye çalışmalarının ve endüstri yapısının eski işlevinin hatırlatıldığı kısa tarihi anlatımın da tüketiciye cazip gelen, istenen ekonomik getiri ve kamusal iletişimi sağlayacağı

düşünülmektedir. Washburn (Mill City Müzesi) örneği sağladığı birden fazla kültürel odaklı fonsiyonlar ile bu parametreyi en iyi açıklayan dönüşüm örneğidir diyebilir.

Endüstri peyzajını iyileştirecek ve okunmasını sağlayacak bir yaklaşım

Eskiden dere yatakları sebebiyle bereketli toprakları olan, üretim adına tercih edilen zemine sahip ve yeşilliğin yoğun olduğu Kasımpaşa'nın mevcut durumu eskiye kıyasla daha muhtaç haldedir. Bölgedeki yeşil dokunun ve potansiyeli olan her kısmın değerlendirilmesi ve korunması gerektiği unutulmamalıdır.

İncelenen haritalar ve fotoğraflar doğrultusunda fabrikaya ait doğu yönünden yaklaşırken 400-600 m2'lik bir peyzaj alanı bulunuğu gözlenmektedir. Ancak günümüzde bahsedilen alandan kalan yeşil doku tahrip edilmiş, fabrikanın hemen arkasındaki Kasımpaşa Polis Merkezinin otopark olarak kullandığı bir alana dönüşmüştür. Kalan son yeşil doku yapının hemen nizamında diğeri ise otopark ile yol arasında refüj olarak yer almakta ve kalan dokuların üstünde 10'dan fazla manolya ağacı konumlanmaktadır.

Crago örneği haricinde irdelediğimiz diğer çalışmalarda kentleşmenin getirdiği yeşil doku kaybı durumuna karşın endüstri peyzajı konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Tam anlamıyla peyzaj izleri ve dokusu korunmasa da kalan doku düzeltilmek üzere çalışmalar yapılmıştır. Kasımpaşa Un Fabrikası için de kalan yeşil dokuyu gürleştirmek ve kullanıma açmak adına peyzaj çalışması yapılacak kent mobilyaları ve manolya ağaçları belli bir düzen içinde kurgulanıp kullanıcının hizmetine açılması planlanmaktadır. Kaybolan yeşil dokudan vazgeçmek yerine tekrardan diriltmek genel çerçevede de katkı sağlayacaktır.

Artık endüstri objelerini muhafaza ederek günümüze aktarılmasının sağlanması

Endüstri miraslarını sadece mekansal olarak değil üretim araçları ile birlikte tecrübe etmek kent belleğindeki yerini çok daha gerçekçi kılmaktadır. Tuzakoğlu ve Paşalimanı yurtiçi örneklerinde; sağlıklaştırma sırasında korunup korunmadığı bilinmemekle birlikte günümüzde endüstri parçalarına rastlanmamaktadır.

Yurtdışı çalışmaları bu bağlamda şanslı konumda oldukları ve bu imkanı iyi değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.

Kasımpaşa Un Fabrikası'nın endüstri tarihini hatırlatan, yapıya özgü fonksiyonunu yansıtan makinalar Konya'ya taşındığından günümüzde bu makinaların atıl kalıp kalmadığı veya hala bulunduğuna dair bir veri bulunmamaktadır. Fabrikanın tarihi hafızasını yaşatacak ve gelecek nesillere aktarabilecek endüstri parçalarının göz ardı edilecek olması yapının kentteki belleğinin sürekliliği açısından olumsuz bir durum olacaktır. Ancak işlev birimlerinden bir bölümü yapının hikayesini ve işleyişini anlatan sunu dizisi olarak ayrılacaktır. Bu durum kullanıcının tarihi bilincinin gelişmesine ve endüstri mirasının kültürel değerinin hatırlatılmasına katkıda bulanacaktır.

Ekolojik planlama anlayışına uygun, içinde bulunduğu doğal çevre ile entegresinin sağlanması

Kasımpaşa Un Fabrikası kentleşmenin getirdiği olumlu-olumsuz sonuçlar ile çevresi de doğal öğelerini (nehirler, su yolları, yeşil doku gibi) tabiatını birer birer kaybetmiş aralarındaki ilişki kaybolmuştur. Bu durum doğal çevre ile bağlamındaki ilişkisini koparsa da bulunduğu yer itibariyle halen Haliç ile bağlantı halindedir. Bu bağı korumak, yapının su ile ilişkisini kesecek olumsuz yaklaşım yapılmamaya özen gösterilecektir.

Mirasın tahribatının temizlenmesi ve eksik olan kısımlarının eski mimari şemasına uygun bütünlenmesi (doluluk-boşluk oranı) ile kent içinde yarattığı görüntü kirliliğini yok etmek hem ekolojik anlamda hem de estetik değerini sergilemek adına anlamlı olacaktır. Bunun yanında mirasa eklenecek yeni yapıların ya da tadilat sırasında kullanılan malzeme seçimlerinin sürdürülebilir, organik malzemelerden olması da diğer dikkat edilecek bir husustur. Sürdürebilirlik kavramını sürecin her kısmına mümkün olabildiğince dahil etmek çalışmanın gerekliliklerindendir.

Yeniden İşlevlendirme sürecinde kent kullanıcısının katılımı

Mülakat için seçilen kullanıcılar Kasımpaşa Un Fabrikasının bulunduğu Kasımpaşa, Bedrettin mahallesinde yaşamaktadır. Mülakat soruları kullanıcılara ait yaş, medeni durum, meslek, kütük, ikamet süreci ve sebebi gibi kişisel sorular ile başlamakta daha sonra Kasımpaşa ve değirmenin ne ifade ettiği, nasıl değerlendirilmesi ile devam etmektedir.

Görüşmenin genel değerlendirilmesi; kullanıcıların göç ile bölgeye geldiği çoğunluğun aslen İstanbullu olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durum konuşulan kişilerin çoğunun Kasımpaşa Un Fabrikası ile ilgili sorulan sorularla bağlantı kuramamasını açıklamaktadır. Kullanıcılar için Kasımpaşa'yı cazip kılan sebepler sorulduğunda ise aidiyet duygusu, mahalle kavramının yarattığı etki olduğu cevaplarını vermiş ancak çarpık kentleşme, altyapı eksikliği ve yeşil doku eksikliğinden şikayet etmiştir. Kasımpaşa Un Fabrikası'nın yeni işlevi ne olmalı diye sorulduğunda ise sosyal alan, öğrencilere yönelik bir konu, hastane, AVM ve iş merkezi cevapları alınmıştır.

Görüşmenin kritiği yapılacak olursa genel olarak kent kullanıcının tarihi miraslar üzerine ve bölgenin canlanması adına yapılacak herhangi bir dönüşüme ilişkin fikirden yoksun bırakıldığı görülmektedir. Değerlendirilmesi doğrultusunda ise çoğunluğun kamu yararına, toplumsal alanlar yaratılmasının faydalı olacağını düşünmektedir. Daha doğru ve bilinçli bir cevap alabilmek adına kent kullanıcısı yeniden işlevlendirilme ve endüstri mirası hakkında bilgilendirilmeli ve katılımı sağlanmalıdır.

Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çeşitliliğin korunmasına dayalı planlama

Kasımpaşa var olan haliyle farklı sosyal grupları içinde toplayan, her kimlik için aidiyet kavramını sağlayabildiği bir semttir. Ancak karma işlev kümesi ile ulaşılmak istenen kitle sayısı elde olmaksızın bu aralığı daha da genişletmek daha fazla topluluğu çağırmaktır. Hedeflenen işlevlerden biri olan kurs merkezi, öğrenme atölyesi önerisi ile toplumdaki; bireysel, mesleki, akademik gelişime; yaşamda yarar sağlayabileceği yetileri alma isteği olan veya bu ilgiye ya da

eksikliğe sahip olmasa bile motive olabilecek her statüye hitap eden bir işlev düşünülmüştür. Bunun yanı sıra atölyelerde hem beceri hem bilgi hem de öğrenme kültürü ve toplumsal paylaşımın aşılanması amaçlanmıştır.

Gençlik merkezi fonksiyonu ise eğitimsel aktivitelere yönelik öğrenci kitleyi Kasımpaşa'da toplayarak bölgede etkileşimli üretime ve tüketime davet eden bir yaşam yaratmak istenmektedir. Bu nedenle alandaki mevcut profilin yanında öğrenci ziyaretçilerinin ve karma kullanıcıların olması tüm ile bağlantı kurmasını daha kolay sağlayacaktır. Sağlanan yenilikçi, çağdaş nitelikler bölgenin kentsel ve sosyal değişimini tetikleyici yönde olsa dahi endüstri mirasının üretim ve tarihi kimliğini korunarak bir platform yaratmak bölgeyi zenginleştirecektir.

Genel Değerlendirme

Atıl kalmış endüstri miraslarının taşıdıkları tarihsel önemin günümüz şartlarıyla bir arada; taleplere karşılık verme, mirasın değerinin korunması ve kültürel sürekliliğinin sağlanması kaygısıyla yeni bir yaşam olanağı oluşturmasının yeniden işlevlendirmeyle mümkün olacağı tartışılmıştır. Bu tekrardan kazanıma; koruma tavrı veya yeniden hayat verme diye de tanımlayabiliriz. Öte yandan büyük ve açık hacimlerden oluşan endüstri miraslarının kullanım değeri ve fiziki avantajının getirdiği potansiyel, farklı kullanım alanları yaratmak için sağladığı ideallik; kentsel alanlarda yeni deneyimsel alanlar çıkarmaya da olanak tanımaktadır. Ancak her endüstriyel mirasın koruma stratejisi farklı gelişeceği için sürdürülebilirliği sağlamak adına; planlamacılar, mimarlar ve müellifler değerlendirme eylemi sürecinde belli ölçüt ve bütüncül yaklaşımlarla yeni fonksiyonun seçimini yapmalıdır.

Dönüşüm aşamasında yeni işlevin getirdiği düzenlemeler, artan maliyet kaygısı, uygulamada oluşabilecek riskler gibi çeşitli zorluklarla da karşılaşsa da uzun vadede yeniden işlevlendirme yaklaşımı, kent merkezlerinde çekici alanlar sağlayarak kentsel yayılmayı önleyecektir. Dolayısıyla endüstriyel binaların ve alanların yeniden kullanımı, katkılarından dolayı nitelikli çalışmaları ve özenli

yaklaşımları hak etmektedir. Bu orijinal yapılar çevreye katkı sağlayan, yaşanabilir, mevcut ihtiyaçlara uygun, verimli alanlara dönüşebilir.

Bu anlamda araştırmada endüstri mirası ile yeniden işlevlendirme tanımını bağdaştırarak anlatılmaya çalışılmış, geçirdiği dönüşümler incelenmiştir. Kavramları daha iyi yorumlayabilmek adına ise özellikle tezin çalışma alanı Kasımpaşa Un Fabrikası'nın eski işlevine sahip mirasların dönüşümü araştırılmıştır. Un üreten bir endüstri yapısının hangi süreçler ile nasıl cazip mekanlar ortaya çıkarabileceği tartışılmış, parametrelerce notlanmıştır. Bu karşılaştırmaların sonucunda yeniden işlevlendirme kavramının yerli ve yurt dışı çalışmaları üzerinden; Türkiye'deki karşılığının kısıtlı olduğu çıkarılmıştır. Başarılı uygulanmış yeniden işlevlendirme projeleri varolsa dahi dönüşümü yönlendiren ana faktörlerin finansal ve rant bazlı teşvikler olduğu söylenebilir. Yurtdışı örneklerinde ise genelde kültür-sanat alanları ile ilgili yaptırılmaların olduğu, yapılı çevreye etik bir yatırım haline getirme çabasında olunduğu gözlenmiştir.

Sonuç olarak istenilenin, doğru sonuç çıkartabilecek çalışmaların koruma felsefesi altında; kolektif değer ve topluluk duygusunu oluşturan, iyi sunulmuş çevreyle güçlü bir bağ kurup hikayesini aktaran uygulamalar olması gerekmektedir.

Araştırma alanın Kasımpaşa Un Fabrikası üzerinden işlenmesinin sebebi ise potansiyeli olan bir konumda; belgesel, tarihsel ve sanatsal değere sahip bu mirasın sağlayacağı benzersiz tecrübe ve katkılardır. Daha çok gözlem üzerinden sağlanan analizler ve mimar Pınar Ezgeç'in 1998 yılında yayınlanan "Kasımpaşa Un Fabrikası Restorasyon Projesi" yüksek lisans tezinin yardımıyla mirasın güncel durumu ve çevresiyle ilgili bilgiler edinilmiştir. İncelemelerin ve bulguların ışığında izlenecek bir dizi kritik faktörlere de odaklanarak koruma güdüsüyle; toplumsal ihtiyaçların ele alındığı, bütüncül, yapılı çevreye yatkın bir yatırım sağlanarak mirasların yeniden hizmet vermesi hedeflenmiştir.

Bu çalışma ile oluşabilecek potansiyeli göstermek, endüstriyel mirasın korumaya yönelik toplumsal bir yükümlülüğün olduğunu hatırlatmak, yeniden işlevlendirme

kavramıyla ilgili yararlı bir referans olmak ve çalışmaların karşılaştırılmasını yapabilmek adına katkı ve çözüm sağlaması beklenmiştir.

KAYNAKÇA

[1] Apserou, O. (2003) "Unit 1: Exploring Dimensions of Environmental and Social Sustainability." (Erişim: 17.01.2020).

[2] Kerr, W. (2004) "Depertmant of the Environment and Heritage." Australian Government, Adaptive Reuse, Preserving our past, building our future (Erişim 17.09.2019).

[3] Konak, N. "Yeniden İşlevlendirme Kapsamında Bir Endüstriyel Miras Örneği Olan Seka Kağıt Müzesi'nin İç Mekan Analizi." Yüksek lisans tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2019.

[4] Jahromi, F., S. " An Assesment of the Significance of Adaptive Reuse Focused Design Studio in Interior Design Education." Yüksek lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, 2015.

[5] ICOMOS New Zealand Charter for The Conservation of Places of Cultural Heritage Value, 2010. (https://www.icomos.org/images/DOCUMENTS/Charters/ICOMOS_NZ_Charter_2010_FINAL_11_Oct_2010.pdf) (Erişim: 2010).

[6] Uğursal, S. "Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesi: İzmir Sümerbank Basma Sanayi Yerleşkesi Örneği." Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011.

[7] Özden, P., P. (Ekim 2000-2001). "Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Yolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği." İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No: 23-24, S. 255-270.

[8] Giebeler, G. & Fisch, R. & Krause, H. (2009). "Refurbishment Manual: Maintenance, Conversions, Extensions." Berlin, Birkenhauser.

[9] Roders, P., A. (2007) "Re- Architecture: Lifespan Rehabilitation of Built Heritage." Makalesi, Delf Teknoloji Üniversitesi.

[10] Birsel, S. G. & Polat, E. & Yılmaz N. (2003). "Değişim- Dönüşüm Sürecinde Kimlik Arayışları ve Kentsel Yenileşme Kavramı." Kentsel Dönüşüm Sempozyumu, TMMOB Şehir Plancıları Odası, Yıldız Teknik Üniversitesi Oditoryumu, İstanbul.

[11] Sağlık, M. "Kent İçinde Kalmış Endüstri Alanlarının Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Bağlamında Yeniden Değerlendirilmesi: Bursa Organize Sanayi Bölgesi Örneği" Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2020.

[12] Sugden, E. "The Adaptive Reuse of Industrial Heritage Buildings: A Multiple-Case Studies Approach." Yüksek lisans tezi, Waterloo Üniversitesi, 2017.

[13] Plevoets, B. & Van Leempoel, K. (2011). "Adaptive Reuse within the Retail Design Discipline: Exploring the Concept of Authenticity." Proc. of the First International Congress on Architectural Design, Teaching and Research.

[14] Plevoets, B. & Van Leempoel, K. (2013). ‘’Adaptive Reuse As An Emerging Discipline: An Historic Surver.” PHL University College & Hasselt University, Reinventing Architecture and Interiors: A Socio-political View on Building Adaptation (pp. 13-32).

[15] Yaldız, E. & Asatekin, N., G. (2016). ‘’Anıtsal Yapıların Kullanım Sürecinde Değerlendirilmesine Yönelik Bir Model Önerisi.” METU JFA (33:2) 161-182.

[16] Lewis, R., H. ‘’Adaptive Reuse of Buildings with Focus on Interiors.” Mimarlık Fakültesi, Manipal Üniversitesi (Erişim: 2019).

[17] Ersen, A. (2015). ‘’ E. E. VIOLLET-LE-DUC Stilistik Rekompozisyon “Üslup Birliği” Anlayışı ve Rekonstrüksiyon Düşüncesinin Kökenleri” Dergipark, Sayı 14, S. 3-16.

[18] Arabacıoğlu, P. & Aydemir, I. ‘’Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı.” YTÜ Mimarlık Fakültesi, (2007/2-4).

[19] Erder, C. (1977). ‘’Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır.” ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, s. 172.

[20] Kariptaş, F. S. & Erdinç, J., E. & Dinçer, B., Ö. (2015). ‘’Endüstriyel Mirasın Kentlerdeki Kültürel Sürdürebilirlik Bağlamında İncelenmesi.” Uluslararası Sürdürebilir Yapılar Sempozyumu, 28-30, Mayıs, Ankara.

[21] TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Dergisi, ‘’Endüstri Mirası.” (2006/Dosya 03, bülten 45) (Erişim: 03.02.2019).

[22] Altınoluk, Ü. (1998). ‘’Binaların Yeniden Kullanımı: Program, Tasarım, Uygulama, Kullanım.” Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

[23] Godwin, P., J. (2011). ‘’ Building Conservation and Sustainability in the United Kingdom.” The 2nd International Building Control Conference, 12-21.

[24] Köksal, G. ‘’İstanbul’daki Endüstri Mirası için Koruma ve Yeniden Kullanım Önerileri.” Doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005.

[25] Özolcay, Ö. ‘’Tarihi Endüstriyel Yapılarda Yeniden İşlevlendirme ve Kuzguncuk Gazhanesi Örneği.” Yüksek Lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, 2018.

[26] Saner, M. ‘’Planlama.” Endüstri Mirası: Kavramlar, Kurumlar ve Türkiye’deki Yaklaşımlar (2012/1-2) (Erişim: 17.06.2019).

[27] Manav, A. & Urak, G. (2019). ‘’Mersin İli Mut İlçesinin Koruma Planlamasında Üretim Mirası Bulgurhanelerin Değerlendirilmesi.” Çukurova Araştırmaları, Cilt 5, Sayı 1, 73-96.

[28] ICOMOS The Nizhny Tagil Charter for The Industrial Heritage, Temmuz 2003 (https://www.icomos.org/18thapril/2006/nizhny-tagil-charter-e.pdf) (Erişim: 2019).

[29] Dublin İlkeleri, (2011) (http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_tr0914779001536912340) (Çeviri: Zeynep Ahunbay, 2017) (Erişim: 2021).

[30] Asatekin, N., G. (2004). ‘’Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?” Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara (Erişim: 2020).

[31] Çanakkale, E. ‘’Endüstri Mirası Kapsamındaki Yapıların Korunarak Yeniden Değerlendirilmeside Tasarımcı-Mekan Etkileşimi.” Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.

[32] Buner, P., Ö. & Okca, A., K. (Mayıs/Haziran 2016). ‘’Gölbaşı (Ankara) Çömlekçiliğin Korunması, Sorunları ve Çözüm Önerileri.” Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt 9, Sayı 17.

[33] Kiper, P. (2004/4) ‘’Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri.” Planlama, S. 14-18.

[34] Kariptaş, F., S. & Kariptaş, F., (2020) ‘’Tarihi Yapıların Yeniden İşlevlendirilmesinde Çelik Strüktürlerin Kullanımı: Kasımpaşa Tuz Ambarı Örneği.” Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 3/1, S. 73-84.

[35] Wahab, L. A. & Hamdan, N. A. M. & Lop, N. S. & Kamar, I. F. M. (2016) ‘’Adaptive Re-Use Principles in Historic Hotel Buildings in Melaka and George Town.” Department of Quantity Surveying, Faculty of Architecture, Planning and Surveying, University of Technology MARA, Malaysia.

[36] Roberts, P. & Skyes, H. (2000). ‘’Urban Regeneration: A Handbook.” E-Kitap (Erişim: 2020).

[37] Tolga, H., B. ‘’Endüstriyel Alanların Dönüşümü, Kentsel Mekana Etkileri: Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası İçin Bir Dönüşüm Senaryosu.” Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.

[38] Kayın, Emel (2013). ‘’ Endüstri Mirasına Yönelik Koruma Müdahalelerini Değerlendirme Ölçütleri ve Terkos Pompa İstasyonu” Mimarlık 370 (Erişim: 2019).

[39] Şimşek, E. ‘’Endüstri Yapılarının Kültürel Miras Olarak İrdelenmesi ve Değerlendirilmesi; İzmir Liman Arkası Bölgesi Örneği.” Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2006.

[40] Stratton, M. (ed.) (2000). ‘’Industrial Buildings: Conservation and Regeneration.” E&FN Spon, London (Erişim: 2020).

[41] Masatlıoğlu, C., S., E. “Endüstri Mirası Yapılarının Yeniden Değerlendirilmesinde Yaklaşımlar ve Türkiye’de Üniversite Kampüsleri.” Üsküdar Dergisi (2018-2), 147. (Erişim: 2019)

[42] Cangören, E. ‘’Tarihsel Süreç İçinde İzmir Sanayisinin alan Kullanımındaki Değişmeler.” Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, 2011.

[43]**URL-1:** ‘’Bir Tarih Canlanıyor.” (https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/bir-tarih-canlaniyor/3910/156) (Erişim: 2019).

[44] Bolulu, U. (Yayın Tarihi: 28.02.2016). "Tarihi Bina Bakın Ne Olacak." (https://www.hurriyet.com.tr/ege/tarihi-bina-bakin-ne-olacak-40061330) (Erişim: 2019).

[45] Karadağ, A. & İncedere, L. (2020). "Kentsel Belleğin Sürdürebilirliği Açısından İzmir'deki Endüstri Miras Alanlarının Önemi: Alsancak Liman Ardı Bölgesi Örneği." Ege Coğrafya Dergisi 29 (1), 57-71, İzmir.

[46] Doğan, M. (2013) "Geçmişten Günümüze İstanbul'da Sanayileşme Süreci ve Son 10 Yıllık Gelişimi." Marmara Coğrafya Dergisi, S. 511-550.

[47] Ökçün, A., G. (1970). "Osmanlı Sanayii 1913, 1915 Yılları Sanayi İstatistiki." Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.

[48] Ürkmez, G., K. & Atanur, G. (2016). "İşlevini Yitirmiş Bir Sanayi Alanının Dönüşümünün Kent Kimliğine Etkisi: Bursa Sıcaksu Tabakhanler Bölgesi." Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Cilt:12.

[49]**URL-2:** Crago Flour Mill. "Built for The Future." (https://innewtown2010.wordpress.com/page/3/) (Erişim: 2019).

[50]**URL-3:** Built Newtown NSW, s. 106-107, (http://www.ancr.com.au/Crago_Flour_Mill.pdf) (Erişim: 2019).

[51] Schmidt, A. (2018). "The Washburn-Crosby Company: Cadwallader Washburn's Vision for Minneapolis Flour Milling." Departmantal Honors Project, Hamline University, College of Liberal Arts.

[52] Danbom, D., B. (2003). "Flour Power: The Significance of Flour Milling at the Falls." Minnesota Historical Society.

[53] Nathanson, I. (2013). "Washburn A Mill Explosion, 1878." (https://www.mnopedia.org/event/washburn-mill-explosion-1878) (Erişim: 2020).

[54]**URL-5:** Mill City Museum. "Building History." (http://www.mnhs.org/millcity/learn/history/building) (Erişim 20 Ocak, 2020).

[55]**URL-6:** Mill City Museum. (https://www.mnhs.org/millcity) (Erişim 2020).

[56] Ersine, C., S. "Doku Nakli ve Yeni Kimlik Oluşturma Bağlamında Endüstri Mirasının Değerlendirilmesi." Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2012.

[57] Taner, S. "İstanbul Endüstri Yapılarının Loft Kavramı Çerçevesinde Yeniden İşlevlendirlmesi." Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.

[58] Çobanoğlu, A. "Kasımpaşa-Bedrettin Mahallesi Kentsel Sit Koruma Önerisi." Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2013.

[59] Ergin, O., N. (1996). "İstanbul Şehreminleri." İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Erişim: 2019).

[60] Kariptaş, F. "Endüstri Mirası Kapsamında Yapıların Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi ve Kasımpaşa Tuz Ambarı Örneği." Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 2010.

[61] Çekirdek, M. "Türkiye'deki Akdeniz Tipi Yel Değirmenlerinin Endüstriyel Miras Bağlamında Korunması ve Yeniden Değerlendirilmesi." Yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2015.

[62] Kariptaş, F. S. "İstanbul'daki Osmanlı Dönemi Değirmenlerinin Mimari Açıdan İncelenmesi ve Unkapanı Değirmeni'nin Günümüz Şartlarında Değerlendirilmesi." Yüksek lisans yayınlanmamış tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, 2002.

[63] Ezgeç, P. "Kasımpaşa Un Fabrikası Restorasyon Projesi." Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 1998.

[64]**URL-8:** Beyoğlu Haritası (https://www.nufusune.com/beyoglu-ilce-nufusu-istanbul) (Erişim: 2019)

[65] Egin, E. "Kasımpaşa'nın Tarihi Gelişimi İskan Özellikleri ve Mimari Eserleri." Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996.

[66] Akyıldız, A. (2016). "Karaköy (Galata) Köprüsü'nü Kim Yaptırdı?" İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, S. 887-906.

[67] Abaç, Sadi (1935). "Kasımpaşa'nın Tarihçesi." İstanbul Bozkurt, İstanbul

[68] Kahraman, S., A. & Dağlı, Y. "Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul" 1. Cilt 1. Kitap (Erişim: 2020)

[69] Erol, Ö., F. "Kasımpaşa Yel Değirmeni Camii ve Çevresindeki Yapıların Restorasyon Projesi." Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2011.

[70] S Çakır, G. & Ünal, A. & Yılmaz, İ. A. (2015). "Sürdürülebilir Turizm Literatürü Üzerine Bir Değerlendirme: Türkiye Bağlamı." Mesleki Bilimler Dergisi, 4 (2), 55-83.

[71] Karataş, G. (Yayın Tarihi: 12.07.2016) "Tarihi Kışla Yıldız'ın Raporuyla Yıkılmış." (https://www.milliyet.com.tr/gundem/tarihi-kisla-yildiz-in-raporuyla-yikilmis-2276353) (Erişim 2020).

Fotoğraflar

[1]**URL-1:** Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın tarihi belli olmayan eski bir fotoğrafı (https://i.pinimg.com/originals/3f/76/72/3f76727713095d9d77df604b431a50cc.jpg) (Erişim: 2020)

[2]**URL-2:** Tuzakoğlu Un Fabrikası'nın güncel fotoğrafı (http://www.projeizmir.org/viewtopic.php?f=8&t=2632) (Erişim: 2020)

[3]**URL-3:** Tuzakoğlu Un Fabrikası'nda kurs sonrası sertifikaların takdim edildiği güncel bir fotoğraf (https://www.instagram.com/p/B7BS4cQJlnw/) (Erişim: 2020)

[4]**URL-4:** Sultantepe'den denize bakan Paşalimanı Un Fabrikası ve Zahire Ambarları (https://twitter.com/Seda_Ozen/status/1119326054714310656?s=20) (Erişim: 2020)

[5]**URL-5:** Bertrand Ivanoff ışıklandırma projesi (http://ivanoffbertrand.blogspot.com/2012/08/rainbow-box-locationuskudar-tutun.html) (Erişim: 2020)

[6]**URL-6:** Crago Un Fabrikası'nın kurulduğu dönemden bir fotoğraf (https://heritagecouncil.vic.gov.au/wp-content/uploads/2014/08/Flourmill-Studios.pdf) (Erişim: 2020)

[7]**URL-7:** Crago Un Fabrikası'nın güncel hali iç mekan fotoğrafları (http://architectsajc.com/flourmill-studios-2/) (Erişim: 2020)

[8]**URL-8:** Büyük patlama gerçekleşmeden önce Washburn Değirmeni, 1878 (https://www.mnhs.org/millcity/learn/history/building) (Erişim: 2020)

[9]**URL-9:** Mill City Müzesi'nin güncel fotoğrafı (https://www.tripadvisor.com.tr/Attraction_Review-g43323-d272219-Reviews-Mill_City_Museum-Minneapolis_Minnesota.html#photos;aggregationId=&albumid=101&filter=7) (Erişim: 2020)

[10]**URL-10:** Kasımpaşa iskelesi, 1914 (http://www.eskiistanbul.net/5037/kasimpasa-iskelesi-1914) (Erişim: 2020)

[11]**URL-11:** 1981 yılında Eminönü'nden Kasımpaşa'ya kalkan motorlar (https://twitter.com/hayalleme/status/820535919493206016) (Erişim: 2020)

[12]**URL-12**: Kahvehanede toplanıp nargile içen bölge halkı, 1835 (https://www.star.com.tr/pazar/ebussuud-efendi-kahve-harmdir-fetvasini-vermis-haber-705022/) (Erişim: 2020)

[13]**URL-13:** 1853 yılında Kasımpaşa (http://www.eskiistanbul.net/6754/kasimpasa-mezarligi) (Erişim: 2020)

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Kışla, C. ve Özden, E. Ö. (2019): Endüstri Miraslarının Yeniden İşlevlendirmesi: Kasımpaşa Un Fabrikası, 1. Mimarlık ve Şehircilik Sempozyumu Bildiri Özetler Kitabı, p. 239-140